

Kandidatnummer: 6228
Cathrine Pengerud

MSOMAS Masteroppgave i sosialfag

Identitetstilskrivelser i barnevernets undersøkelse

**- En tekstanalyse av undersøkelsesrapporter i
barnevernet**

Av: Cathrine Pengerud

Veileder: Åse Vagli

DET SAMFUNNSVITENSKAPELIGE FAKULTET
Institutt for sosialfag

Antall ord i oppgavebesvarelsen: 33 585

Masteroppgave – Sosialt arbeid
Institutt for sosialfag - juni 2015

UNIVERSITETET I STAVANGER

MASTERSTUDIUM I SOSIALFAG

MASTEROPPGAVE

SEMESTER: Vår 2015
(vår/høst – årstall)

FORFATTER: Cathrine Pengerud

VEILEDER: Åse Vagli

TITTEL PÅ MASTEROPPGAVE:

Norsk tittel: Identitetstilskrivelser i barnevernets undersøkelse
– En tekstanalyse av undersøkelsesrapporter i barnevernet

Engelsk tittel:

EMNEORD/STIKKORD:

Barnevernets undersøkelse, tekstanalyse, kunnskap, makt, identitet

---

ANTALL SIDER: 97

ANTALL ORD: 33 585

STAVANGER 01.07.2015
Dato/år

.....
Kandidatens underskrift

Førord

Inspirasjon til denne oppgaven oppsto gjennom at engasjerte forelesere ved masterstudiet i sosialt arbeid problematiserte et kunnskapssyn som jeg hadde erfart som "tatt for gitt" i min egen praksis i barnevernet. De fokuserte også på nye perspektiver ved det barnevernfaglige arbeidet som jeg selv hadde opplevd som problematisk. Dette gjaldt særlig rapportering og tekstproduksjonen innen praksisfeltet. Jeg er særlig takknemlig overfor de barna og ungdommene som jeg har fått lære å kjenne i min egen praksis. Det er gjennom dem jeg har forstått at barnevernets tekstproduksjon bør drøftes.

Samtidig var jeg avhengig av støtte i praksisfeltet for å få tilgang til undersøkelsesmateriale. Jeg vil rette en stor takk til barneverntjenesten som stilte seg positive til å gi meg tilgang til undersøkelsesmateriale, og for at de gjorde jobben med å plukke ut og anonymisere ni undersøkelsesrapporter for meg.

Jeg har siden jeg begynte på masterstudiet høsten 2011 fått to fantastiske barn som har krevd sitt. Jeg vil derfor rette en stor takk til særlig min mor, men også øvrig familie for hjelp og støtte som har gjort det mulig for meg å gjennomføre studiet i løpet av denne perioden. Videre vil jeg takke kollegaer for støtte og oppmuntring. Spesielt min enestående kollega Hanan Koleib, som har motivert meg til å fortsette når jeg var nær ved å gi opp.

Sist, men ikke minst, fortjener min utholdende, engasjerte, kritiske og inspirerende veileder, Åse Vagli, en stor takk for at denne oppgaven ble mulig og gjennomført.

Stavanger, 28. juni 2015

Cathrine Pengerud

Sammendrag

I denne masteroppgaven tar jeg for meg identitetstilskrivelser i barnevernets undersøkelsesrapporter. Jeg gjør en tekstanalyse av ni undersøkelsesrapporter fra barnevernet. Det innebærer at jeg tar for meg språket i undersøkelsesrapportene som meningsskapende prosesser. Barnevernet skal utføre tjenester i tråd med et "barnets beste"- prinsipp, og har både hjelp og kontroll som samfunnsoppdrag. Det er særlig med tanke på barnevernets kontrollfunksjon, og at barnevernet møter mennesker i sårbare situasjoner, at jeg mener at denne typen tekstanalyser er viktige. Hvordan det tilskrives identiteter i en slik kontekst er en viktig debatt knyttet opp mot respekten for enkeltmennesket og dets grunnleggende rettigheter. I praksis preges barnevernets kontekst av at det skal utføres handlinger og tas avgjørelser i et felt som er komplekst og normativt. Det kan lett oppstå tenkemåter som "tas for gitt", det er derfor viktig at disse tenkemåtene og kunnskapsgrunnlaget for disse synliggjøres og drøftes.

Dette danner grunnlaget for oppgavens problemstilling;

Hvordan tilskrives identiteter i barnevernets undersøkelsesrapport?

Kunnskapen og tenkemåtene som ligger til grunn i undersøkelsesrapporten er ikke eksplisitte, men synliggjøres gjennom analysen. Gjennom denne synliggjøringen blir det også tydeligere hvordan undersøkelsesrapporten tilskriver identiteter. Funnene i analysen drøftes avslutningsvis opp mot sentrale tenkemåter og kunnskapsdiskurser, som setter grenser for hvilke identiteter som kan tilskrives. Diskurs er et sentralt begrep i analysen, og begrepet refererer til måten folk snakker om et fenomen på, innenfor et konkret felt på et gitt historisk tidspunkt. Med Foucault og Smith sine perspektiver viser jeg hvordan diskurser henger sammen med kunnskap og makt.

Oppgaven har et sosialt konstruktivistisk utgangspunkt med fokus på interaksjon og språk som sentralt for hvordan mennesker konstruerer virkeligheter. Ved dette perspektivet er forståelsen av et fenomen ikke naturgitt, men det endres over tid gjennom tenkemåter og talemåter. Ved dette perspektivet blir begrepene *institusjon og kontekst, interaksjon og prosess, standardisering og fakta* sentrale i min analyse. Foucault sin tenkning bringes inn ved styringsperspektiver, utelukkelsesmekanismer og metoder for å avdekke diskurser. Gjennom Smith sitt perspektiv har jeg fokus på styringsrelasjoner.

Analysen min viser at tenkemåter i barnevernets undersøkelsesrapport kan ses i sammenheng med juridiske, byråkratiske og politiske rammer, og at psykologisk og vitenskapelig kunnskap preger de identiteter som tilskrives. Dette knyttes opp mot debatten om evidensbasert praksis. Det synliggjøres en orientering mot lineære forklaringsmodeller og økonomisk tenkning. Jeg viser hvordan elendighetsperspektivet som avdekkes gjør at det tilskrives problemidentiteter.

I drøftingen tar jeg for meg konsekvenser av "New public management" og evidensbasert praksis, og jeg problematiserer menneskesynet i barnevernets arbeid. Jeg løfter avslutningsvis fram en refleksjon om hvordan brukermedvirkning kan få en faktisk betydning i barnevernets praksis, og hva dette vil innebære for klienten og tilskrivelse av identitet.

Nøkkelord: Barnevernets undersøkelse, tekstanalyse, kunnskap, makt, identitet.

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Sammendrag	4
1 Innledning	8
1.1 Oppgavens formål og oppbygning	8
1.2 Barnevernet som institusjon og barnevernets undersøkelse	8
1.3 Min bakgrunn	10
1.4 Hvorfor analysere undersøkelsesrapporter i barnevernet?	11
1.5 Sosialkonstruktivisme, diskurs og barnesyn.....	13
1.6 Problemstilling og struktur på oppgaven.....	16
1.7 Forskningsgjennomgang.....	17
2 Oppgavens perspektiv og metode	20
2.1 Tekstanalyse i et interaksjonistisk perspektiv	21
2.1.1 Leseren av teksten	23
2.1.2 Sentrale begreper	23
2.1.3 Intertekstualitet	26
2.2 Valg av perspektiver og analytiske fremgangsmåter.....	27
2.3 Maktutøvelse i tekst.....	29
2.4 Foucault sitt perspektiv på makt og kunnskap.....	31
2.4.1 Maktens betydning	32
2.4.2 Utelukkelsesmekanismene	33
2.4.3 Metoder for å avdekke diskurser	34
2.5 Smith sitt perspektiv på makt og kunnskap	35
2.6 Om undersøkelsen	38
2.6.1 Tilgang på data og valg av undersøkelsesmateriale	38
2.6.2 Ethiske overveielser.....	40
2.6.3 Pålitelighet og gyldighet.....	41
2.6.4 Utvalget	41
3 Analyse	43
3.1 Begreper og metaforer i barnevernets undersøkelsesrapport	43

Kandidatnummer: 6228
Cathrine Pengerud

3.1.1	Nærmere om undersøkelsesrapportens bruk av metaforer	45
3.1.2	Metaforen <i>fagtekst</i>	48
3.1.3	Metaforen <i>vurdering</i>	50
3.2	Identitetstilskrivelser i undersøkelsesrapporten.....	53
3.2.1	Malen som identitetstilskrivelse	53
3.2.2	Vitenskapeliggjøring i undersøkelsesrapporten	54
3.2.3	Profesjonenes definisjonsmakt i undersøkelsesrapporten	55
3.2.3	Patologisering av identiteter i undersøkelsesrapporten	58
3.3	Forfatterens ulike stemmer i undersøkelsesrapporten	60
3.3.1	Undersøkelsesrapportens bruk av og utelatelse av personlige pronomen .	61
3.3.1	Undersøkelsesrapportens formidling av diskurs	63
3.3.2	Undersøkelsesrapportens konstruksjon av fakta	66
3.3.3	Undersøkelsesrapportens bruk av barnevernets "vi-stemme"	68
3.4	Klienten i undersøkelsesrapporten.....	69
3.4.1	Brukermedvirkning og klientens stemme i undersøkelsesrapporten.....	69
3.4.2	Objektivering gjennom kategorisering av klienten i undersøkelsesrapporten	73
3.4.3	Undersøkelsesrapportens tildeling av (kjønns?) roller	74
3.4.4	Undersøkelsesrapportens legitimering gjennom mediering av klienten	77
4	Oppsummering og refleksjon rundt analysen	79
4.1	New public management og evidensbasert praksis	80
4.2	Hvordan tilskrives identiteter i barnevernets undersøkelse?	83
4.3	Utfordringene knyttet til brukermedvirkning	85
4.4	Oppsummering	86
5	Referanser	88

1 Innledning

1.1 Oppgavens formål og oppbygning

I denne oppgaven tar jeg for meg språket i undersøkelsesrapporter fra barnevernet. Språk kan forstås som tegn og strukturer, men i denne oppgaven forstås det heller som meningsskapende prosesser. Gjennom analyse av språket i undersøkelsesrapporter synliggjør jeg tenkemåter som gjør seg gjeldene i barnevernets undersøkelse, og jeg ser nærmere på hvordan det kan skapes identiteter gjennom barnevernets dokumenter. Identiteter forstås her som en sosial størrelse. Identitet betinges av en persons sosiale og institusjonelle sammenhenger. Dette fordi jeg legger til grunn at mennesker forsøker å se seg selv gjennom andre, hvor andre fungerer som sosiale speil. Det betyr at et menneskes selv bilde ofte harmonerer med andres bilder av vedkommende (Mead 1967; Mik-Meyer 2003). I denne oppgaven avdekkes det hvordan tenkemåtene som synliggjøres i språket har sammenheng med kunnskap og makt i barnevernet. Kunnskap og makt er sentralt i oppgaven. Jeg knytter forståelsen av kunnskap og makt opp mot Michel Foucault og Dorothy Smith sine perspektiver. Deres tenking redegjøres spesielt for i teorikapittelet. Jeg vil i det følgende gå nærmere inn på hva en undersøkelsesrapport i barnevernet er, for så å si noe om min bakgrunn, oppgavens sosial-konstruktivistiske perspektiv, samt hvilken relevans det kan ha for sosialt arbeid å studere undersøkelsesrapporter i barnevernet.

1.2 Barnevernet som institusjon og barnevernets undersøkelse

Barnevernet er en statlig og kommunalt organisert tjeneste, som har både hjelp og kontroll som samfunnsoppdrag. Ettersom barnevernet er en del av det offentlige velferdssystemet så defineres oppgavene gjennom politiske føringer og målsettinger. Den juridiske rammen er vesentlig for barnevernets arbeid. Barnevernet er en samfunnsmessig forvaltningsinstans og sosial institusjon som har som oppgave å sikre at barn lever under forhold som gir tilfredsstillende omsorg, jfr. Barnevernloven (Bvl) § 1-1. I praksis preges barnevernets kontekst av at det skal utføres handlinger og tas avgjørelser i et felt som er komplekst og normativt. Barnevernet er forpliktet til å handle i tråd med "barnets beste", jfr. Bvl. § 4-1. Barnevernet har mandat til å gjøre alvorlige inngrep i den private sfære, eksempelvis jfr. Bvl. § 4-12.

Med jevne mellomrom vil det kommunale barnevernet motta bekymringsmeldinger for barn og unge, disse kan enten komme fra ulike offentlige institusjoner eller fra private personer. Bekymringer kan for eksempel knyttes til atferd som skaper reaksjoner hos andre, manglende omsorg og oppfølging av barnet, vold og mishandling, seksuelle overgrep, rusmisbruk, eller psykiske vansker hos foreldre og/eller barn. Når barnevernet mottar bekymringsmeldinger må det i barnevernet vurderes om bekymringsmeldingen skal følges opp med en nærmere undersøkelse av barnets situasjon og om det er behov for hjelpetiltak.

I en undersøkelse må barnevernsarbeiderne samle inn informasjon som kan belyse barnets situasjon og behov for hjelp. Barnevernsarbeiderne må da blant annet ta stilling til hvem som skal være informanter, og hvordan de vil gå frem i en undersøkelse. Når barnevernet har besluttet at bekymringsmeldingen gir grunnlag for å sette i verk undersøkelse etter barnevernlovens § 4-3 så gjør barnevernet en undersøkelse av barnets situasjon og behov for hjelp. Barnevernlovens § 4-3 er den lovmessige hjemmelen for barneverntjenestens rett og plikt til å foreta undersøkelse. Det gis med denne adgang til at offentlige personer kan gjøre undersøkelser i barns og foreldres private liv. Når de møter barn og foreldre vil barnevernsarbeidere ofte bære med seg ideer og tanker, som for eksempel om hva som er bra og ikke bra for barn, og om forståelsen normalitet og avvik. I Barnevernlovens § 4-3, første ledd sies det at undersøkelse skal gjennomføres *dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter dette kapitlet* (lov om barneverntjenester, kap. 4). En undersøkelsesrapport er den skriftlige dokumentasjonen av barnevernets undersøkelse. Her beskriver barneverntjenesten hva som har blitt gjort i undersøkelsen, hvem som har blitt snakket med og hvor det er innhentet informasjon fra, samt at barneverntjenestens vurderinger og konklusjoner skriftliggjøres. Undersøkelsesrapporten gjennomgås med ungdom og foreldre (benevnes også som *klienter* i oppgaven) når barnevernet har gjort en undersøkelse og skrevet undersøkelsesrapporten. Undersøkelsesrapporten sendes også ut til klientene. I undersøkelsesrapporten fremkommer detaljerte beskrivelser av enkelt mennesker og enkelt hendelser, samtidig som det redegjøres for hva barnevernet er bekymret for og hva barnevernet mener at klientene bør endre på.

I analysen min vil det komme fram hvilke tenkemåter som blir synlig når barnevernet har besluttet at det er grunnlag for undersøkelse. I undersøkelsesrapporten blir det avgjort om det er grunnlag for å sette inn tiltak for et barn, med hjemmel i loven. Undersøkelsesrapporten bestemmer altså, i neste omgang om det skal tilbys eller pålegges tiltak for barnet. Hvilken

kunnskap bygges dette på? Analyse materialet mitt – undersøkelsesrapporter - er noe barnevernet i sitt mandat er juridisk forpliktet til for å avgjøre om bestemmelsene i barnevernlovens kapittel 4 er gjeldene for barnet. Dette gjør undersøkelsesrapporten til en makttekst.

1.3 Min bakgrunn

Jeg er utdannet barnevernspedagog og har flere års erfaring fra arbeid ved barnevernsinstitusjon. Når ungdom ble plassert ved barnevernsinstitusjon hadde de med seg dokumenter som omhandlet dem, tekster som var produsert i barnevernet. Når ungdom er plassert ved institusjon skal det også kontinuerlig dokumenteres hvilket arbeid som gjøres med ungdommen, og hvilke behov den enkelte ungdom har. Min egen tekstproduksjon om ungdom utfordret meg på mange måter, blant annet ved hvordan jeg ønsket og mente at språket skulle brukes i dokumentasjonen. Jeg erfarte hvordan ungdom som har vært lenge i barnevernet kunne beskrive en egen barnevernsidentitet. Fra å tenke at ungdom burde skjermes for noe av det som ble skrevet om dem, til et ønske om å skrive om dem på en måte som gjorde at vi kunne lese teksten sammen, medførte at jeg måtte ta nye vendinger i språket. Ungdommens barnevernshistorie kunne lett preges av diagnoser og standardiserte atferdsbeskrivelser, som igjen kunne farge forståelsen av ungdommen for eksempel ved beskrivelser som "dette er en ungdom med utfordrende atferd" eller at ungdommen ble forstått med utgangspunkt i en gitt diagnose som ble søkt bekreftet. Ungdommen ble på denne måten kategorisert. Noen ganger unnlot jeg å lese ungdommers tidligere barnevernshistorie, for å la ungdommen stille med blanke ark. Jeg var interessert i de nære og nyanserte beskrivelsene ungdommen hadde av seg selv.

Ved masterstudiet i sosialt arbeid ble jeg kjent med litteratur og forskning som problematiserer innholdet i barnevernstekster. Klienten er på mange måter prisgitt barnevernsarbeidernes oppgaveforståelse og fokus, når de berøres av barnevernets beslutninger. Hydén (1995) peker på at det å fortelle en historie er å utelate en annen mulig historie. I institusjonelle settinger kan mennesker defineres av ulike kategorier og kategoriseringssystemer. På denne måten konstrueres "subjekter", det vil si at mennesker blant annet gis en identitet gjennom disse kategoriene. Hennem (2010) viser til at dokumenter ikke bare tilfredsstiller byråkratiske behov for arkivering av dokumentasjon. Dokumentene vil

samtidig fungere som tildelere av sosiale identiteter og sosiale posisjoner for barn og deres familier. Gjennom analysen min ønsker jeg å avdekke på hvilken måte barnevernet gjennom tekst tildeler ungdommer identiteter. Hvilken kunnskap gjør seg gjeldene, og hvilken kunnskap utelates i barnevernets tildeling av identitet? Dette er et spørsmål som er viktig for min analyse. Jeg ble interessert i å få mer kunnskap om hvilke historier som fortelles i barnevernet, hvilke kategoriseringssystemer som gjør seg gjeldene, og hvilke identitetsforståelser som dermed skapes i fremstillingene. I følge Engebretsen (2007) deler mange klienter den erfaringen at de ikke kjenner seg igjen i barnevernets journaler. Angående dette sier han følgende: "Når vi vet at en formulering i barnevernsjournaler kan forandre et menneskes liv, er det bekymringsfullt dersom klientene ikke kjenner seg igjen i fremstillingen". Gjennom studiet mitt håper jeg å kunne sette fokus på betydningen av språk og tenkemåter i barnevernsfeltet, og vise hvordan kunnskap og makt kan bidra til bestemte praksiser og konsekvenser.

Oppgaven min bygger på dette, og målet er å få økt bevissthet om hva disse dokumentene gjør med klientene. Og særlig hvordan det skapes identitet gjennom barnevernet som system. Jeg vil nå gå nærmere inn på hvilken relevans jeg mener det har at det forskes på undersøkelsesrapporter i barnevernet.

1.4 Hvorfor analysere undersøkelsesrapporter i barnevernet?

Jeg har valgt å analysere undersøkelsesrapporter fra barnevernet fordi jeg ønsker å synliggjøre tenkemåter i barnevernet som skaper identiteter for klienter. Gjennom analysen synliggjøres hvordan tenkemåter i barnevernet henger sammen med kunnskap og makt. De typiske tenkemåtene som kommer til uttrykk tas gjerne for gitt i barnevernets arbeidshverdag, og derfor mener jeg det er viktig å synliggjøre disse. Med Smiths perspektiv forstår jeg tekst som et særlig redskap for makt, og jeg viser hvordan undersøkelsesrapporten kan medføre objektivisering av enkeltmennesker. Dette er mennesker som ofte er i utsatte eller sårbare livssituasjoner. Det kan tenkes at makt virker mer inngripende på mennesker i utsatte eller sårbare livssituasjoner, og at de i enda mindre grad kan mobilisere makt over egen livssituasjon ved at de objektiviseres og tilskrives identitet i barnevernets beskrivelser. Jeg mener det er viktig at denne typen undersøkelser gjøres for å bidra til å skape en økt bevissthet rundt hva en undersøkelsesrapport gjør med klientene. Det handler om at levende,

følede mennesker kan måtte vike for det disiplinerte og stabile idealet/standardmennesket. Barnevernet har adgang til å gjøre alvorlige inngrep i menneskers liv, for eksempel omsorgsovertakelse jfr. Barnevernlovens § 4-12, og derfor mener jeg det er viktig at dokumentasjonen for disse inngrepene drøftes. Jeg knytter særlige etiske aspekter til hvordan undersøkelsesrapporten skaper identiteter gjennom tenkemåter som ikke synliggjøres for klienten. Klienten kan ikke protestere mot den identiteten som tildeles når de knagene som identiteten henger på ikke blir uttalt. Jeg viser i analysen min hvordan undersøkelsesrapporten implisitt henvender seg til ulike lesere.

I oppgaven er jeg opptatt av hvordan enkeltmennesker tilskrives identitet i barnevernets undersøkelse. Jeg avdekker hvordan tenkemåter og prosedyrer skaper bestemte identiteter som passer sammen med arbeidskriteriene i barnevernet. Søkelyset på hvordan ulike samfunnsinstitusjoner konstruerer beskrivelser av enkeltmennesker og plasserer dem i kategorier ble allerede på 1960-tallet problematisert i sosiologien. "De ulike institusjonene for sosial kontroll har institusjonaliserte prosedyrer for innsamling og testing av informasjonen om oppførselen til enkeltmennesker, slik at den kan testes mot paradigmen som tilbyr arbeidskriterier for klassetilhørighet, enten som ungdomskriminell, psykisk syk eller liknende. Disse prosedyrene regulerer arbeidet til politiet, domstolene, psykiatere og liknende profesjoner" (Cicourel 1968, min oversettelse). Det er altså ikke en ny problemstilling jeg løfter fram. For meg blir studiet mitt interessant ved dette, fordi jeg mener at det er viktig at tenkemåter ved barnevernets arbeid stadig løftes fram. Jeg mener at de etiske dilemmaer angående hvordan samfunnet regulerer enkeltmennesker knyttet opp mot retten til personlig integritet og autonomi bør belyses.

Barnevernet kan gjøre alvorlige inngrep i menneskers liv, og barnevernansarbeidere har monopol på hvordan samtaler og møter skriftliggjøres. Derfor mener jeg at det er viktig at skriftliggjøringen i barnevernet drøftes. Hvem er det som får komme til orde, og hvordan? I analysen tar jeg også for meg skriverens posisjon i teksten, og jeg viser hvordan beskrivelser fremstår dekontekstualisert. *Kontekst* er et viktig begrep i analysen. Referater kan prege barnets dokumenter i flere år, og derfor mener jeg at utsagn ikke bør tas ut av kontekst. *Synlighet* bør veies opp mot *beskyttelse* i barnevernets skriftliggjøring. Dette ble også pekt på av Guldager og Zeeberg (2008) som mener at utsagn som kan virke skadende på barnets relasjoner ikke bør tas med i skriftlige notat. Følger skriftligheten opp de nye faglige føringene om myndiggjøring og deltakelse? Hvem sine stemmer kommer fram i Fagteksten?

På hvilken måte blir aktørenes historie til en offisiell historie? Hvordan blir en families private historie til en barnevernshistorie? Denne type spørsmål ønsker jeg å få svar på gjennom min analyse. Jeg mener det er viktig å synliggjøre hvordan nye faglige føringer gjør seg gjeldene og blir synlige i praksis. For å få svar på disse spørsmålene benytter jeg ulike tekstanalytiske redskaper og begreper som *institusjon* og *kontekst*, *interaksjon* og *kontekst*, *standardisering* og *fakta* hentet fra en konstruktivistisk-interaksjonistisk forståelsesramme. Dette vil jeg redegjøre nærmere for i neste kapittel.

1.5 Sosialkonstruktivisme, diskurs og barnesyn

Gjennom masterstudiet har jeg satt meg inn i en sosialkonstruktivistisk tenkemåte, og hvordan språket bidrar til å skape virkeligheter. Et særlig viktig bidrag til utviklingen av denne tenkemåten om hvordan et samfunns realiteter konstrueres gjennom menneskers handling er boken *The Social Construction of Reality* av Berger og Luckmann (1966). I boken viste de hvordan mennesker skaper sin egen virkelighet i interaksjon med naturen og det materielle, og at kunnskap om samfunnet må fremskaffes gjennom analyse av menneskelig handling. Perspektivet innebærer at hvordan språket brukes i barnevernets undersøkelsesrapport vil bestemme hvordan barnet fremtrer i teksten. Hvilke og hvem sine beskrivelser av barnet får dominere? Er det fokus på ressurser, brukermedvirkning, risiko, diagnoser, osv. Språket som brukes i tekstene vil være bestemt av diskurser. *Diskurser* angår hva som snakkes om, hva som anses som gyldig kunnskap, menneskesyn og barnesyn, samt politiske og kulturelle føringer innen samfunnet og samfunnets institusjoner. Diskursbegrepet er sentralt i analysen, og det redegjøres mer utfyllende for begrepet i teorikapittelet. Jeg har selv erfart hvordan språket er med på å skape en forståelse av ungdom i barnevernet, og jeg ble inspirert til arbeidet med oppgaven av å skulle komme fram til hvilke tenkemåter og kunnskap som lå bak språket som brukes i barnevernets undersøkelsesrapport. Samtidig var det et mål for meg å få mer innsikt i hvilke fortellinger som utelukkes gjennom dette. Foucault snakker om utelukkelsesmekanismer når det gjelder dette, hans tenkning har vært inspirerende for valg av masteroppgave for meg. Foucault sin tenkning blir et sentralt utgangspunkt for analysen. Foucault er den som har hatt størst betydning for utvikling av diskursbegrepet. Han var opptatt av å vise hvordan kunnskap er et strategisk og politisk felt. Kunnskap er sosialt konstruerte kategorier og Foucault ønsket gjennom sin diskursteori, *arkeologien*, å klarlegge reglene for hvilke utsagn som blir akseptert som meningsfulle og sanne i en bestemt historisk

periode. En diskurs består i følge Foucault (1972) av et nettverk (en korpus) av utsagn med bakgrunn i hjelpemidler, praksiser og institusjoner som er organisert på en regulær og systematisert måte og avgjør (men ikke setter definitive grenser for) hva som hører til i diskursen og hva som faller utenfor. Ut fra Foucaults forståelse av begrepet diskurs ligger de sosiale relasjonene blottet og kan leses gjennom det språklige. Det dannes kategorier i språket som igjen er opphavet til institusjoner. Diskursanalyse kan defineres som en studie av mening skapt gjennom sammensmelting av tekst og materie.

Barnevernets tenkemåter og tekstproduksjon styres av tilgjengelige syn på kunnskap. Det snakkes om at barnevernet har vært styrt av ulike kunnskapssyn over tidsperioder på 10-15 år. Kompleksiteten i dette har sammenheng med at barnevern beveger seg på tvers av tradisjonelle grenser for kunnskapsdisipliner og kunnskapsformer. Det har stadig blitt problematisert at sosialt arbeid har hatt vansker med å artikulere en egen eksklusiv kunnskapsbase. En egen eksklusiv kunnskapsbase er det som kjennetegner en yrkesgruppe som kan kalle seg en profesjon. Dette temaet tas opp blant annet av Eraut (1994), Lorenz (2002) og Pithouse (1997). I praksis hentes det i sosialt arbeid kunnskap fra ulike fagprofesjoner. Jeg taler med flere (eks. Goldstein 1990; Levin 2004; Vindegg 2014) for at sosialt arbeid må ha en kunnskapsbase som utledes med erfaring fra å gjøre sosialt arbeid. Det er derfor viktig at det gjøres studier om hvilken kunnskapsbase som blir gjeldende.

Dette innebærer videre at forståelsen som teksten bygger på kan plassere seg i forskjellige kunnskapsdiskurser. Gjennom Foucault sitt perspektiv, kan jeg utvikle forståelse for hvordan diskurser dannes og formes. Foucault utviklet, gjennom en kritisk tilnærming til sannhet og vitenskap, metoder for å avsløre diskursens orden. Språk og makt er sentralt i forståelsen av diskurser. Foucault regnes som sentral når det gjelder det diskursanalytiske perspektivet (Thomassen 2006). Jeg benytter en diskurs-analytisk tilnærming når jeg drøfter hvordan barnevernets undersøkelsesrapport forholder seg til ulike kunnskapsdiskurser. Og jeg legger til grunn at språket konstruerer virkeligheten, og at virkeligheten kunne sett annerledes ut med et annet språk.

Hvilken kunnskap som gjør seg gjeldene vil henge sammen med det rådende barnesyn. Kunnskapsbasen/diskursen vil få konsekvenser for eksempelvis i hvilken grad barnet ses på som kompetent aktør. Barnesyn kan forstås som en ideologisk størrelse, det dreier seg om måten barn oppfattes på. Måten barn oppfattes på bestemmes av hvilken kunnskap om barn som blir den gjeldene, og det får betydning for hvordan for eksempel samfunnet og

barnevernsarbeideren forholder seg til barn på. Det vil virke inn på språket som brukes i beskrivelsene av barn i undersøkelsesrapporten. I et historisk lys viser det seg at fagtradisjonen skapte et barnesyn hvor barnet ble ansett som passivt og uavhengig av sin egen kontekst. Denne kunnskapstradisjonen bidro til en oppfatning av barn som passive og abstrakte individer, og en forståelse av utvikling som en indre, naturlig og universell modningsprosess (Andenæs 2004). Synet har bidratt til at profesjonell interesse innen forskning og behandling av barn rettes mot relasjonen til mor, en naturlig og dekontekstualisert enhet, hvor mødrenes egenskaper ses som hovedårsak til barnets situasjon. Denne tradisjonen har vært styrende for hvordan barn, mødre og utvikling har blitt forstått i barnevernets praksis. Det ble argumentert for et nytt sosiologisk paradigme i synet på barn og utvikling. Innen "den nye barneforskningen" (Ulvik 2005) beskrives barndom som en sosialkonstruksjon, historisk, politisk, sosialt og kulturelt betinget. Eksempelvis fremmer James m.fl. (1998) en forståelse av barn som sosiale aktører som gir aktive bidrag til sine omgivelser og i utviklingen av seg selv. Deres forståelse står i kontrast til eldre utviklingspsykologi som fremstiller barn som asosiale og umodne individer (Sommer 2004). Ulike typer litteratur og ulike aktører, kan legge til grunn ulike forståelser av hva et barn er, eller er i stand til å mestre.

Barnet skal nå møtes som en sosial aktør. Å forholde seg til barn som deltakere innebærer ikke en nedtrapping av det voksne ansvaret, men et annerledes ansvar som baseres på lydhørhet overfor barns egen forståelse og barns måte å kommunisere på, spesielt vedrørende forhold som påvirker deres liv (Woodhead og Faulkner 2000). Det har vært interessant for meg å se nærmere på hvilke tenkemåter om barn som synliggjøres i mitt materiale. Jeg vil se på hvordan noen tenkemåter om barn gjør seg gjeldene, mens andre utelukkes. Med Foucault sitt perspektiv, vil jeg se hvordan det settes grenser for kunnskapen i barnevernets undersøkelse. Foucault viser i *Galskapen historie* hvordan synet på, og dermed behandlingen av psykisk syke har endret seg i historiens løp. Jeg tenker det er viktig at innsikten i hvordan en utsatt gruppe møtes av samfunnet bringes inn i forskning på barnevernet når det gjelder synet på, og behandlingen av barn.

Det vil videre handle om hvorvidt barnevernet forholder seg til barnet som "kompetent aktør", noe som Hærem og Aadnesen (2004) understreket at barnevernet må gjøre. I følge dem var tendensen at barnets stemme i liten grad ble hørt, at informasjon om barnet ofte ble hentet fra andre kilder enn barnet selv, og at saksbehandleren ofte ikke kjente barnet (Hærem og

Aadnesen 2004). Det har vært et fokus på å styrke barnet som aktør innen barnevernet de siste årene. *Barnets stemme, brukermedvirkning* og *empowerment* har blitt viktige begreper innen velferdsstaten og barnevernet. Blant annet ved "Forandringsfabrikken" som bruker slagordet "gi unge stemmer makt", har det blitt gjennomført prosjekter med sikte på dette. De etablerte "barnevernproffene" i 2007, hvor det blant annet er de unge som er eller har vært i barnevernet som får hovedrollene. Tanken er at gjennom å ta med de unge på utviklingsprosjekter kan barnevernet bli enda bedre. Dette kan ha sammenheng med et nytt fokus på hvilke stemmer som skal vektlegges. Dette kan være inspirert av Smith sin tenkning om at vi har en fullverdig sosiologi når alles perspektiv inkluderes. Blir disse nye føringene synlig i undersøkelsesrapporten? I analysen trekkes undersøkelsesrapportens syn på barnet fram. Jeg vil se nærmere på hvordan barnet blir synlig i tekstene og på hvilken måte barnet refereres eller siteres i teksten. Og jeg vil søke å finne ut noe om hvilke konsekvenser det kan ha for barnet at det skrives på den måten som gjøres.

1.6 Problemstilling og struktur på oppgaven

Oppgaven min skal handle om språk, kunnskap og makt i barnevernet, og om hvordan barnevernet konstruerer beskrivelser av enkeltpersoner, og kan plassere mennesker i kategorier. Jeg tar for meg det nedskrevne språket i barnevernets undersøkelsesrapport, og ser nærmere på hvilke tenkemåter og talemåter som gjør seg gjeldene i møte med klientene. Jeg har et særlig fokus på hvordan barnevernet som system kan tilskrive identiteter. Gjennom analysen rettes en særlig oppmerksomhet mot språket i undersøkelsesrapporter. Jeg vil avdekke hvordan kunnskap, språk og makt gjør seg gjeldene for og blir synlige i teksten. Makt og kunnskap kan med Foucault forstås som hverandres forutsetning. Makt er noe som oppnås gjennom kunnskap. Foucault(1995) påpekte at et kunnskapsområde alltid vil forutsette og skape et maktforhold. Kunnskap er det som produserer makt. Dette kan vi se blant annet ved hvordan *galskapen* fikk sin eksistens gjennom *fornuften* sitt behov for å gjøre det som var tvetydig og vanskelig å håndtere konkret. Fornuften fikk kontroll over galskapen ved å definere den, og tillegge det en kunnskapsområde. Utøvelse av makt ligger i språket, og jeg ønsker å se på hvordan tekst, kunnskap og makt henger sammen.

Jeg har på bakgrunn av dette formulert følgende problemstilling for oppgaven;

Hvordan tilskrives identiteter i barnevernets undersøkelsesrapport?

Videre i oppgaven vil jeg gjøre en forskningsgjennomgang for å få en oversikt over liknende studier som er gjort. Da vil jeg kunne knytte mine funn opp mot tidligere funn.

I kapittel 2 vil jeg gå nærmere inn på valg av teori og metode, og redegjøre for teorigrunnlaget for oppgaven. Det innebærer at jeg redegjør for tekstanalyse i en interaksjonistisk forståelsesramme, og tar for meg sentrale begreper som institusjon og kontekst, interaksjon og prosess, standardisering og fakta. Jeg tar deretter for meg Michel Foucault sine perspektiver, og noe av Dorothy Smith sin tenkning. Sentrale begreper fra Foucault sitt perspektiv er diskurs, kunnskap, makt og utelukkelsesmekanismer. Hos Smith tar jeg særlig for meg begrepet *relations of ruling* som jeg oversetter til *styringsrelasjoner*. Til sist i kapittelet vil jeg redegjøre for hvordan jeg gikk fram for å få tilgang på data, etiske overveielser, analysens pålitelighet og hvordan utvalget av data er gjort.

I kapittel 3 kommer analysen. Analysen har fire deler. I første del analyserer jeg undersøkelsesrapportens bruk av metaforer, og hvordan undersøkelsesrapporten gjennom metaforer forholder seg til klienten og til ulike diskurser. I andre del analyserer jeg undersøkelsesrapportens identitetstilskrivelser knyttet opp mot ulike diskurser. I tredje del analyserer jeg skriverens posisjon i teksten, og hvilken betydning det kan ha for hvordan teksten framstår. I siste og fjerde del analyserer jeg nærmere hvordan klienten kommer til syne i (fag)teksten knyttet opp mot blant annet brukermedvirkning og kjønn.

I det avsluttende kapittelet vil jeg gjøre en oppsummering og refleksjon rundt undersøkelsen min.

1.7 Forskningsgjennomgang

Da det var klart at jeg skulle gjøre en tekstanalyse av barnevernets undersøkelsesrapport gjorde jeg en forskningsgjennomgang for å finne ut hva og hvordan liknende studier var gjort tidligere. Forskning krever at forskeren gjør seg kjent med hva slags kunnskap som foreligger innenfor det området han/hun ønsker å gå inn i. På grunnlag av eksisterende kunnskap vil nye spørsmål formuleres. På denne måten vil forskningen bidra til noe mer enn usammenhengende resultater (Hellevik 2003). Ut fra min problemstilling og forskningsspørsmålene har jeg foretatt et omfattende litteratursøk i relevante databaser.

Søkeordene har blant annet vært alle kombinasjoner av *diskurs*, *diskursanalyse* og *tekstanalyse*, i barnevernet.

Det er gjort en rekke studier om dokumentasjonsarbeid i barnevernet, både i Norden og i England. Jeg vil i det følgende presentere noe av den forskningen som er gjort, som jeg tenker har særlig relevans for min studie. Hennem (2010) har gjort studier av dokumentskriving i barnevernet. Hun peker på at til tross for endringene i Barnevernsloven i 1992, så ser det ut til at barn sjelden tar en aktiv rolle i kunnskapsproduksjonen om seg selv i barnevernets dokumenter. Hun fant at barnevernets dokumenter i hovedsak var deskriptive detaljer om barn, skrevet av voksne i autoritetsposisjoner (Hennem 2010). Hun ser på dokumentene i forhold til en av Foucaults teorier. "By making use of Foucaults theory of discursive rites, it will be argued that dokument writing constitutes a series of tightly controlled ritual performances involving constellations of professional power and rigidly enforced standards for normality and deviancy" (Hennem 2010, s.336).

Torvik Nilsen (2006) skrev sin hovedfagsoppgave om *Omsorgsovertakelse som tekst*. Hun viser til Claezon (1987), Voll (1995), Prince (1996), Egelund (1997), Hall (1997), Aaslestad (1997), Oppedal (1999), Lurie (2000) og Backe-Hansen (2001) i sin litteraturgjennomgang. Torvik Nilsen finner flere resultater i disse ni studiene som er sammenfallende;

- Det er vage, unyanserte, implisitte begrunnelser for omsorgsovertakelse i skriftlig materiale.
- Det er problemfokusering fremfor ressursorientering i skriftlig materiale.
- Barna er lite synlige i beslutningsgrunlaget.
- Foreldrene er lite med i beslutningene som tas.
- Mangelfull risikoavveining.
- Mangelfull kunnskap om å ta beslutninger.
- Det stilles spørsmål ved barnevernsarbeiderens evne til å bruke fagkunnskap og redegjøre for fremgangsmåter i beslutningsprosessen.
- Barnevernsarbeideren ser seg selv som hovedutøveren av beslutningen.
- Barnevernsarbeideren preges av følelsesmessige vansker ved beslutninger om omsorgsovertakelser.
- Skrivning som utfordring.

(Torvik Nilsen 2006)

Torvik Nilsen hevder at dette er med på å støtte hennes påstand om at dokumentasjon innen sosialt arbeid er et faglig oversett fenomen, det tas for gitt at sosialarbeidere håndterer dette.

Eivind Engebretsen (2006) sitt doktorgradsarbeid *Barnevernet som tekst*, omfattet en nærlesning av 15 journaler fra barnevernet i Oslo i to perioder, henholdsvis fra 1950- og 1980-tallet. Hans motivasjon for å gjøre dette var at mange klienter så ut til å dele den erfaringen at de ikke kjente seg igjen i barnevernets journaler (Engebretsen 2007). Han definerte videre et mål om å utvikle analytiske redskaper til bruk i praktisk saksbehandling. Han sammenliknet journaler fra 1950-tallet og 1980-tallet. Årstallene ses i sammenheng med lovendringer i barnevernet. Engebretsen leser barnevernjournalene "mot hårene" som han selv sier (Engebretsen 2007). Et av hans utgangspunkt er Derridas begrep om dekonstruksjon (Derrida 1969, i Engebretsen 2007, s.18). Ved hjelp av Bakhtins (1970, i Engebretsen 2007, s.16) begreper om monologiske og dialogiske tekster, analyserer han barnevernjournalens forhold til klienten. Han sa følgende i et intervju om journalene fra den siste perioden: "Det er profesjonenes stemme som høres, ikke barnets" (Christensen 2003, i Nybø 2006).

Nybø (2006) viser til at ulike forskere hevder at barn, innen forskning, i barnevernets praksis og i samfunnet generelt, underkommuniseres og usynliggjøres som deltakere i sammenhenger som angår deres liv. "En slik praksis springer ut av et syn på barn basert på en historisk, kulturelt og sosialt betinget kunnskap, ikke en universell kunnskap om barn og om utvikling." Å ekskludere barn som deltakere er mer bestemt av voksnes ideer om barn enn i forhold rundt det spesifikke barnet. Å høre på barn, er å lytte til barns mangesidige språk. Også Nybø (2006) hevder at til tross for økt oppmerksomhet mot barn som subjekter og mot barns rettigheter er det en økende tendens til at det er "profesjonens stemme som høres, ikke barnets" (Nybø 2006).

Hydèn (1995) har analysert utredningstekster som er produsert av sosialarbeidere, som har ligget til grunn for tvangstiltak overfor barn. Han har problematisert at tekstene ensidig er produsert av en eller flere myndighetspersoner, og at de handler om en eller flere sivile borgere. Han hevder et tekstenes åpenbare funksjon er å legitimere tvangstiltakene. "Genom utredningsberetningene ges både socialarbetarna och klienterna en moralisk karaktär" (Hydèn 1995).

Bjørnebekk (2008) har gjort en diskursanalyse av skjønnsforståelser i barnevernets tekster i sin masteroppgave. Hun bruker Foucault sitt perspektiv, og viser at barnevernets forståelse av skjønn rammes inn av juridiske, byråkratiske og faglige diskurser. Hun hevder videre at

skjønnsforståelsen skal være upersonlig og rasjonell, og at den preges av en naturvitenskapelig diskurs som innebærer at skjønnets utøves vitenskapelig.

Jeg har også tatt for meg noe forskning som har sett på barns medvirkning undersøkelsessaker, og der er det mye som peker i retning av at barna i liten grad har blitt inkludert som aktører i barnevernets undersøkelser av deres situasjon og hjelpebehov (Claussen og Tiller 1997, Egelund 1997, Hestbæk 1997, Oppedal 1997, Christensen 1998, Havnen m.fl. 1998, Husby 2000, Sørensen 2001, Uggerhøj 2001, Bo og Gel 2003, Havik m.fl. 2003, Stang 2007, Juul 2010). Flere av forskningsrapportene viser at barn under 12 år inkluderes sjeldnere som aktører i undersøkelsesfasen av en sak, enn de som er over 12 år. Dette kan si noe om at interessen for barnets perspektiv kan se ut til å ha blitt begrenset i undersøkelsesfasen av sakene. Det ser ut til at det først og fremst er de voksne (foreldre, representanter fra helsestasjon, barnehage, skole, pedagogisk psykologisk tjeneste, barneverntjenesten, og lignende) som snakker sammen, og som bidrar med opplysninger i sakene. Hvis dette er vanlig praksis, vil barnevernet mangle opplysninger om hvordan barnet selv erfarer sitt hverdagsliv, om dets bekymringer, dets selvforståelse, eller hvordan det håndterer ulike situasjoner i sitt hverdagsliv. Barnets muligheter for å bli premissleverandører for beslutningene i barnevernet, avhenger av inkludering.

2 Oppgavens perspektiv og metode

For å kunne analysere undersøkelsesrapportene fra barnevernet på en strukturert og utforskende måte, måtte jeg ta stilling til hvilke teorier, perspektiv og metode som kunne være mest fruktbart når det gjelder dette. For meg har det vært viktig å unngå å tvinge oppdagelser inn i et rigid og ensidig teoretisk perspektiv. Ved å ikke låse meg fast i et perspektiv, er målet at jeg i større grad kan være åpen, ydmyk og oppmerksom overfor den kompleksiteten som definerer barnevernets diskurs, og som igjen former tekstene. Det vil være hensiktsmessig å gjøre bruk av flere teoretiske ressurser.

Grunnlaget for den metodiske tilnærmingen jeg har valgt finnes i relasjonell og interaksjonsorientert sosiologi, og blir betegnet som "Social Definition Paradigm" (Ritzer 1975). Innen denne retningen formulerte Thomas og Thomas (1928) følgende: "If men define situations as real, they are real in their consequences". Det handler altså om hvordan

mennesker konstruerer sin egen virkelighet. Denne sosiologiske retningen blomstret på 1960-tallet, som også har blitt kalt sosiologiens gullalder i Norge. Chicago-skolens sosiologi spilte med dette en viktig rolle. Kvalitative, etnografiske, empiriske studier fikk fra denne tiden større innflytelse på det sosiologiske forskningsfeltet. I denne typen studier fortalte naturalistiske historier med direkte eksempler på hva folk sa og gjorde. I Chicago-skolens tradisjon vil jeg som forsker utvikle beskrivelser av "hva som foregår" ved å se på detaljer i subjektets atferd, deres relasjoner og kontekster; hvem vedkommende er i interaksjon med, hvordan de samhandler og hva den situasjonsbestemte konteksten gjør som påvirker dem.

I analysen min vil denne tenkningen ligge i bunn, når jeg skal analysere "hva som foregår" i teksten. Jeg vil se etter detaljer i teksten som beskriver institusjon og kontekst, interaksjon og prosess, standardisering og fakta. I følge Mik-Meyer (2005) er dette sentrale begreper når dokumenter skal analyseres i en konstruktivistisk-interaksjonistisk forståelsesramme.

Hvordan kommer aspekter som gjør situasjoner mangesidige og komplekse fram i teksten? Hvordan blir eksempelvis atferd forstått og standardisert? Vurderes atferd i forhold til relasjoner og kontekster? Hvordan blir interaksjon og prosess synliggjort i teksten? I analysen vil undersøkelsesmaterialet mitt anskues som materiale som henter betydning fra flere eksterne forhold, disse kjennetegner produksjonsprosessen og den etterfølgende konsumpsjonsprosessen til dokumentet. Med Smith (2001) kan dokumenter ses på som det som har den mest sentrale rollen i organisasjoners arbeid. Den skriftlige dokumentasjonen i organisasjoner har en vesentlig effekt angående at visse forhold blir synliggjort. Skriftlige dokumenter gjør noe med den sosiale interaksjonen. Jeg vil se på nettopp dette, hva undersøkelsesrapporter i barnevernet gjør med den sosiale interaksjonen.

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i Foucault og Smith sine perspektiver og begreper spesielt, og vil derfor redegjøre nærmere for deres tenkning. Men først vil jeg si noe om hva tekstanalyse handler om.

2.1 Tekstanalyse i et interaksjonistisk perspektiv

Tekstanalyse forstår jeg som nyansert beskrivelse av de virkemidlene som blir brukt i en tekst for å fremstille en fortelling. Som jeg har beskrevet tidligere, gjør jeg et skille mellom fortellingen som den løpende teksten, og historien som er begivenheten som teksten forteller om. Dette skillet ble konstruert av Gennette (1972, i Engebretsen 2006), som også regnes som

narratologiens grunnlegger. Historien blir aldri helt fullstendig i fortellingen, og lar seg i større eller mindre grad rekonstrueres i fortellingen. Aaslestad (2007) beskrev hvordan objektet i undersøkelsen hans var "fortellingen om pasienten og hans sykdom", ikke "pasienten og hans sykdom". Jeg vil ha samme fokus på fortellingen i min analyse.

Målet med min tekstanalyse er å få mer kunnskap om hvilke kategorier som ligger til grunn for de identitetene som tilskrives i barnevernets undersøkelse. Oppgaven min skal altså handle om hvordan en av samfunnets institusjoner konstruerer beskrivelser av enkeltpersoner, og kan plassere mennesker i kategorier. Jeg tar for meg det nedskrevne språket i barnevernets tekster, og ser nærmere på hvilket språk som brukes i møte med klientene. Som jeg også har sagt tidligere, retter jeg i denne oppgaven en særlig oppmerksomhet mot språket i undersøkelsesrapporter. Jeg vil avdekke hvordan kunnskap, språk og makt gjør seg gjeldene for og blir synlige i undersøkelsesrapporten, og dette gjøres gjennom å avdekke diskurser. Jeg søker å avdekke tenkemåter som skaper diskurser i barnevernet som er med på å forme en undersøkelsesrapport. Jeg vil også se på hvordan barnevernet som system kan bli en del av individets selvarbeid. Begrepet *selvarbeid* beskrives av Foucault (2002) i boka "Omsorgen for seg selv", hvor han viser hvordan selvet opp gjennom historien har blitt konstituert. Gjennom ulike tekstanalytiske fremgangsmåter vil jeg prøve å nå de beskrivelsene som implisitt kan fungere identitetsskapende eller kategoriserende, og å prøve å hente fram hvilke forståelser som kan ligge til grunn for disse. Her blir begrepene om fakta og standardisering sentrale, og jeg redegjør derfor nærmere for disse i neste avsnitt. Jeg tenker at dette handler om kunnskap, språk og makt i barnevernet. Gjennom denne kunnskapen, språket og makten, konstitueres på ulike måter selvet til klienten. I tekstanalyse kan ulike diskurser som styrer teksten synliggjøres, både overordnede diskurser og diskurser som skapes i dagligdagse praksiser på barnevernskontoret. Det blir sentralt i analysen å avdekke diskurser som bidrar til å forme teksten og beskrivelsene av klienten. For å avdekke diskurser og kunnskap på ulike nivå, har jeg behov for flere analytiske tilnærminger. Når jeg har valgt tekstanalytiske metoder har jeg vært opptatt av å finne analyseredskaper som kan favne tekstens flerstemthet, og tekstens intertekstualitet. Jeg skal i dette avsnittet redegjøre nærmere for;

1. Leseren av teksten
2. Sentrale begreper
3. Intertekstualitet

2.1.1 Leseren av teksten

Leseren av teksten er medskaper av testen. Som leser av teksten vil min forforståelse, min kunnskap og mitt blikk forme teksten, og gjøre at det som engasjerer meg mest kommer mer i forgrunnen. Barthes (1991) hevdet at det ikke finnes noen posisjon utenfor eller ovenfor teksten som kommenteres (Barthes 1991, i Aaslestad 2007). Dette vil få innvirkning på hvordan jeg forstår tekstene, og som forsker må jeg vedkjenne at jeg ikke vil kunne gå inn på et nøytralt metanivå ovenfor tekstene jeg analyserer, jeg vil stadig inngå i interferens med dem. Med et konstruktivistisk utgangspunkt kan jeg ikke betrakte dokumentmateriale som et "nøytralt vindu" eller kilde til å få riktig kunnskap om fenomenene som er gjenstand for analysen. Angående dette så fremheves det av ulike forfattere at det er forskjell på å betrakte et dokument som et *emne (topic)* eller som en *kilde (resource)* (eks. Prior 1998, 2003; Smith 2001; May 2003). Ved å tilnærme seg dokumentet som et emne vil forskeren basere seg på en sannhetsdiskurs, og konstruktivistisk inspirert forskning foreslår gjerne med meg at dokumentet heller anskues som et emne. På denne måten vil studiets formål om å få informasjon om et emne heller enn å utvikle en mer riktig forståelse av et fenomen tydeliggjøres. Smith (1974; 1984) problematiserte at dokumenter kan anskues som "informasjon om noe annet", om noe som eksisterer bak teksten. Dokumenter får først betydning når de inngår i en sosial situasjon, de er ikke noe i seg selv. Når jeg skal analysere tekst i et interaksjonistisk perspektiv vil jeg framheve Meads hovedverk *Mind, self and society from the standpoint of a Social Behaviorist*. Han pekte på hvordan betydning og mening skapes mellom mennesker gjennom interaksjon, dermed kan samme handling analyseres på mange ulike måter. Det er uinteressant å undersøke et dokumentets "iboende betydning". Betydningen skapes når dokumentet/teksten anvendes i praksis.

2.1.2 Sentrale begreper

Sentrale begreper i oppgaven omfatter;

1. Institusjon og kontekst
2. Interaksjon og prosess
3. Standardisering og fakta

Begrepet *institusjon* forstås her med Holstein og Gubrium (2000) som definerer *sosial institusjon* som alle de særlige måtene deltakerne gjør noe som har relevans, og som de setter

inn i en ramme av relevans. I den organisatoriske sammenheng (eksempelvis skoler, barnevernkontor, NAV) skapes en institusjonell ramme som angir hvilke handlinger og tolkninger som blir relevante for deltakerne. Kontekstbegrepet refererer til helt spesifikke situasjoner som setter rammer for aktørens handlinger (Mik-Meyer 2003). Et vesentlig spørsmål til analysen med dette utgangspunktet er hvor fritt en aktør kan tolke et dokument, altså hvor fri tolkningen er av institusjonelle og kontekstuelle forhold. Ettersom et dokument ofte lever i ulike institusjonelle sammenhenger så kan det samme dokumentet få ulike betydninger avhengig av rammen til institusjonen og kontekst. Eksempelvis kan vi tenke oss at en konstatering av at en person har ADHD i et dokument fører til ulike handlinger i skolen, barnevernet eller NAV avhengig av institusjonelle forhold. Den konkrete kontekst gjør seg samtidig gjeldene for betydningen av diagnosen ADHD ved erfaringene og preferansene til de konkrete aktørene. Det sentrale for meg er dokumentmaterialets materialitet, altså at teksten kan fremstå med ulik grad av standardisering, men dette må ikke forveksles med entydighet. I konstruktivistisk inspirert forskning søkes det å skille dokumentets materialitet fra dokumentets betydning. Smith (2001) løfter fram at dokumenter har en regulerende virkning på handlingene til aktørene. Leseren blir automatisk en del av sosiale relasjoner som er skapt i en annen sammenheng, og Smiths poeng er at denne sammenheng indirekte vil påvirke den konkrete interaksjonen. Samtidig har dokumentet blitt skapt av den institusjonelle rammen som dannet ramme for tilblivelsesprosessen til dokumentet. Smith (2001) påpekte at dokumentmateriale kan ha en særlig regulerende funksjon angående hva som blir relevant og gjort synlig. Dette begripes av Pence (2001) gjennom begrepet *sirkulær prosess*, som er en prosess hvor en nøkkeltekst blir effektiv i forhold til koden (Smith 2001). Dette viste også Berg (1996;1997) i sine studier av pasienter på et sykehus, hvor han påpekte at pasientene tildeles en (syke-) identitet i journaler og blir tilgjengelige for personalets behandling av denne identiteten gjennom journalen. Dokumentet inngår dermed i sirkulær prosess hvor det påvirker handlinger på en særlig konkret og begrensende måte. Dette kan bli tydeliggjort i velferdsorganisasjoner, der personalet jobber med bestemte kategorier av klienttyper, som i praksis knyttes til handlinger som er "effektive i forhold til koden" (Järvinen og Mik-Meyer 2003). Dokumenter og tekst blir særlig interessant for meg som empirisk materiale fordi jeg ønsker å få kunnskap om de ulike institusjonelle forhold og kontekster som disse inngår i.

Interaksjon og prosess handler blant annet om hvordan relasjonen mellom dokument og bruker preges av at begge har en aktiv og utviklende virkning på hverandre. Harper (1998) pekte på at interaksjonen med dokumenter på denne måten skaper endringer for de aktørene

som konsumerer dokumentet. Når det gjelder dette blir det i et interaksjonistisk perspektiv sentralt å undersøke hvilken virkning et dokument får for praksis, altså den rollen det spiller i en bestemt sosial situasjon. Kan eksempelvis dokumentets rolle avgjøre en strid, hvor beskrivelser i dokumentet tillegges særlig autoritet? Handlingsperspektivet som inngår i bruken av dokumentmateriale gjør at det skilles mellom materialitet og betydning. Dette handlingsfokuset favnes av Smiths begrep *text in action* (Smith 2001). Når jeg anvender et handlingsperspektiv må jeg undersøke dokumentets "lokale historie" (Smith 1984), noe som betyr at jeg fokuserer på i hvilken institusjonell sammenheng dokumentet har blitt til, hvilke aktører som er i kontakt med det, og hvilke handlinger det fører til hos de ulike aktørene. Er for eksempel rammen for dokumentets tilblivelsesprosess kjennetegnet av en dagsorden som er motivert av økonomiske, politiske eller medmenneskelige interesser? Hvordan forholder dokumentet seg til tid? Hva var de praktiske omstendighetene rundt tilblivelsen av dokumentet? Hadde relevante aktører mulighet for deltakelse, hvem skrev referater, og hvem godkjente referatene? Selv om ulike aktører kan tildele dokumentet ulik betydning, vil den institusjonelle ramme privilegere eller foretrekke noen tolkninger framfor andre (Mik-Meyer 2003). Det sentrale i denne sammenheng er at jeg ikke interesserer meg for forfatterens motiver eller personlige relasjon til teksten, jeg vil heller ha fokus på tekstens relasjon til organisatoriske og institusjonelle forhold. I tillegg til interaksjonen mellom aktørene er det også interaksjon mellom tekster, noe som innebærer at en beskrivelse av en klient leder til en ny beskrivelse av klienten. Dette omtaler jeg som intertekstualitet i neste avsnitt. Ved å avdekke likheter til andre dokumenter vil jeg kunne si noe om hvilke samfunnsdiskurser som kan se ut til å ha blitt de dominerende. Jeg vil også kunne si noe om hvordan dokumenter kan bidra til å skape en klient.

Standardisering handler om hvordan dokumentet er oppbygget på en bestemt måte, for eksempel ved at forfatteren ikke er aktivt deltakende i teksten, dette kan være med på signalisere til leseren at beskrivelsene representerer fakta. Potter (1996) sier at fakta er de emnene som deltakerne regner som fakta. I analysen min vil jeg se på hvordan fakta skapes. Når det gjelder min forståelse av dette så har begrepet *footing*, vært viktig. Dette begrepet er hentet fra Goffmann og forstås som rekken av relasjoner som skriveren bruker for å gjøre beskrivelsen troverdig (faktuell). Som allerede nevnt vil det for eksempel være forskjell på om skriveren selv deltar i teksten eller om skriveren bare framstår som budbringer. Da de forskjellige rollene som gjør seg gjeldene når dokumentet produseres får en særlig betydning

for dokumentets troverdighet (Potter 1996) blir det viktig for meg å forholde meg til dette i analysen.

2.1.3 Intertekstualitet

Med intertekstualitet menes at teksten kan ha forbindelse til andre tekster. Begrepet intertekstualitet er hentet fra Kristeva (1969, i Engebretsen 2006). Tekster skapes i komplekse sosiale meningssammenhenger. De blir produsert av konkrete personer, i konkrete settinger, og på bestemte måter, i en gitt historisk periode. Tekster blir skapt ut fra det språket som er tilgjengelig, og struktureres i forhold til deltakernes maktrelasjoner. Tekster er ikke meningsfulle i seg selv, bare i kommunikasjon med andre tekster, de ulike diskursene de består av, måten de er produsert på, deres spredning og måten de skaper mening på (Phillips og Hardy 2002). Tekster er videre i seg selv sosiale plasser hvor to fundamentale sosiale prosesser synliggjøres samtidig, det dreier seg om tenkning og representasjon av verden, samt sosial interaksjon. I barnevernets journaler vil det være sammenheng mellom de ulike tekstene som for eksempel samtalereferater, møterefater, undersøkelsesrapporten, sak til Fylkesnemnda, og så videre. De vil igjen fungere intertekstuelt med lover, forskrifter, prosedyrer, faglig standard og liknende. Jeg må derfor være opptatt med hvilken kontekst teksten forekommer i når jeg gjør analysen.

Innholdet i en tekst kan være *implisitt* (usagt, tatt for gitt) eller *eksplisitt* (tydelig). Det vil dessuten være noe som er fraværende fra en tekst. Hva som er til stede i en tekst, eller er fraværende, er ikke nødvendigvis tydelig. Angående det implisitte i tekster er det to forhold som har vært sentrale for diskusjoner. Dette har for det første dreid seg om det implisitte (*presupposition*) - de forutsetningene vi bygger på når vi snakker, men som vi ikke nødvendigvis er bevisst (jfr. Foucault 2005), og om det implisitte (*implicature*) - underforståtte, betydninger som ligger i begreper og utsagn, som tas for gitt, når vi snakker. Det implisitte (*presupposition*) innholdet kan være delvis til stede eller fraværende i teksten. Det implisitte (*implicature*) som ikke direkte er uttrykt i teksten, forventes å bli lagt til av leseren i tolkningen av den. Eksempelvis i utsagnet "atferdsvanskelig ungdom skaper problemer for samfunnet", her uttrykkes det ikke eksplisitt hva som ligger i begrepene *atferdsvanskelig* eller *problemer*. Dette må leseren selv legge til gjennom sin egen forståelse. Når det ikke er nødvendig å forklare hva som ligger i disse uttrykkene når man snakker

sammen, er det fordi det eksisterer en stilltiende forståelse av hva som ligger i uttrykket. Foucault er opptatt av det implisitte tause i språket, det som vanligvis forblir taust for tekstforbrukere og tekstprodusenter. Han retter imidlertid fokus mot hva som gjør at vi i det hele tatt bruker begrepet atferdsvanskelig. Her kommer ideen om intertekstualitet inn i bildet. Med Foucault kan jeg se at en tekst også må forstås som en intertekstuell kjede. Intertekstualitet dreier seg om at alle kommunikasjonshandlinger trekker veksler på tidligere begivenheter, tidligere ord, utsagn, metaforer og fortellinger. Det blir vanskelig å unngå å bruke ord andre har brukt før. Når en barnevernsarbeider bruker vitenskapelig produserte tekster fra for eksempel psykologien i sine kommunikasjonshandlinger med foreldre og barn, er dette et ledd i en slik kjede. Hun bruker disse tekstene som hun har tolket på forhånd, i produksjonen av nye tekster. I foreldrenes eller ungdommens fortolkningsprosess vil de kunne inkorporere elementer fra barnevernets tekst, og konstruerer enda en ny tekst, som handler om klientens forståelse av seg selv. Intertekstualitet refererer altså til hvordan historien virker inn på en tekst, og til hvordan teksten virker inn på historien, etter som en tekst trekker veksler på tidligere tekster og også bidrar til historisk utvikling og forandring (Fairclough 1992, Jørgensen og Phillips 1999). Hvordan ulike diskurser artikuleres innenfor og på tvers av grensene mellom ulike diskursordener er et uttrykk for interdiskursivitet. Interdiskursivitet er en form for intertekstualitet. Ved at de eksisterende diskurser ses i sammenheng på nye måter, kan det skapes forandring, men mulighetene for forandring blir som jeg har vært inne på begrenset i forhold til aktørers adgang til forskjellige diskurser. Noen diskurser vil ha mer gjennomslagskraft enn andre, og få en hegemonisk status (Fairclough 1995, Jørgensen og Phillips 1999, Søndergaard 2000).

2.2 Valg av perspektiver og analytiske fremgangsmåter

Jeg har valgt å ta for meg en tilnærming til tekstanalyser inspirert av arbeidene til Michel Foucault og Dorothy E. Smith. Jeg tenker at jeg gjennom Foucault og Smith sine perspektiver kan belyse fornyende meninger i studiet av forholdet mellom diskurs og praksis i barnevernet. Jeg hevder at dette forholdet er det viktigste temaet for å forstå barnevernets arbeid. Dette hevder jeg fordi jeg mener at barnevernsarbeidere stadig utfordres i sin balansering mellom rollen som hjelper og rollen som kontrollør. Det stilles høye krav til barnevernsarbeideren med tanke på å forvalte både hjelp og kontroll på den måten den reguleres blant annet i loven, og gjennom denne type analyse som jeg skal gjøre vil det belyses hvordan dagligdagse

praksiser forholder seg til mer overordnede diskurser. Det som "tas for gitt" i hverdagspraksisen kan komme fram i lyset og bli diskutert.

Gjennom Foucaults tilnærming vil jeg kunne gjøre studier med fokus på det diskursive. Foucault hevder at makt handler om diskurser, han viser hvordan det skapes diskurser på ulike nivåer i samfunnet. Han viser hvordan mennesker som regner seg for frie og selvstendig tenkende ubevisst lar seg regulere av diskurser. Ved å avdekke diskurser kan jeg synliggjøre hva som er med på å regulere teksten og skriverens skjønn. Jeg vil senere i teksten redegjøre for metoder for å avdekke diskurser. Ved Smiths perspektiv kan jeg belyse mer nyansert når det gjelder konkrete praksis situasjoner i barnevernet. Jeg kan få fram kunnskap om hvordan barnevernsarbeideren i sin praksis forholder seg til systemet og klienten. Jeg vil kunne belyse hvordan subjektiv hverdagspraksis formes av sosialorganisering og relasjoner. Smith sitt perspektiv synliggjøres særlig gjennom konseptet *relations of ruling*, som jeg oversetter til *styrende relasjoner*, refererer til karakteristiske former for sosialorganisering og sosiale relasjoner som har blitt dominerende i barnevernet. Ved å bruke Foucault og Smith sine tilnærminger sammen, kan jeg fange både diskurser og arbeidspraksiser. Det gjør at det kan bli mulig å utforske forholdet mellom mikro-, altså arbeidspraksiser, og makronivåene – diskurser - i barnevernet som system. På denne måten håper jeg å kunne belyse hvilken kunnskap som gjør seg gjeldene for aktørene i barnevernets komplekse praksiser i forhold til hvordan makt og myndighet har operert. Og dermed vil jeg også kunne belyse de sidene ved diskursen som tas for gitt. Dette handler om språk, kunnskap og makt. På denne måten kan jeg se på hvordan praktikere må forholde seg til krav definert i loven, politikk og kunnskap på den ene siden og kompleksiteten i dagligdagse praksiser på den andre.

Når det gjelder den konkrete og praktiske fremgangsmåten for analysen har jeg latt meg inspirere av Skehill m.fl. (2012) sine steg for analyse av tekster i barnevernet. Disse stegene er praktiske forskningsvilkår, samtidig som de innehar en spesiell metodisk tilnærming som søker forståelse av handlende aktører, diskursive praksiser, og forholdet mellom disse. Jeg følger ikke disse stegene slavisk eller systematisk i oppgaven min, men de er med på å beskrive hvordan jeg har gått fram, og hvordan oppgaven har blitt til. Det første steget er å avgjøre problemstilling; å etablere standpunkt, definere objektet for studiet og velge tid og sted er de første viktige valgene, ved bruk av Smiths tilnærming. Det antas to grunnleggende ordner for virkeligheten, *the world of ruling* (apparater) med relaterte diskurser fra myndighetene, og *den dagligdagse virkelighet med sine nære hendelser og erfaringer*. Den

ledende metodiske retningslinjer handler om at maktrelasjoner mellom menneskers virkelighet og institusjonene og diskursene kan oppdages i institusjonelle tekster og dokumenter som fungerer som meklere mellom disse to nivåene av virkeligheten. Hva er forholdet mellom faktiske praksiser og diskursene som beskriver dem? Jeg søker å oppdage *relations of ruling* og materielle effekter. I følge Smith vil tekster påvirke og koordinere menneskers handlinger; "Texts are foundational to the existence of organization" (Smith 2001, i Skehill m.fl. 2012). Det betyr at skriftliggjøring og beskrivelser av enkeltmennesker vil påvirke hvordan personen selv og andre oppfatter, forstår og forholder seg til personen. Teksten får på denne måten materialitet til å påvirke og koordinere handlinger. Som nevnt tidligere er et godt eksempel på materialiteten til teksten er diagnosen "attention deficit hyperactivity disorder" (ADHD). Så snart det er skrevet i et dokument begynner diagnosen å organisere praksisene til ulike profesjoner som er involvert i barnet. Barnet vil få tilgang på nye typer tjenester og vil sannsynligvis få mer empati enn før. Med andre ord vil denne enkle tilføyelsen av ordet ADHD til en persons journal resultere i ulike praksiser, holdninger og responser.

2.3 Maktutøvelse i tekst

En tekst kan leses på flere måter. Avhengig av hvem som leser teksten vil det være ulike tolkningsmuligheter angående det som formidles. Leseren kan ha en grunnholdning til fortolkningen som preges av tillit og velvilje. Det vil si at leseren ser teksten som avsenderens formidling av en sannhet, av et klart budskap. En annen mulig lesemetode er at fortolkningen preges av mistenksomhet, at lesingen er kritisk. Da vil fokuset være på farene i bruken av språk teksten innehar. Dette er den formen for lesing jeg har valgt. Jeg forstår teksten som et middel for å oppnå noe bestemt. På den måten ser jeg at teksten kan utøve makt. Fagtekstene jeg skal se nærmere på er den skriftlige dokumentasjonen for barnevernets undersøkelse, og det gjøres en konklusjon angående videre tiltak med henvisning til lovparagraf. På denne måten er fagteksten en makttekst på ulike måter, noe som jeg skal se nærmere på i analysen.

Fordi språk er makt, kan generalisering foregå gjennom språket. Språket er i seg selv generaliserende, ordet bord gjelder alle bord, ikke bare ett. Faren ligger i når språket blir overgeneraliserende. Det kan det bli gjennom at teksten uttrykker seg på en slik måte at mottakeren forstår virkeligheten utfra ett særskilt perspektiv (Berge 2003). Institusjoner der

makt utøves i og gjennom tekster vil i større grad enn andre har en slik mulighet til å snakke på vegne av andre.

Jeg vil belyse noen tekstmaktdimensjoner som også Berge (1990) tar for seg i studiet av forholdet mellom makt og tekst, som han deler i ulike dimensjoner. En dimensjon i forholdet mellom makt og tekst kan for eksempel være at teksten er en del av en tekstnorm som i seg selv har makt. Med tekstnorm forstår jeg med Berge "normer som definerer hva som konstituerer en tekst og hvordan tekster skal være formet" (Berge 1990). Eksempler på slike tekster kan være legetidsskriverier, barnevernsskriverier eller autoriserte vitenskapelige artikler. Siden tekstnormer har de samme egenskapene som normer generelt, vil både produksjonen og mottakelsen av teksten påvirkes. En norm kan forstås som en anerkjent regel eller en rettesnor. Normene er med på å utgjøre diskursene rundt en tekstsjanger og tekstnormene er kriterier for å bedømme tekstens verdi (Berge 2003). Ved at barneverntjenester har mandat til å undersøke og dokumentasjonen av dette er en del av etablerte tekstnormer for barnevernets skriftliggjøring, er det med på å gi teksten anseelse og mulighet for utøvelse av makt (Berge 2003). De ulike tekstkulturene skaper normer for hvordan tekster utformes. En tekst innenfor barnevernet kan ikke ses uavhengig av tekstkulturen den er endel av. Dette handler om det som har blitt beskrevet under intertekstualitet. Tønnesson (2008) skriver at "sakprosaen kan ikke forstås i et vakuum, den inngår alltid i en kontekst som er med på å gi mening, og denne meningen skapes i en tekstkultur". Tekstkultur definerer han som "en gruppe mennesker som samhandler gjennom tekster ut fra et noenlunde felles normsystem.". Tekstnormene er grunnleggende for etableringen av tekstkulturen. Ved å holde seg innenfor en tekstnorm kan dette vise makt og tilhørighet til en kultur. Noen ulike tekstkulturer involvert i min tekst er barnevernets, psykologiens og norsk sosialpolitikks.

En annen tekstmaktdimensjon Berge nevner er tekstens representasjon av en ideologisk posisjon eller diskurs. Med det menes at teksten skaffer seg makt ved at den "gjentar, bekrefter, forsterker og/eller kvalifiserer en viss ideologisk posisjon som vi må forstå teksten ut fra dersom vi skal forstå den på en relevant måte (...)" (Berge 2003). En velvillig lesning tar det ideologiske nivået for gitt, og det gir teksten makt.

Gjennom en kritisk utspørring av teksten vil det være mulig å få øye på den skjulte makten. De ulike tekstmaktdimensjonene vil være relevante for å avdekke det implisitt formidlede i teksten. De kan bidra til en forståelse for hvordan en tekst får og opprettholder makt. Dette har vært viktig for meg for å bedre kunne se andre mulige perspektiver og

virkelighetsforståelser, og kunne utfordre etablerte sannheter. Da maktspektet er en viktig dimensjon når det gjelder språket i teksten vil jeg nå belyse maktbegrepet nærmere, først og fremst ut fra tankegangen til Michel Foucault.

2.4 Foucault sitt perspektiv på makt og kunnskap

Foucault begynte sin virksomhet før den postmodernistiske tradisjon, og han betraktet aldri seg selv som postmodernist. Han regnes likevel som sentral og viktig angående det diskursanalytiske perspektivet (Thomassen 2006). Gjennom en kritisk tilnærming til sannhet og vitenskap utviklet han metoder for å avsløre diskursens orden og hvilke kjeder av begivenheter diskursene inngikk i. Ved hjelp av Foucaults perspektiver kan det analyseres hvordan diskurser kommer til syne gjennom teksten. Språk og makt er sentralt i forståelsen av diskurser.

En diskurs kan forstås som den måten folk snakker om et fenomen på, innenfor et konkret felt, på et gitt historisk tidspunkt. Foucault har vært en viktig bidragsyter når det gjelder forståelse av diskursbegrepet. Han var opptatt av hva som bidrar til å produsere bestemte talemåter innenfor bestemte felt. Han hevdet at en diskurs ikke har en bestemt begynnelse eller slutt, og at det er i selve ytringen man må analysere diskursen. En ytring vil alltid være lenket til andre ytringer (intertekstualitet og interdiskursivitet), og vil på denne måten samtidig utelukke andre mulige ytringer. Eksempelvis kan den utviklingspsykologiske diskursen sies å være skapt av et bestemt utvalg av ulike historiske tekster eller ytringer fra Opplysningstiden og fremover om barns utvikling og modningsprosesser.

Det ligger til grunn at språket konstruerer virkeligheten, hadde våre språklige konstruksjoner vært på en annen måte ville også virkeligheten sett annerledes ut. I følge Engebretsen (2006) så er språket ikke entydig, det kan ha flere meninger og betydninger, det vil si at språket er flerstemt. De begrepene som brukes vil trekke med seg andre begrepers betydning, når noe ytres så innebærer det at noe annet ikke får komme til orde. Dette handler om makt til å definere hvilke begreper, språk og ytringer som blir meningsfulle, og som holdes for "sanne". Slik dannes diskurser.

Foucault (1971; 1999) beskrev hvordan språket danner mønstre som konstruerer virkeligheten på en måte til fordel for en annen gjennom diskurser. Når vi bruker språket så settes det grenser ved at vi trer inn i en diskurs, denne determinerer oss fordi den har blitt nedarvet

gjennom språklige strukturer. Foucault beskrev det som at vi trer inn i et felt av sirkulerende tale, eller "talestrømmer", når vi tar ordet (Foucault 1971; 1999). Når barnevernsarbeidere skal utforme tekster gjøres dette innenfor rammene av tilgjengelige begreper, teoretiske forståelser og praksiser, hvor noen former for kunnskap er definert som mer meningsfull enn annen. Ved at noe får komme til orde, er det noe annet som utelukkes. Det kan forstås som at det ligger en tvang i diskursen ved at den kan forføre oss og begrense oss. Når diskursene materialiserer seg i samfunnet gjennom språket, individenes erkjennelser og institusjonene kaller Foucault (1971; 1999) det for diskursenes materialitet eller diskursenes materielle orden. Makt blir sentralt for å kunne definere diskurser, det kan gjøre at det blir skremmende å "ta ordet"; en plasserer seg i et maktfelt hvor makt bidrar til at det settes grenser for diskursen.

2.4.1 Maktens betydning

Makten ligger mellom oss i form av diskurser, det er ikke en intensjonell tvang fra en bestemt gruppe. Makten blir både det som former diskursen, samtidig som diskursen former og gir makt. Den produktive og den begrensende makten er sentrale dimensjoner i formingen av diskurser. Makten er allestedsnærværende, den kan avdekkes ved å analysere sammenhenger mellom diskursens grenser, og hvem som har satt disse, i følge Foucault (1971;1999), og en bør ikke være opptatt av maktens hvem, hva eller hvor - heller om hvordan makten fungerer. Makt kan analyseres ut fra hvem som taler, ut fra hvilken posisjon den som får komme til orde har, og innenfor hvilke institusjonelle praksiser.

Når makten er en prosess som stadig bidrar til å forme diskurser, gjør dette at "sannheten" også vil være i forandring. Ulike diskurser kan føre til at mennesker stenges ute, og kontrolleres gjennom prosedyrer som Foucault (1971; 1999) forstår som utelukkelsesmekanismer. Etablerte kunnskapssyn er drivkraften bak denne mekanismen. For min studie, kan dette være med på å vise hvordan makt fungerer når det gjelder å forme tekster i barnevernet.

2.4.2 Utelukkelsesmekanismene

I Foucaults bok *Galskapens historie* viste han hvordan vitenskapens etablering av sannheter ikke kan forstås som nøytrale konstateringer av fakta. Han har gjort samme type studier i sine kjente verk *Seksualitetens historie* og *Fengselsvesenets historie*. Disse verkene har synliggjort hvordan vitenskap utvikles gjennom støtte av maktstrategier. Hagen (2001) mener vi kan se det samme ved barnevernets historie fra 1900-tallet, og frem til i dag. Foucault viste hvordan epoker i historien har blitt formet av ulike diskurser som har gjort seg synlig gjennom ulike forståelser av hva som holdes for sant og riktig. Det har blitt satt ulike grenser for hva det kan snakkes om, hvilke ord som kan brukes. Dette har igjen satt grenser for hvordan mennesker har tenkt og formet sine erkjennelser.

Utelukkelsesmekanismene deles inn i tre grupper ut fra hvilken funksjon de har for diskursen. Den første gruppen handler om hvilke institusjoner og praksiser som virker som oppdelinger for å skille noe fra noe annet. Den handler også om forbud, om det som ikke ytres fordi det er tabu belagt, noe defineres som normalt mens noe annet er galskap. Det handler om det vi holder for sant og det som holdes for falskt (Foucault 1971; 1999). Vi kan se hvordan disse oppdelingene og grensdragningene har stor betydning for hvilken kunnskap og forståelse tekster i barnevernet blir skrevet i. Det blir avgjørende angående hva som forstås som normal versus gal omsorg for barn, og hvordan dette skal vurderes, og på hvilke forklaringsmodeller en bruker på det som avviker fra normen.

Den andre gruppen gjelder diskursinterne prosedyrer som er med på å skape diskursens identitet. Her finnes både muligheter for å skape diskurser og tvangsprinsipper. Foucault (1971; 1999) beskrev hvordan det kan skapes nivå forskjeller mellom diskurser gjennom at noen oppfattes som klassikere. I barnevernets historie har det blitt henvist til ulike klassikere, som har vært holdt som pedagogiske eller psykologiske eksperter. I egen praksis har jeg erfart hvordan Erikson var sentral i forståelsen av barns utvikling, for så miste sin tyngde og relevans i forståelsen av barn. Foucault (1971; 1999) foreslo at en kan tenke seg at mekanismene fungerer som "diskurspoliti" som ivaretar grensene for diskursen, og bidrar til å holde diskursens identitet fast. I alle kunnskaps disipliner har det blitt skapt klassikere og regler for hva som til enhver tid har vært oppfattet som meningsfull kunnskap. For barnevernet som fagfelt, uten egen fagdisiplin, vil det bli ekstra utfordrende se hvordan mekanismene bidrar til tekstens plassering i de tilgjengelige fagdisiplinene.

Den tredje gruppen av utelukkelses mekanismer handler om hvem som setter grenser for diskursen, dette skjer gjennom fordelingsprosedyrer eller utvelgelse av talende subjekter. Gjennom ritualer defineres hvem som med rette kan være talende subjekter. Det er betydningsfullt for spesielt kunnskapsdiskursene at det blir skapt ritualer i forhold til å definere hvem som kan uttale seg med tyngde for eksempel gjennom doktorgradsprogrammer. I barnevernet finner vi departementets rundskriv og Fylkesnemnda som eksempler på slike ritualer. Det skapes diskurs samfunn som vil bestå av en avgrenset eksklusiv krets, og det blir skapt doktriner som tillater visse utsagn og forbyr andre. Dette samspiller med opprettelse av utdanninger og sosiale tilegnelses former som opprettholder og modifierer diskursene. Vi finner eksempler på dette ved at byråsjefer i departementet og sentrale forskningsmiljøer ønsker å bidra til et evidensbasert barnevern som vil skape en eksklusiv plattform for å definere hvem som har rett til å "ta ordet" innen barnevernets diskurs. Dette vil, sammen med de institusjonene som utdanner barnevernsarbeidere, få stor betydning for hvilke kunnskaps diskurser som blir dominerende.

For å kunne avdekke diskursens utelukkelsesmekanismer må diskursens materialitet gjenkjennes, også den praksis som diskursen er en del av må gjenkjennes. Det kan analyseres ved at diskursens materialitet blir konkret situert og nedfelt i ulike praksiser (Foucault 1971; 1999). Om ikke utelukkelsesmekanismene avdekkes vil diskursene få fritt spillerom i utformingen av for eksempel barnevernets tekstproduksjon.

2.4.3 Metoder for å avdekke diskurser

I sine tidlige arbeider satte Foucault fokus på hvordan ulike historiske epoker hadde forskjellige diskurser, og hans undersøkelser viste hvordan dette hang sammen med de mulighetsbetingelsene som gjorde seg gjeldene. Han søkte å avdekke reglene eller mulighetsbetingelsene for hvilke utsagn som kunne aksepteres som meningsfulle og sanne. Disse mulighetsbetingelsene synliggjøres spesielt når fenomener undersøkes over tid, i et historisk lys, sånn som Foucault (1973;1999) eksempelvis gjorde i *Galskapens historie*. Der viste han hvordan det er sammenheng mellom behandlingen av "de gale" og hegemoniske diskurser om galskap og normalitet. I senere arbeider fokuserte Foucault (1971; 1999) på nåtiden, og analyserte hvordan "slektskapslinjer" bidro til at ulike formasjoner og praksiser utgjorde forutsetningene for diskursen. Makten kommer mer i fokus i de nyere arbeidene og

diskursbegrepet ble utvidet. Avdekkingen av diskursens orden gjennom utelukkelsesmekanismene er en del av dette.

2.5 Smith sitt perspektiv på makt og kunnskap

Dorothy Smith er mest kjent for sin kritikk av de tradisjonelle sosiologiske tradisjonenes presentasjon av det sosiale fra de dominerendes (*the rulers*) perspektiv (Smith 1987, 1990a, 1990b). Smith ville tilby en alternativ sosiologi som starter der kvinner er, og som tar utgangspunkt i hverdags erfaringer. Hun var særlig opptatt av tekstens rolle i samfunnets produksjon av kunnskap og makt. Smith forstår makt som noe som genereres i styringsrelasjoner som medieres gjennom tekst. Kunnskap utforskes som sosial organisering og relasjoner. Ettersom kunnskap essensielt er sosialt organisert, så er det heller ikke forstås en handling eller egenskap av individuell bevissthet. Smith forstår den sosiale virkeligheten som diskursivt ordnet, og at diskursen medieres gjennom teksten. Den virker slik at den krever en bit av virkeligheten for *ruling relations* av hva diskursen eller organisasjonen er en del av og produserer fra standardisert kunnskap eller teori som uttrykker disse relasjonene, som igjen virker selektivt på oppbygningen av observasjoner av verden som er diskursivt ordnet (Smith 2002). Hvordan tekster blir produsert, gitt mening og forståelse, og anvendes i spesifikke relasjoner illustrerer hun i sin bok *Writing the Social* (Smith 1999). Smith viste i *Is mentally ill* (Smith 1990b) at hvordan mennesker oppfatter fenomener gjør at subjekter ubevisst trer inn i den rådende måten og oppfatte på. Smith hevdet at tekstene representerer noe som er essensielt i institusjonen som også er karakteristisk for samfunnet på det gitte tidspunkt.

Smith bruker tenkning fra marxistisk ideologi og kategorier fra en Freudsk bevissthet i det hun illustrerer bildet av hvordan den dominerende klassen (*the ruling class*) blir dominerende. Den Marxistiske ideologien i forhold til hvordan ideene og bildene til *ruling class* blir de dominerende i kulturen fordi disse samme menneskene også eier produksjonsapparatene i samfunnet. Det innebærer at det vi tror på i stor grad er formet av de kulturelle hjulene som vi har liten kontroll over. Freud kommer inn i forhold til ideologien om at forestillingene vil organiseres og legge seg dypt i bevisstheten vår. Mennesker tenderer til å svare det samme som andre, selv om de andres svar er feil. Svarene formuleres ikke uavhengig, de vil ikke være faktiske tanker og ideer, heller banaliteter som blir plantet i underbevisstheten.

Smith viser hvordan kunnskap og makt henger sammen med det hun betegner som ruling relations, som kan forstås som styringsrelasjoner. Styringsrelasjoner er former for bevissthet og organisering som er objektiverte i den forstand at de er gjort uavhengig av faktiske mennesker og steder (Smith 2005). Hvis vi skal forstå disse styringsrelasjonene er det nødvendig å forstå den institusjonen og konteksten. Gjennom institusjonelle og styrende relasjoner koordineres menneskers handlinger. Dette gjør at interessen i analyser med Smith som utgangspunkt ikke handler om å komme fram til subjektive meninger, det er relasjonene som binder mennesker sammen og koordinerer menneskers virksomhet som er interessant. I analysen min vil jeg se på sammenhenger mellom hverdagens lokalitet (mikronivå), organisasjoner og translokale (makronivå) administrative og styrende prosesser. Gjennom Smith knyttes sosiologien og analysen tettere til folks hverdag og erfaring. Smith ønsket ikke å presentere en fullstendig metodisk oppskrift, men å gi noen grunntanker, verktøy og retningslinjer som analyser kan formes ut fra (Smith 2005; 2006). Dette åpner for at jeg kan bruke sosiale relasjoner som kilde for å oppdage koordinering av handlinger på tvers av tid og sted. Det er et viktig poeng (i den institusjonelle etnografien) at en undersøkelse ikke skal starte i teori, men i aktualitetene som forekommer i menneskers liv (Smith 2005). Ved å ta utgangspunkt i teori kan teorien fungere som et determinerende rammeverk. Analysen orienteres mot hva mennesker vet om sitt eget hverdagsliv, som eksperter på egne liv. Det som blir interessant er som nevnt ikke å finne ut noe spesifikt om disse subjektene, men hva de med sine erfaringer kan si om sosial organisering i samfunnet (Smith 2005).

Jeg skal se på hvordan styringsrelasjoner gjør seg gjeldene for kunnskap og makt i analysen. Jeg ser på hvordan disse styringsrelasjonene kan skape identiteter. For eksempel kan det tenkes at det er lettere å dominere (*rule*) eller ha autoritet, om de jeg prøver å dominere aksepterer eller legitimerer min versjon framfor sin egen. På denne måten kan vi se etter hvem sin identitetsforståelse av klienten som blir den dominerende (*ruling*). Og det kan tenkes at klienten legitimerer barnevernets identitetsbeskrivelse framfor sin egen. Ved å følge Smiths tenkning vil uttalelser som "de må vite det, de er eksperter" foreslå en trist apati som tillater de dominerende å dominere. I følge Smith vil vi ikke ha en fullverdig sosiologi om ikke alles perspektiver er inkludert.

Når det gjelder diskursbegrepet så bruker Smith begrepet i likhet med Foucault (1970) angående det at diskurser refererer til translokale relasjoner som organiserer og koordinerer menneskers måte å bruke språket på, måten mennesker tenker og forstår, skriver og leser, og

måten de ser på, og gjennom dette oppstår og vedlikeholdes makt gjennom diskurser. Smith utvider Foucaults diskursbegrep i det hun ser på diskurser som grunnleggende sosiale, altså at de skapes i relasjoner slik at diskursene både påvirker og påvirkes av det mennesker tenker, sier, skriver, mener og liknende (Smith 2005). Smith legger vekt på det hun betegner som *institusjonelle diskurser*. Disse diskursene virker noe mer rigide enn *vanlige diskurser*, og er oftest institusjonelt eller politisk konstruert. Smith (2005) formulerte at dette handler om "the forms of power that emerge in institutional regimes". Det handler om mønstre for hvordan noe snakkes om som er basert på kategorier og standardiseringer utviklet på et institusjonelt nivå. Gjennom standardiserte systemer og kunnskapsformer reflekteres standpunkt i styringsrelasjonene. Institusjonelle diskurser objektiverer. De har en objektiverende funksjon som gjør at perspektiver og erfaringer som ikke passer inn i diskursens standarder eller kategorier enten blir omformet slik at de passer standarden eller kategorien eller så utelates/ usynliggjøres de i teksten. Smith mener at objektivering er et trekk ved vestlige samfunns styring, kategorier tar menneskers plass, og mennesker blir eksempler på den standardiseringen som skjer i de institusjonelle diskursene. I min analyse vil jeg gjennom å avdekke dominerende mønstre kunne si noe om kunnskap og makt i den institusjonelle diskursen. Jeg må samtidig være bevisst på den institusjonelle diskursen jeg som forsker praktiserer innen for, og være bevisst på den diskursen jeg snakker gjennom.

Om tekst sier Smith (2005) at institusjonene og de styrende relasjonene generelt blir mediert gjennom tekst. Hun forstår tekst som ord som er gjentagbare eller bestandige, bilder, lyder, som er det samme eller ikke endres av tid og sted, men det kan oppfattes forskjellig i ulike settinger av ulike mennesker. Smith oppfattet en utfordring å bringe tekst inn i etnografien, altså å klare å definere tekst som sosial handling og interaksjon. Smith ville vise hvordan teksten er noe aktivt og integrert i organiseringen av styringsrelasjonene ved det hun kaller "text-reader conversations". Ved å lese en tekst aktiveres den, det oppstår en tekst-leser samtale ved at leseren engasjeres i og responderer på språket og innholdet i teksten (Smith 2005). Denne måten å forstå tekst på gjør at jeg i analysen både kan lese teksten lokalt(mikronivå) ved spesifikke handlinger, og jeg kan knytte bevisstheten mot translokale (makronivå) relasjoner på samme tid. At teksten er konstant materielt sett er essensielt både for å kunne se tekster på en ny måte, og for organisering av et samfunns institusjoner, fordi standardisering gjør koordinering mellom ulike lokale settinger der mennesker er og arbeider i hverdagen sin mulig (Smith 2005). Med Smiths perspektiv blir det vesentlig å utforske tekstens forhold til de aktivitetene folk gjør, og hvordan teksten er med på å styre og

koordinere disse aktivitetene. Teksten har som egenskap å være det materialet som makten medieres gjennom. Makten ligger i styringsrelasjonenes sammenkoplinger. En institusjon (eller organisasjon) eksisterer alltid i sammenheng med flere andre instanser. Selv om jeg i undersøkelsen min ikke tar eksplisitt for meg alle disse sammenkoplingene med sin potensielle makt, må jeg være klar over at de eksisterer. Med Smith kan jeg forstå teksten som en av de viktigste kildene for å kunne undersøke makt. Det er fordi muligheten til å styre mange mennesker på tvers av tid og sted ligger i teksten. Smith peker videre på at selv om nedslagsfeltet for en undersøkelse er snevert så vil det likevel kunne si noe generelt om samfunnets styrings relasjoner. Teksten har en sentral rolle i utforskningen av styringsrelasjoner, og kan være et fruktbart utgangspunkt for å kartlegge institusjonelle relasjoner. Smith (2001) beskrev i artikkelen "Texts and the Ontology of Organizations and institutions" tekstens særlige sentrale rolle for hvordan institusjoner og institusjoner fungerer og i det hele tatt eksisterer. Ved Smith sitt perspektiv, blir teksten i analysen min en kilde til kunnskap om det sosiale.

2.6 Om undersøkelsen

2.6.1 Tilgang på data og valg av undersøkelsesmateriale

Ettersom min erfaring er basert på arbeid med ungdom i institusjon, kom jeg fram til at det ville være interessant for meg å se på hvordan det var skrevet om ungdom som var plassert ved barnevernsinstitusjon. Jeg tenkte at det i disse tekstene ville være særlig synlig hvilken kunnskap og argumentasjon som er gjeldene når barnevernet setter inn tiltak. Grunnen til at jeg tenkte at det ville være særlig synlig her er at institusjonsplassering kan forstås som et alvorlig inngrep. I tråd med barnevernets forpliktelse til mildeste inngreps prinsipp, vil det ofte ha vært andre hjelpetiltak iverksatt før institusjonsplasseringen. Om ikke så er tilfelle antar jeg at markante avvik vil synliggjøres, og da kan jeg gripe de særlige skillene mellom normalitet og avvik som defineres. Dette gjør at jeg antar at noen de tydeligste beskrivelsene av barnevernets tenkemåter vil synliggjøres i disse. Jeg tenker at utfra de tydeligste beskrivelsene vil jeg gjennom analysen kunne si noe generelt om hvilken kunnskap som er gyldig, og hvordan barnevernet spesielt, men også samfunnet mer generelt forstår normalitet og avvik, og hvilken kunnskap som ligger til grunn.

Da jeg hadde bestemt meg for at det var denne type tekster jeg ville studere vurderte jeg først hvordan det ville være å innhente samtykke fra ungdommene. Angående dette tenkte jeg at prosjektet mitt egentlig ikke handler om enkelt personers historie. Prosjektet mitt har et sosialkonstruktivistisk og diskursanalytisk utgangspunkt, dette innebærer et samfunnskritisk perspektiv som altså har større fokus på system enn på enkelt individ. Barnevernet er en offentlig institusjon, og jeg mener det er viktig å se det som skjer på mikronivå, eller på praksisnivå (tekstproduksjon) i barnevernets undersøkelser av barns situasjon og hjelpebehov, i en videre sosial og kulturell sammenheng. Både politikk og kunnskapsregimer (makronivå) vil ha innvirkning på det som skjer på praksisnivå i barnevernet (mikronivå). Jeg ønsker å unngå å individualisere det som skjer på mikronivå, og både Foucault og Smith er nyttige referanser i denne sammenheng. Foucault viser hvilken makt som ligger i diskursene (kunnskapen) man orienterer seg etter, og Smith er opptatt av ideologien som ligger implisitt i diskursene. Dette innebærer at jeg må gjøre analytiske refleksjoner både på et mikro- og et metanivå når det gjelder barnevernets rolle som system og samfunnsaktør overfor enkelt individer. Jeg vurderte at analyser på dette nivået er noe en ungdom ikke nødvendigvis vil ha forutsetninger for å sette seg inn i, og vedkommende ville derfor ikke ha noe utbytte av å ha kjennskap til de funnene som vil komme ut av prosjektet. Jeg reflekterte rundt etiske spørsmål når det gjaldt dette, og det gis i etiske retningslinjer for forskning føringer for at forskningen ikke skal berøre utsatte grupper i større grad enn nødvendig. Jeg kom til at det var min plikt å skjerme utsatt ungdom for min type studie. Jeg vurderte derfor at prosjektet måtte ta utgangspunkt i anonymiserte tekster, om det skulle kunne gjennomføres.

Når jeg kom til konkret hvilke type rapporter om ungdom i barnevernet jeg ville prøve å få tilgang på, så tenkte jeg først at det kunne være spennende, og forhåpentligvis en ressurs for min egen arbeidsplass, en privat ungdomsinstitusjon, å se på rapporter fra denne. Jeg så da for meg å analysere rapporter som var utarbeidet av andre aktører, i forkant av plassering. Da ville jeg unngå at kollegaer skulle kjenne seg gransket eller kritisert gjennom min analyse. Det vil uansett være viktig for meg å prøve å unngå at enkeltpersoner opplever seg gransket eller kritisert gjennom dette studiet, da det overhodet ikke har det som formål. Formålet er som sagt ikke å se på enkeltpersoners historier eller skrivemåter, men å se hvordan systemer former og skaper hva som skrives. Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) problematiserer forskning på egen arbeidsplass. Og dette handler blant annet om lojalitet, og etiske sider ved å skulle innhente samtykke fra personer forskeren allerede har en relasjon til. Da jeg presenterte prosjektet for en gruppe medstudenter ble jeg også rådet til å unngå å bruke

data fra egen arbeidsplass. Og jeg bestemte meg for å henvende meg til andre for å få tilgang på data.

Jeg gjorde mange refleksjoner og ulike forsøk på å få tilgang på data, og jeg møtte en del motstand i feltet. Jeg kom i kontakt med en barneverntjeneste som var positive til å hjelpe meg med tilgang på data. Denne barneverntjenesten så på det som problematisk å skulle gi meg anonyme data, da de mente at disse rapportene handlet om mennesker som hadde rett til å vite det, om historiene deres ble forsket på. Det ble også argumentert at historiene i seg selv ville kunne være identifiserbare med enkeltpersoner. Jeg argumenterte med at jeg skulle forske på systemet, og ikke på enkeltpersoner. Og at jeg vurderte det som uetisk at ungdom skulle måtte ta stilling til et slikt prosjekt, og at jeg derfor bare ville ha anonyme dokumenter.

2.6.2 Etiske overveielser

De forskningsetiske retningslinjene til Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsfag og humaniora (NESH) har vært sentrale når det gjelder de etiske overveielserne som er gjort. Etiske drøftinger ble gjort sammen med barneverntjenesten. De forskningsetiske retningslinjenes utgangspunkt om at personer som forskes på skal ha kjennskap til det ble holdt fram mot min oppfatning om at jeg ikke skulle forske på enkeltpersoner, men på system. Og at forskning ikke skal berøre sårbare og utsatte i større omfang enn nødvendig. Jeg tenkte særlig på at ungdommene jeg ville måtte kreve samtykke av gjerne var i en sårbar livssituasjon på vei inn i voksenlivet, og at kunnskap om forskning på deres barnevernshistorie ville kunne virke stressende og kanskje forstyrrende på deres utvikling. Prosjektskissen min ble sendt til NESH for en etisk vurdering. I denne sammenheng redegjorde jeg og min veileder for prosjektets mulige samfunnsnytte, som er en viktig side når det gjøres etiske overveielser. Vi pekte på at undersøkelsen vil ha en generell forskningsmessig betydning for forskning på dokumenter, institusjonelle systemer og deres identitetstilskrivelsesarbeid. Det er viktig å forske på institusjonelle dokumenter og hva de produserer av makt, kunnskap og identitetstilskrivelser. Videre er det innen sosialt arbeid viktig at yrkesutøvere utvikler evne til kritisk analytisk tenkning. Avgjørelsen om at jeg kunne få tilgang på anonyme data fra barnevernstjenesten tok utgangspunkt i NESH sin vurdering. I brev fra NESH pekte de på at den typen sak som henvendelsen vår handlet om krevde anonymisering. I denne sammenheng har også jeg som forsker et ansvar for at gjengivelse av

karaktistikker i en gitt kontekst ikke kan innebære identifiseringsfare. NESH pekte også på at de vurderer det som positivt at forvaltningsinstanser stiller seg til rådighet for forskning.

2.6.3 Pålitelighet og gyldighet

Med et konstruktivistisk utgangspunkt ser jeg på virkeligheter som sosialt konstruerte, komplekse og mangfoldige. Det gjør at oppgaven tar utgangspunkt i det ståstedet jeg har, altså den posisjonen og det perspektivet som jeg har valgt. Både jeg og de ansatte i barnevernet som har produsert undersøkelsesmaterialet mitt lever i en historisk tid, og bærer på bestemte tenkemåter/diskurser som vi ser og tolker verden ut fra. Med en konstruktivistisk forståelse finnes ikke objektive sannheter, som jeg søker å avdekke, menneskers handling og tenking forstås i kontekst.

Det har vært viktig for meg å være bevisst min posisjon som forsker, og min praksis erfaring fra barnevernet som felt har særlig utfordret meg til å se forbi det som jeg "tok for gitt". Jeg hadde som mål å påvirke empirien minst mulig, for i større grad kunne avdekke tenkemåter og diskurser. Jeg har valgt å gjengi noen lenger tekstutdrag for å fange det mangfoldige og komplekse i undersøkelsesrapporten, mens jeg andre ganger bare gjengir korte utdrag og setninger for å vise konkrete eksempler på de tenkemåtene som synliggjøres. Jeg har bare sett på ni undersøkelsesrapporter, så mine funn er med dette heller ikke generaliserbare. Andre kunne ha kommet til noe helt annet, ved å velge samme framgangsmåte som meg. Jeg mener likevel at undersøkelsen min kan være et bidrag til å drøfte tenkemåter og kunnskapsgrunnlaget i barnevernet.

2.6.4 Utvalget

Utvalget ble gjort på følgende måte:

- Det ble laget en liste over alle plassert i institusjon for årene 2010, 2011, 2012.
- Listen bestod av 360 oppføringer, men siden denne hadde en registrering per tiltak, så var samme person ført flere ganger. Listen ble derfor vasket og endte opp med 103 personer.

Kandidatnummer: 6228
Cathrine Pengerud

- Listen var sortert etter personid-nummer (PID). Hver 10. føring ble valgt som den rapporten som skulle plukkes ut, og det ble trukket tilfeldig hvilket tall som skulle komme først. Trekningen endte på tallet 9, slik at utvalget da omfattet 9, 19, 29, osv.
- Da det var mange rapporter det ikke gikk an å finne eller som ikke var skrevet ferdig, ble det etter n. 99fortsatt på nr. 10, 20, 30, osv.

På bakgrunn av dette utvalget fikk jeg ni anonymiserte undersøkelsesrapporter, merket som "Fagtekst 2". Betegnelsen sto med uthevet skrift oppe i høyre hjørne. Tekstene hadde en ramme øverst på første side hvor ungdommen og mor og fars navn og fødselsnummer var skrevet. Dette var anonymisert. Videre var alle navn, og noen datoer strøket over med tusj. Og jeg så at barneverntjenesten hadde gjort en stor oppgave for meg gjennom anonymiseringen.

3 Analyse

3.1 Begreper og metaforer i barnevernets undersøkelsesrapport

Jeg vil i denne innledende delen av analysen ta for meg hvordan begreper, metaforer og språket som brukes i undersøkelsesrapporten synliggjør diskurser. Jeg har fokus på språkets meningsskapende prosesser, og vil avdekke makt og kunnskap som ligger til grunn for disse diskursene. Jeg ser altså på hvordan undersøkelsesrapporten gjennom bruk av ulike begreper og metaforer synliggjør kunnskap og knytter seg opp mot ulike diskurser. Jeg ser videre nærmere på hvordan undersøkelsesrapporten benytter seg av metaforer som gjerne bygger på teoretiske eller faglige begreper, og hvordan språket bidrar til makt på ulike måter, men særlig gjennom begreper og metaforer.

Barnevernet og andre faglige institusjoner har sine sett av begreper, begreper brukes for eksempel som byggesteiner i teorier. Gjennom at begrepene organiseres i en sammenheng bygges teorier. *Begreper kategoriserer og bestemmer saksforhold eller gjenstander ved å abstrahere bestemte kjennetegn som er felles for alle tilfeller begrepet skal dekke* (Thomassen 2006). For at jeg skal kunne si noe om undersøkelsesrapporten blir det viktig å finne og forstå sentrale begreper. I teorier som søker å forstå menneskelig aktivitet vil ikke begrepene alltid, som i klassisk vitenskap, inngå i logiske mønstre. De inngår oftere i sammenhenger som danner meningsmønstre (Fay 1996). Når jeg skal analysere (fag)teksten og hvilken forståelse den bygger på må jeg gjøre dette i lys av de bestemte perspektiver, begreper og forståelsesmodeller som jeg har lagt til grunn.

I følge Fay (1996) har vi tre begrepsnivåer. Begrepene er ikke umiddelbart tilgjengelige, og dette er en viktig årsak til at forskere trenger teorier. Teoriene blir nødvendige for å forstå mer enn aktørene, og for å få avstand til det som skal undersøkes. Gjennom ulike teorier og begreper det bringes fram forståelse av årsaker til forekomst. Fays (1996) tre begrepsnivåer kan knyttes til begrepet brukermedvirkning;

1. Begreper tankene består av. Et av de begrepene vil være *bruker*.
2. Begreper en tenker på. Her *brukermedvirkning*.
3. Begreper en tenker med. Det vil være tause begreper, og som ofte ligger implisitt i forståelsen. Her kan det være *frivillighet, redskap, nøytralitet*.

I analysen vil jeg i størst grad ta for meg begreper på nivå tre, da de sier noe om kunnskapsgrunnlaget og tenkemåtene som er gyldige i barnevernets undersøkelse. Begrepene på nivå tre vil ofte fange opp de ideologiene de er knyttet til, og kan dermed koples til Bourdieu (1995) sitt *doxa*-begrep. Dette fordi begrepene ikke alltid er en del av personens bevisste livsverden, likevel preger begrepene personen og blir en del av det som "tas forgitt". Eksempelvis kan et underliggende begrep om frivillighet når det gjelder brukermedvirkning i barnevernet, gi en forestilling av barnevernet som en frivillig tjeneste. Jeg vil analysere makten i språket gjennom å ta for meg ideologiske grunnlag for begreper.

Når jeg skal analysere hvordan identiteter skapes i barnevernets undersøkelse vil jeg ha fokus på begreper. At barnevernets diskurs har flytende grenser opp mot andre fagdiskurser, gjør det mest håndterbart å ha fokus på implisitte forståelser i teksten. Ved å trekke fram dette vil jeg kunne gå fra teksten i undersøkelsesrapporten slik den umiddelbart fremstår og gjennom analysen vise den kunnskapen og forståelsen som ligger bak, og som er med på å forme beskrivelser. Dette innebærer også at jeg for det meste vil holde meg til nivå tre av Fay sine begrepsnivåer. Samtidig vil jeg se på manifeste begreper som knyttes til fagteksten, på nivå en, som inngår i kunnskapsforståelsens meningsmønstre i barnevernets undersøkelsesrapport.

Metaforer benyttes som en del av dagligspråket, og kan forstås som språklige virkemidler. I undersøkelsesrapporten kan teoretiske begreper ses på som en form for faglige metaforer. Metaforer er redskaper som bevisst eller ubevisst bruker til å forstå, begrepssystemet er metaforisk av natur, og påvirker hvordan vi handler og tenker. *En metafor beskriver noe i termer av noe annet enn det er, metaforen overfører betydning fra et område til et annet. Overføringen skjer oftest fra det velkjente og konkrete til det mindre erfaringsbaserte og mer abstrakte* (Bergstrøm og Boreus 2005, i Bjørnebekk 2008). All overføring av begreper mellom språklige sammenhenger favnes av metaforbegrepet. Engebretsen (2006) pekte på hvordan hverdagsbegreper som relasjon og samarbeid, ble innarbeidet i barnevernets fagdiskurs hvor de får et annet begrepsinnhold enn det som ligger i hverdagsbegrepet. Der metaforene flyttes fra et område til et annet kan de ha hengende ved seg rester av forståelse og ideologi.

Michel Foucault var opptatt av språk og makt. Han belyste hvordan kunnskap og vitenskap oppstår og formes gjennom språket, og hvordan diskurser blir formet gjennom grupper av utsagn (Foucault 1970;1999). Begreper og metaforer får på denne måten betydning gjennom diskurser, og de bidrar til å forme diskurser. Diskursen avgjør hva som snakkes om, og Foucault var deretter opptatt av å avsløre diskursene og diskursens vilje til makt. Makt er i

Foucault sitt perspektiv ikke noe som knyttes til personer, men en prosess som er med på å vise diskursens dynamikk. Makt blir utøvd i komplekse relasjoner på en måte som gjør at diskurser blir et *instrument for* og et *resultat av* makt (Foucault 1970;1999).

3.1.1 Nærmere om undersøkelsesrapportens bruk av metaforer

I barnevernets undersøkelsesrapport finnes metaforer både som en del av dagligspråket og faglige metaforer. Valg av metaforer får betydning for leseren av teksten, da metaforer overfører mening fra et område til et annet. Det innebærer at leserens forforståelse og kunnskapsgrunnlag vil ha stor betydning for hvordan undersøkelsesrapporten oppfattes av leseren. Gjennom bruk av metaforer kan undersøkelsesrapporten i barnevernet i større grad bli rettet mot en *modelleser*. De som leser teksten må da identifisere seg med *modelleseren* for å forstå teksten på relevant måte.

Forventede modellesere er noe en hver tekst vil ha. Det er her snakk om et leserforbilde i teksten som de som faktisk leser teksten må identifisere seg med for å lese teksten på en relevant måte (Tønnesson 2008). Begrepet modelleser ble introdusert av Umberto Eco for å vise at en tekst kunne inneholde og skape en eller flere lesemåter, eller forventede lesere, som den fysiske leseren må følge for å forstå teksten relevant (Tønnesson 2008). En av tekstmaktdimensjonene er at for at teksten skal få makt til å overbevise leseren er nødt til å ha et leserforbilde, en modelleser som blir overbevist (Berge 2003). Forventningen om modellesere uttales sjelden, men blir skapt implisitt i teksten. Det er ofte flere modellesere i en tekst (Tønnesson 2008). Eco introduserte også et begrep for at en tekst kan snakke til to forskjellige modellesere samtidig, dobbel-koding (Eco 2002, i Engebretsen 2007). I undersøkelsesmaterialet mitt kan for eksempel foreldre og andre barnevernsarbeidere være modellesere. Å analysere undersøkelsesrapportens modelleser kan gi meg kunnskap om hvilken forståelse som kommer fram, når det gjelder modellesere, særlig ved de identitetsforståelser og kategoriene som skrives fram.

I undersøkelsesrapporten finner jeg metaforer som hører hjemme i det allmenne språket, men som i barnevernets diskurs og i undersøkelsesrapporten får nytt innhold som fagterm. Noen av disse metaforene er blitt til uten at det ser ut til at det er et bevisst valg av grunn, metaforen har bare utviklet seg og fått et mer spesifikt innhold. Et eksempel på dette er *samarbeid*.

Mor og far har vist samarbeid overfor barneverntjenesten og institusjonene (J-navn) har oppholdt og oppholder seg på i form av at de kommer til avtalte samtaler og møter (9, s.9, 21 – 22).

Undersøkelserapporten uttrykker her eksplisitt hva som karakteriseres som *samarbeid* i barnevernets kontekst, det sies at det i stor grad handler om å "komme til avtaler". Engebretsen (2006) viste hvordan samarbeidet har en annen karakter i barnevernet enn i det vanlige livet – samarbeidet er på barnevernets premisser og skal foregå på en bestemt måte fra klientens side for å karakteriseres som samarbeid. Dette gir undersøkelserapporten et preg av det Engebretsen (2006) omtalte som "kontraktspråk". Han pekte på at kontraktspråket vil begynne samarbeidet i et kontraktsforhold, der kontraktens indre logikk gjør barnevernet til premissleverandør og barn og foreldre til passivt aksepterende. Kontraktspråket "frarøver individene retten til en livshistorie, retten til å forandre seg, til å tvile og til å være uenig med seg selv" (Engebretsen 2006). Kontrakten forutsetter altså individer som er følelsesmessige stabile, og med entydige meninger og intensjoner. Kontrakten begynte i siste halvdel av 1990-årene å spille en mer dominerende rolle på familiens område, og dette viser seg også i analysen av undersøkelserapporter i barnevernet. Ericson (1996) begrunnet dette med det hun forstår som en av de to store splittelsene som har gjort seg gjeldene i etterkrigstidens samfunn. Hun beskrev denne splittelsen som "individualiseringen av familien", redegjør for dette på denne måten: *Det er en prosess der familie enheten under et patriarkalsk overhode brytes opp i den forstand at de enkelte familiemedlemmene oppretter et direkte, ikke bare indirekte gjennom familieoverhodet, forhold til stat og marked. Videre får de samfunnsborgerlige rettigheter og en sjølstendig status som enkeltindivider* (Ericson 1996, i Engebretsen 2013). Jeg ser med dette at undersøkelserapportens fremskriving av kontraktspråk støtter opp under en forståelse av individualisering, og det kan antas at det blir mindre plass til en kollektivistisk forståelse av familien, altså at den utelukkes i større grad. Når det gjelder kjønn ser vi med denne diskursen at også kvinner og barn kommer i et direkte forhold til staten.

Undersøkelserapportene jeg har analysert synliggjør hvordan kontrakten fungerer som en arbeidsmodell i barnevernet. Det som i denne sammenheng kan benevnes som profesjonenes arbeidsmodeller eller metoder, for eksempel metoder i sosialt arbeid, har spor av naturvitenskapelig tilnærming: analyse, problembeskrivelse, tiltak, mål og vurdering. Denne formen finner vi igjen innen den medisinske tradisjonen, hvor det skilles mellom syk og frisk,

og på den måte måles når resultatet er nådd. Dette kan også knytte seg til en økonomisk tenkning hvor en tenker seg lineære prosesser fram mot et resultat. Det er da resultatet som kommer i fokus, ikke prosessen. I undersøkelsesrapporten vurderes det i forholdet mellom beskyttelses og risikofaktorer i barnets liv som en slags debet og kredit på vei mot et resultat som i dette eksempelet;

Barneverntjenesten vurderer at det er stor overvekt av risikofaktorer rundt (J-navn) og at det ikke er tilstrekkelig beskyttelsesfaktorer for å sikre (J-navn) en positiv utvikling (8, s.3, 30 – 31).

Hvordan den økonomiske tenkningen på 1980- og 1990-tallet fikk gjennomslagskraft i offentlig sektor også på områder hvor den tidligere har vært fraværende ble også trukket fram i Bjørnebekk (2008) sin studie. Den økonomiske tenkningen ble synlig gjennom stadige omorganiseringer i kommunene med fokus på økonomi og bedre tjenester. New public management (NPM) ble ansett som en lønnsom tilnærming der ideologien baserte seg på at det ikke hadde betydning om tjenestene ble levert av offentlige eller private, og det ble innført et skille mellom de som bestiller tjenestene og de som utfører tjenestene. Noen av tendensene i den økonomiske tenkningen blir gjenspeilet i utviklingen av psykologiske forklaringsmodeller og metoder.

Fagteksten har et tydelig fokus på *Risiko og beskyttelsesfaktorer*, og dette er det *undersøkelsesområde* som går igjen i samtlige, og det beskrives i fagtekst;

Risikofaktorer er en fellesbetegnelse på forhold som øker faren for at personer utvikler vansker. Beskyttelsesfaktorene demper risikoen for utvikling av vansker når barnet har en eller flere risikofaktorer i sin oppvekst. Risiko og beskyttelsesfaktorer omfatter genetiske, biologiske, mentale, miljømessige og sosiale faktorer. Samme beskyttelsesfaktor kan være virksom mot flere risikofaktorer. Beskyttelsesfaktorens betydning blir tydeligst når risikofaktorene er store framfor små og når de har vart en viss periode.

Hvis det foreligger tre- fire risikofaktorer defineres barnet som risikoutsatt, men med fem eller flere risikofaktorer, defineres det som høy risikoutsatt for å utvikle vansker.

Fagteksten som eksplisitt fremstår som primærkilde til denne kunnskapen medierer implisitt en psykologisk forståelsesmodell, hvor "risiko for å utvikle vansker" er systematisert, standardisert og kategorisert. Jeg ser at den implisitt har elementer av økonomisk tenkning i

seg når det gjelder vurderingen om hvordan det vil gå med barnet, da vurderingen baseres på et regnestykke.

Jeg finner altså at undersøkelsesrapporten benytter seg av metaforer som har en egen mening i barnevernets sammenheng. Undersøkelsesrapporten bruker et språk og en kunnskap som ofte blir værende implisitt for leseren. Undersøkelsesrapporten ser ut til å kreve en modelleser, som kan forstå teksten relevant. Undersøkelses bruker implisitt kunnskap fra vitenskapelige, psykologiske og økonomiske forståelsesmodeller. Det gjør at undersøkelsesrapporten henvender seg til en modelleser som kjenner disse måtene og forstå på. Knyttet til en diskurs som preges av individualisering som jeg viser til tidligere i dette avsnittet, kan det se ut som at det skapes identiteter basert på grad av evne til å stå i en kontrakt og være følelsesmessig stabil. Undersøkelsesrapporten skaper videre identiteter med utgangspunkt i vitenskapelig, psykologisk og økonomisk kunnskap.

Flaseth (2003) viste hvordan metaforer koples til noe som det i utgangspunktet ikke henger sammen med, og påvirker våre oppfatninger. Hun belyste hvordan dette ble benyttet retorisk i kampen om fri abort, hvor metaforer som i utgangspunktet ikke hørte sammen ble koblet sammen, og skapte en forståelse av kvinners seksualitet som "skitten". Spørsmålet om abort ble noe som handlet om "skitten" seksualitet. Dette skjedde fordi metaforen tok med seg mening over i nye sammenhenger. Ved å analysere etablerte metaforer kan det pekes på maktstrukturer det ellers ikke er så lett å få øye på fordi de tas for gitt (Flaseth 2003). Metaforer blir naturalisert og kan virke diskurskonserverende. Det har kommet nye metaforer og mytespråk i barnevernet de siste årene. Diskursen fokuserer på brukermedvirkning, *barnets beste* og barns deltakelse. Dette betyr ikke noe som ytringer, de må kontekstualiseres i barnevernet, gis innhold og betydning, men likevel fremstår det som myter og metaforer som fremkaller positive assosiasjoner. Mytespråket har med seg rester av den betydningen metaforen hadde før den ble hentet til barnevernet og undersøkelsesrapporten. Jeg vil nå se nærmere på de særegne metaforene som kommer til syne i analysen av undersøkelsesrapportene.

3.1.2 Metaforen *fagtekst*

Undersøkelsesrapportene i undersøkelsesmaterialet mitt betegnes som Fagtekst 2. Fagtekstene er et dokumentasjonssystem som skal oppsummere de forskjellige fasene i barnevernets

arbeid. At de betegnes som fagtekster angir at de skal inneholde noe som har med fag å gjøre, det er ikke en hvilken som helst byråkratisk tekst. På denne måten uttrykkes undersøkelsesrapporten som noe særegent, hvor den skiller seg fra andre tekster. Gjennom fagtekstmetaforen vises en egenforståelse ved barnevernet som et felt med faglig innhold. Utelukkelsesmekanismer gjør seg dermed gjeldene i undersøkelsesrapporten angående hvem som gis rett til å uttale seg innen fagtekstsjangeren. I følge Flaseth (2003) kan analyse av etablerte metaforer belyse maktstrukturer som det ellers ikke er så lett å få øye på fordi de tas for gitt. Etablerte metaforer kan da være et språklig sted der diskurser kommer til uttrykk. Fagtekst som metafor er med på å gjøre skriveren overlegen klienten, hvor skriveren markerer de styrende relasjonene knyttet til en faglig diskurs hvor det medieres makt. Skriveren medierer makt til å uttale seg om klientens beste.

Fagtekstsystemet viser spesielt hvordan undersøkelsesrapporten forekommer ikke i et vakuum, men er en pågående prosess sammen med mange andre (fag)tekster. Ulike rapporter og dokumenter om klienten i barnevernet "snakker" sammen og forholder seg til hverandre, dette handler om intertekstualitet, som jeg redegjorde for i forrige kapittel. Jeg ser dette i undersøkelsesmaterialet mitt ved at det er samspill mellom barnevernets forskjellige tekster som undersøkelsesrapporten, hvor det vises til kunnskap i andre tekster, møtereferater eller observasjonsnotater. Samtidig fungerer de intertekstuelt i forhold til lover, retningslinjer, faglig standard og liknende. Dette innebærer at teksten ikke kan ses isolert, Jeg må ta høyde for og fokusere på hva som er konteksten. Jeg har i min analyse ikke anledning til å se undersøkelsesmaterialet (fagtekst 2) direkte i interaksjon med de andre *Fagtekstene* i fagtekstsystemet. Jeg vil gå nærmere inn på hvordan fagteksten interagerer med andre tekster senere i analysen.

Vist m.fl (2010) impliserer i sin rapport "Fagtekstprosjektet: ny dokumentasjonsstruktur i faglig arbeid" at fagteksten er en del av en diskursendring med fokus på kvalitetssikring og vitenskapeliggjøring av praksis. Dette prosjektets mål var å bidra til å utvikle journalskrivingen slik at den både kunne bidra til å lette overgangen av en sak mellom ulike medarbeidere, en muliggjøring av evaluering av både enkeltsaker og virksomheten, samt at brukerfokuset og brukermedvirkningen kunne økes. Fagtekstprosjektet bygde videre på erfaringer fra sosialfaglig tekst i barnevern, og ble i løpet av prosjektperioden lagt under prosjektoverbygningen "Kvalitetssikring og vitenskapeliggjøring av og med praksis". Vist m.fl (2010) hevder at fagtekststrukturen bidrar til at det faglige arbeidet som utøves i praksisfeltet dokumenteres i et enhetlig system, noe som igjen gjør dette arbeidet mer

tilgjengelig for systematisk forskning. De peker på at verken barnevernloven, sosialtjenesteloven eller forvaltningsloven stiller krav til journalføring av arbeidet, men at det likevel innen barnevernet har blitt etablert en kultur for at dette gjøres.

Dette knytter fagtekstmetaforen opp mot en diskurs angående vitenskapeliggjøring av praksis. Begrepet vitenskapelighet kan ses i et kjønnsperspektiv hvor menn har fungert i styrende relasjoner, og hvor kvinners stemme og hverdagskunnskap har måttet vike. Den overordnede diskursen stiller krav om å gjøre arbeidet mer tilgjengelig for systematisk forskning gjør det tydelig at fagteksten strekker seg etter å plasseres i en vitenskapelig diskurs med krav om objektive sannheter. Fagteksten henter gjennom dette legitimitet hos overmottakere av teksten. Begrepet *overmottaker* er hentet fra Bakhtin, og er på samme måte som modelleser en tekstlig konstruksjon. Overmottaker er en mottaker av teksten som teksten egentlig ikke henvender seg til. "Den fryktede leser" kalles den da det er en form for uønsket tredjepart i forhold til teksten og modelleseren (Engebretsen 2007). Teksten kan på ulike måter prøve å sikre seg mot overmottakerens mulige blikk. Teksten er altså klar over overmottakerens mulige tilstedeværelse. Overmottaker for en undersøkelsesrapport i barnevernet kan være ulike kontrollorganer, Fylkesnemnda eller lovgivning.

3.1.3 Metaforen *vurdering*

I undersøkelsesrapportene finner jeg at *vurdering* er et gjennomgående begrep, og det fremstår dermed som sentralt i barnevernet. Vurdering brukes som substantiv og verb både eksplisitt og implisitt. Det brukes i overskrifter og i den løpende teksten, og det finnes så ofte i undersøkelsesrapporten at det fremstår særlig sentralt i barnevernfaglig språk og tekstkultur. Vurdering har i hverdagspråket en enkel og avgrenset betydning, mens det kan se ut som begrepet i barnevernfaglig sammenheng er mer flertydig. Jeg vil i det følgende analysere nærmere om vurdering er en egen fagmetafor innen barnevernet gjennom hvordan begrepet anvendes i undersøkelsesrapporten.

Jeg vil altså se på om dette er en metafor som er hentet fra en allmenn forståelse og om det gis et nytt faglig innhold i barnevernet. Jeg velger å hente idéer om den allmenne forståelsen fra *Etymologisk ordbok*. Der beskrives det å vurdere og vurdering på denne måten; *vurdering* er gruppert under overskriften 487 Måling: "vurdering, evaluering, estimering, verdsetting, prising", og 697 Dom: "vurdering, evaluering, verdsetting, prissetting... Vurdere, evaluere,

prissette, veie opp, måle" (Rosbach 2001). Den allmenne bruken av termen knyttes til å måle noe eller felle en dom. Vurderingen fremstår som noe som ikke kan eksistere nøytralt uten noen form for "målestokk" å forholde seg til. Det kan se ut som metaforen i dagligtalen brukes for å gi noe en bestemt verdi, eller løfte det fram som noe bedre enn noe annet.

At begrepet *vurdering* fremstår som sentralt finner jeg igjen i faglitteraturen. Hos Kvello (2007) som har utarbeidet malen for undersøkelsesrapportene i undersøkelsesmaterialet mitt fremstår begrepet vurdering som sentralt. Han presenterer forskningsbaserte vurderingskriterier for utredningen av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling gjennomgående i sin bok. Han legger opp til at vurderingen skal kunne gjøres på et gitt grunnlag, og at den skal kunne graderes. Killèn (2007) har også skrevet om å vurdere, men ikke konkret hva som gjøres. Begrepet brukes ikke i overskrifter og finnes heller ikke i stikkordsregisteret, det brukes mer implisitt, som om det tas for gitt at leseren vet hva vurdering i barnevernet er og hvordan vurderingen gjøres. Bunkholdt og Sandbæk (2008) bruker begrepet vurdering som overskrift flere steder i den nyeste utgaven av *Praktisk barnevernsarbeid*. Blant annet brukes *vurdering* som overskrift når det gjelder omsorgskompetanse og omsorgssvikt. De ser vurdering knyttet opp mot det juridiske og sier at barnevernsarbeideren først skal samle de forholdene en kjenner til, for så å gjøre en vurdering som handler om å beregne sannsynlighet for positiv eller negativ utvikling angående barnet. Dette gjør at forståelsen av `vurdering` i barnevernet likner den juridiske forståelsen. Det skal trekkes en konklusjon på bakgrunn av vurderingen, og Bunkholt og Sandbæk (2008) legger vekt på at *det alltid vil være plass til faglig skjønn, kunnskaper og erfaringer, som sammen gir et `blikk` for en situasjon som det ikke alltid er enkelt å sette ord på. Det skal stor personlig trygghet til for å utøve slikt skjønn*. De formulerer seg på en måte som impliserer at en *urdering* gjøres ved at observasjoner av barnet knyttes opp mot psykologisk kunnskap. Begrepet blir da en metafor som brukes på ulike måter i faglitteraturen, men den fremheves av alle som sentral angående det arbeidet som skal utføres i barnevernet. Hva gjør det med undersøkelsesrapporten at vurderingsmetaforen er så sentral?

Det følgende tekstutdraget viser tydelig hvordan undersøkelsesrapporten støtter seg på Kvello(2007) sine vurderingskriterier; *Vurdering: Det finnes ingen beskyttelsesfaktorer som på noen måte kan veie opp for risikoen barna utsettes for. Det er spesielt bekymringsfullt at mor forsvant ut av barnas liv uten forvarsel og at det tok lang tid før barna fikk en slags forklaring og kontakt over telefon* (5, s.7,25-28). Vurderingen fremstår som barnevernets

egen. Vi ser elementer av at barnevernet gjør en egen vurdering her, gjennom formuleringene "som på noen måte", og "spesielt bekymringsfullt" kommer implisitt skriverens skjønn og egne vurderinger til syne. Det fremstår ikke som selvstendige vurderinger da de implisitt støtter seg til forskningsbaserte kriterier for vurderingen. Gjennom dette eksempelet blir vurdering en metafor for å knytte observasjonene og fortellingen opp mot vitenskapelig psykologisk kunnskap.

Jeg vil nå ved et eksempel på vurdering i fagteksten se hvordan grunnlaget for vurderingen er usynlig eller implisitt:

Vurdering: Barneverntjenesten vurderer at faren burde tatt i mot hjelp for egen psykisk helse. Han har hatt mange belastninger både i forhold til (G-navn), men også i forhold til hans forhold til (G-navns) mor, samt brudd i samboerforhold høsten 201x. Barneverntjenesten vurderer at far ikke har evnet å se (G-navn) sine behov med bakgrunn i egen psykisk helse. Fars nedstemthet har ført til at han ikke har vært tilgjengelig for (G-navn) sine daglige behov for omsorg (2, s.2, 26 – 31).

Skriveren fremstår her anonym i vurderingen, vurderingen autoriseres ved at det er barneverntjenesten som fører ordet. Det fremkommer ikke eksplisitt hva vurderingen bygger på, da det eksempelvis ikke har blitt gitt noen opplysninger om mor tidligere i teksten. Det sies implisitt at far har hatt mange belastninger, men leseren kan ikke utfra teksten gjøre en selvstendig vurdering av fars belastninger. Far og andre som kjenner familien blir modellesere av vurderingen, da den støtter seg til "fakta" om far som ikke kommer fram i teksten. Det står i kontrast til det forrige eksempelet hvor modelleseren forutsettes å kjenne evidensbasert psykologisk kunnskap. Vurderingen fremstår implisitt som en skjønnsmessig vurdering gjort av skriveren selv. Og skriveren setter sin egen vurdering av fars hjelpebehov, over fars egen vurdering angående dette. Fars egen vurdering utelukkes gjennom formatet på teksten hvor det spesifikk ved far gjøres om til "fakta".

Vurdering framstår som barneverntjenestens beslutningsgrunnlag, og jeg finner at vurderingene kan bygge på implisitt teoretisk kunnskap hentet fra en psykologisk fagdiskurs. Barneverntjenesten støtter sine vurderinger til kunnskap om psykologi, og risikofaktorer knyttet til om mennesker utvikler vansker hentet fra psykologien. Kunnskapsgrunnlaget blir ikke uttalt. Dette bidrar til at vurderingene kan framstå som offisielle fakta.

3.2 Identitetstilskrivelser i undersøkelsesrapporten

3.2.1 Malen som identitetstilskrivelse

Barneverntjenesten har muntlig vist til Kvello sin mal for utarbeidelse av undersøkelsesrapporter. Kvello har utviklet en modell for dokumentasjon innen barnevern som blir stadig mer anvendt og referert innen barneverntjenester. I de undersøkelsesrapportene jeg har analysert ser malen ut til å bygge på at skriveren tar for seg ulike undersøkelsesområder. Den store variasjonen i dokumentene angående hvilke undersøkelsesområder det skrives om gjør at jeg antar at det er stort rom for skjønn. Til tross for malen er det store variasjoner og mindre som går igjen. Skjønnets til skriveren vil kunne spille en stor rolle for hvordan malen brukes og hvordan det skrives, hva som kommer først og hvor mye som skrives.

I litteraturen som tar for seg hvordan barnevernsarbeidere skal gjennomføre en undersøkelse etter barnevernloven § 4-3 vektlegger en viss struktur og systematikk i gjennomføringen (Killen (1991) 2004; Hærem og Aadnesen 2004; Kvello 2007; Bunkholdt, Sandbæk 2008). I praksis vises det store ulikheter i synspunktene på hvordan dette skal gjøres og hvilke metoder som skal brukes, og hvordan det skal gjengis i undersøkelsesrapporten. Forskjellige tekstkulturer har egne normer for språket i undersøkelsen og for hvordan tekstene utformes, og det fører til at undersøkelsesrapportene blir svært ulike.

Det benyttes altså en tekstmal som gir rammene for hva undersøkelsesrapporten skal inneholde og hvordan den skal fylles inn. Det ser ut til at det velges ut noen hovedoverskrifter basert på en skjønnsmessig vurdering, og så skrives prosa under disse. Malen skaper noen eksplisitte tekstnormer som skriveren må forholde seg til. Samtidig ser det ut for å være rom for skriverens skjønn. Ved siden av de eksplisitte tekstnormene kan vi finne implisitte tekstnormer som kan handle om utformingen og innholdet i undersøkelsesrapportene. Både eksplisitte og implisitte tekstnormer kan styre hva det skal ses etter i en undersøkelsessak, for eksempel hvem som skal snakkes med, og på den måten ha bidratt til å rettlede skriveren ved at det er gitt noen rammer. Dette kan være med sikte på å forsøke å sikre faglighet, brukermedvirkning og likebehandling i skjønnsutøvelsen innenfor tekstkulturen. Det ser ut til at barnevernet henter skjønnforståelse fra flere kunnskapsområder. Malen kan anses som en prosedyre. Foucault var opptatt av hvordan diskursene i et samfunn skapes og begrenses av ulike prosedyrer.

3.2.2 Vitenskapeliggjøring i undersøkelsesrapporten

I følge Kvello (2007) bygger han sine arbeider på evidensbasert materiale. Dette knytter fagteksten opp mot en vitenskapsteoretisk diskurs. I tråd med Smith sin tenking kan fagteksten dermed fremstå som å bygge på en diskurs som er dominert av menn. Menn har her fungert i sentrale posisjoner i de styrende relasjonene. Kunnskapen som er hentet fra dette vitenskapelige, psykologiske perspektivet ligger implisitt i fagteksten, og den skrives fram som en objektiv sannhet. Det sies ikke eksplisitt i fagteksten hvor kunnskapen kommer fra. Med Smith sin tenkning, kan det se ut til at fagteksten mister perspektiver, og ikke blir fullverdig da den implisitt utelukker andre mulige forståelser. Fagteksten definerer implisitt, men samtidig i klar tale, hva som er gyldig kunnskap.

Sett i lys av sosialt arbeid som fag i et historisk perspektiv, blir fagteksten et uttrykk for profesjonaliseringen av faget. Sosialt arbeids art ble utført hovedsakelig av kvinner lenge før de ble satt inn i utdanningsrammer. Pionerer som Jane Adams (1860- 1935) førte en kamp mot fattigdom, urettferdighet og undertrykking (Levin 2004, i Solberg 2006). Gjennom fagteksten kan det se ut til at sosialt arbeid mister noe av sin grunnleggende verdi ved at mennesker undertrykkes gjennom profesjonaliseringens standardisering og utelukkelses mekanismer. Sosialt arbeid har hatt status som semiprofesjon, statusen gjelder ofte grupper med kortere utdanning og mindre grad av autonomi i yrkesutøvelsen, som ikke i samme grad som de egentlige profesjonelle forvaltet spesialisert og vitenskapelig kunnskap (Solberg 2006). Det kan se ut til at fagteksten kan bidra til å opprettholde sosialt arbeid sin status ved at den gjennom malen medierer en fagdisiplin som tilhører "de egentlige profesjonelle". På den måten blir "de egentlige profesjonelle" de "egentlige styrende relasjoner". Men dette uttrykkes ikke eksplisitt, derfor fremstår skriveren og institusjonen som i de styrende relasjonene når det gjelder innholdet i barnevernets undersøkelsesrapport. Et hierarki av kunnskap kommer til syne, og det bekrefter en historisk tendens, som kan si noe om at den kunnskapsdiskursen som fagteksten uttrykker antas å være sosialt etablert, og vedlikeholdes gjennom utelukkelsesmekanismer, heller enn av bestemte trekk ved arbeidets karakter. Ifølge Solberg (2006) så har utvilsomt dette noe med kjønn å gjøre, og det hevdes at yrkeshierarkier først og fremst blir bestemt ut fra profesjoners kjønns sammensetning. Med den kunnskap at sosialt arbeid i stor grad utøves av kvinner kan jeg anta at skriveren er en kvinne. Kvinner blir i

barnevernet og undersøkelsesrapporten stående i en agent-posisjon for styringsrelasjonene i en kunnskapsdiskurs som er dominert og definert av menn.

3.2.3 Profesjonenes definisjonsmakt i undersøkelsesrapporten

At undersøkelsesrapporten medierer andre profesjoners beskrivelser og vurderinger fremstår som sentralt. Gjennom medieringsrutiner hentes det autoritet til undersøkelsesrapporten.

Medieringsbegrepet er blant annet kjent ved hvordan elektroniske medier "gjør noe" med budskapet, eksempelvis skape avstand, fra sender til mottaker. Det betyr at de opprinnelige tekstene, eller kildedialogene som Baumann (2004) kalte dem, medieres av skriveren. Dette blir til måldialoger, det vil si den teksten som er i fokus nå. Baumann (2004) betraktet seg som folklorist, og beskrev hvordan medieringsrutiner kunne bidra til å skape kontinuitet i diskurser, på tvers av avstand i tid, rom, eksistensielt område og sosial status.

Medieringsrutiner er sentrale i de prosessene som konstituerer sosialt liv: tradisjonalisering, sosialisering av diskurser, og autorisering (Baumann 2004). Tradisjonalisering angår de handlingene som skaper forbindelse mellom tidligere og nåværende diskurs. Et eksempel på dette kan være når faglige utsagn baserer seg på tidligere autoriteter. Sosialisering av diskurser handler blant annet om videreformidling av kunnskap og omsetning av kunnskap i praksis. Autorisering handler om å gi den nåværende teksten (måldialogen) autoritet ved å mediere kildedialoger. Disse prosessene trenger ikke å være atskilte, Baumann (2004) var opptatt av hvordan disse får retoriskbetydning når en vil oppnå noe med en tekst.

Medieringsrutiner kan være viktige for skriveren i tekster som har som mål å påvirke leseren. Dette kan være gjeldene for barneverntjenestens undersøkelsesrapport.

Baumann satte også søkelys på hvordan kildedialogen medieres ved måten den fremføres på, og ved hvem den framføres av. Her vil det tilføres og fjernes elementer fra kildedialogen, ikke med hensikt å påvirke kjerneinnholdet, før det blir gjengitt i måldialogen. Baumann beskrev høvdingene i Ghana, som hadde talsmenn til å fremføre sine budskap til stammen for seg, selv om høvdingen selv var tilstede. Disse talsmennene ble brukt for å gi både budskapet og høvdingen autoritet, dersom talsmannen var særlig god til å formidle, eksempelvis om talsmannen var god på metaforer. I dette eksempelet er det nesten samtidighet i kildedialog og måldialog, mens det i barnevernets tekster vil være nødvendig å se etter medieringsprosesser på tvers av tid og rom. I undersøkelsesrapporten medieres både tekster og tale fra familien, fra

kollegaer internt i barnevernet og fra andre faginstanser. Da medieringsprosessene kan bidra til å gi skriveren autoritet og fungerer retorisk i teksten, tenker jeg at det vil være meningsfullt å analysere hvilke medieringsprosesser skriveren, som skjønnsutøvende subjekt, benytter. Baumanns teorier kan bidra til å kaste lys over hvilken betydning familien og andre faginstanser har for hvordan skriverens skjønnsutøvelse angående for eksempel tilskrivninger av identiteter og kategoriseringer framstår i undersøkelsesrapporten. Gjennom å analysere medieringsprosesser kan jeg få kunnskap om hvordan skriveren, som skjønnsutøvende subjekt, presenterer personer ved å hente autoritet hos andre. Familien som undersøkes og andre faginstanser har også en rolle både som eksplisitte og implisitte mottakere av tekstene.

Mediering av andre instanser rundt barnet fremtrådte umiddelbart som noe typisk i det jeg begynte å arbeide med analysen av undersøkelsesrapportene. Noe av første inntrykket var at særlig henvisninger til psykiatri, og kontakt med barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) og diagnoser kom tidlig fram i teksten. Dette gir et bilde av psykiatriens vurderinger som viktige i en undersøkelsessak. En psykiatrisk forståelse av mennesket trer fram. Under en overskrift som "Karis psykiske og fysiske helse" er det beskrivelser av det psykiske som gjør seg gjeldene. Dette gjør en psykiatrisk kategorisering og identitetsforståelse gjeldene. Dette kan ses i lys av barnevernlovens § 3-1, om barnevernets formål om å forebygge emosjonelle problemer. Det kan også forstås i lys av en fagdiskurs med fokus på psykiatri. Men det er samtidig en skjønsmessig vurdering fra barneverntjenestens side i det dette er det som ser ut til å komme først. Å presentere eksempelvis en psykiatrisk diagnose på førstesiden gir en ramme for den videre lesingen, hvor den kompetente leser vil søke å sette det han leser inn i den gitte kategori.

Undersøkelsesrapporten kan altså gi uttrykk for å søke å forstå mennesker eller avvik gjennom psykologiske forståelsesrammer og diagnoser. Samtidig sies det implisitt at barneverntjenesten er avhengig av andre profesjoner for å kunne anvende disse.

Barneverntjenesten framstår ikke med definisjonsrett til disse forståelsesrammene, men er den gitt av andre (helseinstitusjoner) skrives dette fram (eksempel):

Petter ble henvist til Bupa for angst, søvnvansker, depresjon og vanskelige hjemmeforhold. Vanskelige hjemmeforhold har vært et gjennomgangstema for Petter og i perioder tatt fokuset bort fra arbeidet med angstproblematikken. Petter har diagnosen sosiale fobier og hans frykt går særlig ut på å møte andre ungdommer (1, s.1, 7 – 10) og er med på å styrke barneverntjenestens argumentering som det er beskrevet at Petter er en gutt med behov utover

det andre ungdommer på hans alder har. Petter har mye angst, han er redd for andre ungdommer og har enetiltak i skolen. Det er fare for at Petter kan utvikle ytterligere psykiske vansker (1, s.2,1).

Dette blir barneverntjenestens argument etter å ha skrevet fram opplysninger gitt av andre profesjoner, som her i hovedsak Bupa, men også skolen. Vi ser her at ved å mediere Bupa legitimerer skriveren sin bekymring og vurdering, og skriveren henter autoritet til undersøkelsesrapporten på denne måten. Her ser vi at undersøkelsesrapporten fungerer intertekstuellet med Bupas tekster. Andre profesjoners vurderinger, som *Petter har sosiale fobier...* kan se ut til å i større grad legitimere bekymring for å *utvikle ytterligere psykiske vansker* enn personens egne beskrivelser av seg selv gjør. Bupas beskrivelse av personen blir objektive "fakta" i fagteksten, den blir stående over personens kunnskap om seg selv, gjennom mediering av et diagnosesystem som innebærer kategorisering/standardisering. Fagteksten støtter seg dermed til en psykologisk kunnskaps diskurs hvor psykologiens kunnskapsgrunnlag og forståelsesrammer implisitt blir de gjeldene. Dette kan innebære at fagteksten bidrar til en patologisering av menneskelivet, noe jeg vil se nærmere på senere. Det sentrale her er at undersøkelsesrapporten kan knyttes til en diskurs som har fokus på diagnostisering. Når en diagnose er gitt i Bupas tekster hentes denne inn i undersøkelsesrapporten. Intertekstuellet vises det at diagnosen er en beskrivelse som går igjen, og medieres stadig. Diagnostisering av barn innebærer at problemet plasseres i barnet, foreldrene og miljøet fraskrives ansvar. Og gjennom fokus på diagnoser i fagteksten formidles et utviklingspsykologisk kunnskapsyn og diskurs som vektlegger symptomer hos barnet, framfor årsaker i barnets miljø (Røberg 2011).

Politiets kunnskap eller vurderinger kan også medieres i fagteksten;

Politiet har store bekymringer rundt (J-navn). Politiet vet at hun ruser seg på cannabis. (J-navn) har til politiet innrømmet å ha eksperimentert med GHB og amfetamin. Politiet er bekymret for at (J-navn) vanker med eldre ungdommer som er kjenninger av politiet. Politiet ser ingen endringer i (J-navn) sin situasjon til tross for at politiet har hatt kontakt med (J-navn) siden oktober. Politiet informerer barneverntjenesten om at (J-navn) har levert rene urinprøver iht. cannabis. Politiet er likevel rimelig sikre på at (J-navn) fortsatt ruser seg, men velger stoffer som har kort nedbrytningstid i kroppen. Dette begrunner politiet med at (J-navn) blir observert sammen med andre ungdommer som er kjente av politiet. Skolen har ingen informasjon eller opplysninger om (J-navn) og rus.

Vurdering:

Barneverntjenesten har store bekymringer når det gjelder (J-navn) sitt rusmisbruk. Det er videre svært bekymringsfullt at (J-navn) vanker i et rusbelastet miljø som er godt kjent av politiet. Barneverntjenesten vurderer at mor ikke ser alvoret i (J-navn) sitt misbruk av rusmidler (7, s.2, 20-32).

Gjennom barneverntjenestens vurdering ser vi at politiet er gitt definisjonsmakten i fagteksten, og politiets kunnskap blir "den riktige kunnskap" eller "fakta" om jenta. Mor tildeles manglende innsikt. Politiet blir sentral aktør når det gjelder de styrende relasjonene i undersøkelsesrapporten, og illegale rusmidler er et tema. Politiet informerer og gjør vurderinger som blir sentrale i undersøkelsesrapportens videre forståelse. Dette er med på å si noe om vektleggingen av andre instansers vurderinger. Private historier og ytringer blandes sammen med mer tungtveiende vurderinger fra offentlige instanser. Politiet blir sentral når det gjelder kriminalisering av rusmidler, og som håndhever av loven. *"I første samtale med saksbehandler i desember sier (navn) at hun ikke har ruset seg på hasj siden september/oktober. Hun vil ikke avgi urinprøve for å bevise dette. Hun mener at det er nok at hun avgir urinprøver til politiet. Hun er inneforstått med at BVT tolker dette som at urinprøven er positiv. Kort tid etter slo urinprøven ut positiv hos politiet"* (7, s.2, linje 10). Hva sier dette om barnevernets og samfunnets holdninger overfor ungdommer som er i befatning med rus? Et paradoks her er at barneverntjenesten omfattende støtter seg til politiets vurderinger og kunnskaper om jenta, samtidig som de vil at jenta skal bevise sin troverdighet overfor dem ved å ta urinprøve. Urinprøver kan ses på som et redskap for kontroll og disiplinering. Diskursen gir adgang til en slik handling i noen tilfeller, som her når det gjelder rus. Hva kommer fram om samarbeidet mellom politi og barnevern i det barnevernet stiller som ultimatum for jentas troverdighet at hun også tar en urinprøve hos dem. Noe hun allerede gjør hos politiet. Hva gjør at jenta må ha samme kontrolltiltak både hos barnevern og politiet når politiets kunnskap likevel fremstår som den gyldige i undersøkelsesrapporten?

3.2.3 Patologisering av identiteter i undersøkelsesrapporten

Jeg har tidligere i teksten vist hvordan særlig Bupa tildeles stor definisjonsmakt i undersøkelsesrapporten, særlig der hvor det vurderes stor bekymring knyttet til psykisk helse. Bupa tildeles implisitt styrings relasjoner gjennom definisjonsmakten angående

kunnskapsdiskursen, og sammen med den juridiske diskursen som legger føringer for at barnevernet skal ha fokus på psykisk helse vil fagteksten kunne virke patologiserende for klienten. I følge Svendsen (2006) har vi sett en endring i diskursen som gjelder synet på mennesket. Fra å se på mennesket som i stand til å mobilisere ressurser til å håndtere livets prøvelser, har mennesket blitt så *ufattelig skjørt*. Og undersøkelsesrapporten kan beskrive klientene med en iboende skjørhet;

Barn med en vanskelig temperamentstil trigger sårbarheter i foreldrene, slik at de lager flere kamper med barnet og bruker negative maktstrategier for å regulere barnet enn foreldre som ikke er så sårbare for å samspille med personer som er hissige, trassige, pågående osv.(9, s.9)

Barn portretteres med en vanskelig temperamentstil og foreldrene som sårbare for å samspille med personer som er hissige, trassige, pågående... Klientene tildeles skjørhet som gjør det vanskelig for dem å mobilisere ressurser i møte med prøvelser. Og med Svendsen (2006) kan vi se at undersøkelsesrapporten viser en tendens til å innlemme stadig større deler av menneskers handlings-, tanke-, og følelsesliv i patologier. Han sier at stadig flere av menneskelige problemer blir innlemmet i et tilsvarende voksene område for psykiske lidelser, noe som særlig kommer fram i utdrag som *Jenta har diagnosen 'moderat depressiv episode'* (8, s.1, 3). Svendsen (2006) forklarer dette med enkel systemteori, at ethvert system har en iboende tendens til å forsøke å vokse. Det innebærer at et system som Bupa forsøker å inkorporere stadig flere instanser (eks. Barneverntjenesten) under seg selv.

Med Giddens kan vi se hvordan undersøkelsesrapporten trer inn i "det terapeutiske etos", og kan få stor betydning for individets/klientens identitetsforståelse. Giddens (1991) hevdet at "terapi er et ekspertsystem som er dypt involvert i selvet refleksive prosjekt". Det sies implisitt i undersøkelsesrapporten at eksempelvis foreldrene lider under mangel av kreativitet og initiativ til å kunne samspille på en annen måte. Jenta med diagnosen kan også implisitt forstås å mangle kreativitet og initiativ. Dette sier noe om gjeldene menneskesyn, angående hvilke rammer som settes for hva som er normalt og akseptert innenfor handlings-, tanke-, og følelsesliv. Disse rammene har variert veldig i historiens løp, noe som beskrives spesielt i Foucaults bok *Galskapens historie*, og rammene blir i stor grad påvirket av sosial og politisk diskurs. Jeg hevder ikke at psykiske lidelser bare er "sosiale konstruksjoner", men mener det er viktig at de sosiale komponentene synliggjøres. Svendsen (2006) setter lys på en diskurs med radikale økninger i antall mennesker som hevdes å oppfylle kriteriene for enkelte psykiatriske diagnoser, eksempelvis depresjon. De siste ti årene har treganger så stor del av

befolkningen blitt kvalifisert for diagnosen. Ut fra Verdens helseorganisasjons (WHOs) kriterier for mental helse, mener Svendsen (2006) at det synliggjør et menneskesyn, hvor det beskrives en god protestant. Svendsen (2006) peker videre på at ikke alle mennesker passer inn i denne modellen, og at det ikke kan være grunn for å tilskrive dem sviktende mental helse. Videre peker han på at det er et velkjent fenomen at mennesker som klassifiseres gjennom forskjellige kategorier påvirkes av klassifiseringen. At å gi et menneske en diagnose er en handling som forandrer den diagnostiserte (Svendsen 2006). Jeg ser med dette at barnevernets undersøkelsesrapport gjennom standardisering og kategorisering støtter seg til en samfunnsdiskurs som har et fokus som kan virke patologiserende. Og at gjennom denne standardiserings og kategoriseringstendensen så forandrer og gjør dette noe med hvordan klienten forstår seg selv. Dette kan innebære at undersøkelsesrapporten bidrar til at klienter får en patologiserende forståelse av seg selv og beskriver sin identitet på en patologiserende måte.

Ved at undersøkelses beskriver klienter på en patologiserende måte kan den bidra til å produsere noe som ikke eksisterer ved individet naturlig. Og jeg kan anta at ved å sette ord på avvik og sykdom i undersøkelsesrapporten så kan dette virke selvforsterkende for identitetsforståelsen. Foucault viste hvordan det på 1800- og 1900-tallet skjedde en fundamental endring i legevitenskapen som markerte en ny profilering av muligheten til å sette ord på sykdom (Foucault 2000). Sykdommen kom frem i språkets lys. Fremstillingen av sykdom framsto som noe opprinnelig og som den ultimate manifestasjon av sannhet. Ved å sette ord på sykdom reduseres eksistensen nominalistisk og frigjør en konstant sannhet (Foucault 2000). Foucault påpekte at å beskrive sykdommen kan bidra til at sykdommen produseres, det produserer altså noe som ikke naturlig eksisterer ved individet (Foucault 2000). Jeg hevder ikke at sykdom ikke finnes, men vil med dette vise at det er sosiale komponenter knyttet til sykdom, og at vektlegging av sykdom får betydning for hvilken og hvor stor rolle den får i klientens liv.

3.3 Forfatterens ulike stemmer i undersøkelsesrapporten

Om jeg velger å tilnærme meg et dokument fra sosialarbeideren som har skrevet dokumentet sitt perspektiv, kan jeg anta at hun/ han deltar i diskursen i en "agent-posisjon" i styringsrelasjonene i barnevernet som organisasjon. Diskurser og administrative reguleringer

skaper agent-posisjoner og bestemte fremtredener for agenter, som sosialarbeidere, mor, barn, osv. i praksis. Sagt på en annen måte så vil subjekt posisjonen til den skrivende sosialarbeider være definert på forhånd av diskurser og andre styrings relasjoner. Igjen vil sosialarbeiderens posisjon innebære makt, så som makt til å objektivere, navngi og erstatte andre former for kunnskap, eksempelvis en av klientens narrativer (Smith 2005). Dette ser jeg eksempel på i analysen ved formuleringer som "*barneverntjenesten vurderer at mor drikker mer enn bare litt i helgene*" (s.4), hvor det synliggjøres at skriveren utelukker mors narrativ om seg selv.

3.3.1 Undersøkelserapportens bruk av og utelatelse av personlige pronomen

Hva som formidles til leseren påvirkes av hvordan forfatteren plasserer seg i teksten. Et lingvistisk grep som betegnes som nominalisering er å utelate subjekt, det gir en mer upersonlig framstilling der et verb eller adjektiv gjøres om til et substantiv (Borèus og Bergstrøm 2005). Den handlende skjules på denne måten i setningen. Dette gjør at ytringen fremstår mer autoritativ, det er ikke noe bare forfatteren mener, der slik det er (Tønneson 2008). Skillet mellom primær og sekundærkilder oppheves gjennom dette språklige grepet. Forfatteren fremstår da som primærkilde til teksten, som er med på å gi et autentisk preg som kan virke overbevisende på leseren. Ved å utelate personlig pronomen forsvinner forfatteren litt i teksten, forfatteren er ikke tydelig tilstede.

Jeg vil nå se på hvordan fagteksten presenterer en monolog i det skriveren, den som observerer eller har fått informasjon, blir skjult i teksten:

(G-navn) sier i samtale at han i flere år har kommet seg unna med mye fordi foreldrene har vært opptatt med søsteren og morens sykdom. Han sier at søsteren har tatt vekk fokuset fra ham, og at han derfor sjelden har blitt tatt i brudd på reglene før det siste året. Han sier at han har et godt forhold til sin far, men at forholdet til mor til tider er vanskelig. Han sier at han sjelden kommuniserer noe særlig med mor (6,2,27).

Personen som observerer og får informasjon er skjult i teksten, og fremstår bare som den rollen hun har som saksbehandler og skriver. Saksbehandleren, samtalepartneren og skriveren kommer ikke fram i teksten, og uttalelser som refereres fremstår dekontekstualisert på den måten. Skriveren viser seg i en aural skriversynsvinkel (Lothe 2000). Dette underbygger at her skal ikke det personlige hos skriveren tillegges vekt, hun fremstilles som en nøytral observatør. Aural skriversynsvinkel er med på å gi teksten autoritet (Lothe 2000). Skriveren

beskriver aktørene (BUP, mor, far, barnet) i tredje person fra en posisjon utenfor handlingen. På den måten presenteres vi for aktørene fra skriverens synsvinkel, fra skriverens blikk, uten at det sies eksplisitt. Og det gjør at skriveren som subjekt ikke er eksplisitt til stede i teksten. Dette bidrar til en forståelse av skriverens skjønn som noe objektivt og upersonlig.

Skillet mellom forfatter og forteller er et viktig skille i narrativ analyse. Den som fysisk skriver teksten er forfatteren, mens forteller er de stemmene i teksten som forteller fortellingen. I eksempelet viser gutten seg som forteller gjennom at forfatteren indirekte siterer hans uttalelser. Når skjønnlitteratur analyseres gjennom narrativ analyse skilles det mellom forfatter og forteller og de personene det fortelles om. Forfatteren er skriveren av teksten, men fortelleren er den som fører ordet i fortellingen. Gjennom at forfatteren presenterer ulike personers informasjon i undersøkelsesrapporten kreves det at forfatteren går inn i flere roller. At forfatteren kan gå inn i flere roller og bruke mange stemmer er avgjørende i fiksjonslitteraturen (Genette 1972; Lothe 2000). Engebretsen (2006) argumenterer for at dette skillet kan anvendes når det gjelder barnevernjournaler. Dette begrunner han med at de mange og motstridende forventningene som stilles til skriveren kan gjøre at hun må ta flere ulike rolleperspektiver. Journaltekstene er dessuten ikke bare fortellende, det er flere fysiske forfattere av tekstene.

Fortelleren kan være manifest eller skjult, og det er også et skille mellom fortelleren og de karakterene det fortelles om. Som i eksempelet hvor gutten forteller om søsteren, moren og faren. Dette skillet kan for eksempel ses i forhold til hvordan fortelleren bruker direkte og indirekte tale eller ved å analysere skiversynsvinkel. Genette (1972) trakk fram skillet mellom hvem som "ser" og hvem som "snakker" i teksten. Jeg må spørre om hvilket blikk eller hvilken synsvinkel som presenteres. Blandes dette sammen sånn at fortelleren "ser" sammen med den personen hun forteller om, for eksempel når skriveren av undersøkelsesrapporten "ser" sammen med gutten vil det i teksten virke som det er guttens blikk vi ser med når teksten leses. Da kan teksten presentere en aural synsvinkel. Undersøkelsesrapportene i min analyse presenterer i hovedsak aural synsvinkel.

Med Gennetes forståelse til grunn gir Lothe (2000) følgende oversikt over aurale og personale synsvinkler:

Personalsynsvinkel:

1. Skriveren er tett knyttet til en av hovedpersonene

2. Fortelleren deltar selv i handlingen
3. Historien er ofte fortalt i jeg-person

Autoral synsvinkel:

1. Synsvinkelen er løsrevet fra hovedpersonene
2. Fortelleren står utenfor handlingen
3. Historien er ofte fortalt i tredje person (han/hun)

Personalsynsvinkel i tredje person er utviklet i modernistiske romaner (Lothe 2000) Dette er ikke et eksternt perspektiv, men perspektivet knyttes til karakterene (Engebretsen 2006).

Ved å analysere hvilke "fortellergrep" skriveren tar, forstår jeg mer om hvilket syn skriveren har på standardisering og kategorisering, og tildeling av identitetsmarkører gjennom dette. Eksempelet viser hvordan siteringen av gutten i indirekte tale gir en forestilling om at det er guttens fortelling som presenteres, og ikke forfatterens. Gjennom analysen synliggjøres det at forfatteren gjør en utvelgelse av guttens uttalelser som gjør at historien standardiseres slik at den passer inn i kategorier for dysfunksjonalitet og samspillsvansker i familien.

3.3.1 Undersøkelserapportens formidling av diskurs

(Undersøkelserapporten som redskap for disiplinering)

I fagteksten beskriver eksplisitt *Omsorgspersoner som har integrert samfunnets sentrale, pro sosiale verdier og normer*(6,4,21) som en beskyttelses faktor for barnet. Med Hennem (2010) kan det leses at det skal lønne seg for voksne å ville med sine liv som staten vil. Barnevernets undersøkelsesrapport kommer her fram som et redskap for disiplinerende makt overfor foreldre, og som formidler av samfunnets gjeldende diskurs. Forhold som bryter med samfunnets sentrale, pro sosiale verdier og normer skrives frem, og er med på å legitimere barnevernets undersøkelsesrapport blant annet i en utvidet samfunns diskurs. Jeg vil gjennom noen utdrag fra fagtekstene se på hvordan diskurser kommer til syne.

Jenta opplever en utrygg omsorgssituasjon med fare for psykisk og fysisk vold (9, s.2, 28).

På spørsmål om hva de er redde for, svarer de at de er redde for at far skal true dem med å sende dem til hjemlandet, true med å slå dem eller slå dem (5, s.1, 6).

Politiet melder at jenta ruser seg på hasj (7, s.1, 3).

Gutten bekrefter at to av brødrene hans er rusmisbrukere, og at de begge sitter i fengsel (3, s.1,25).

Jenta har diagnosen 'moderat depressiv episode' (8, s.1, 3).

Gutten ble henvist til Bupa for angst, søvnevansker, depresjon og vanskelige hjemmeforhold (1, s.1, 7).

Tidlig i undersøkelsesrapportene stadfestes disse forholdene, det sies noe om definisjoner av normalitet og avvik. Her synliggjøres en normsettende makt, som innebærer disiplinering. Da disiplinering kan betegne en normsettende makt, hvor normen formes, blant annet på bakgrunn av observasjoner og statistikker (Foucault 1975, i Hennem 2010). Eksemplene over viser hvordan "fakta" som kan berette inngrep etter straffelov eller vernelov skrives frem. Og en form for disiplinering som berettiger vern av utsatte grupper og avvik synliggjøres. Fakta defineres i eksemplene gjennom implisitte referanser til den utsatte (barnets) opplevelse og referanser til andre profesjoner (Politiet og Bupa).

Vi ser altså at skriveren benytter seg av medieringsrutiner. Ved at fagteksten medierer andre institusjoner og fagdisipliner gjør flere ulike diskurser seg gjeldene. Og ved at fagteksten medierer et så vidt spekter av diskurser både når det gjelder fagdiskurser, politiske og juridiske diskurser kan den fremstå med ganske stor makt, da den fremstår å representere "sann kunnskap" og det blir vanskelig å protestere mot denne kunnskapen fordi fagteksten medierer så stor grad av flerspektret støtte. Det kan ses på som en oppsamling av utelukkelsesmekanismer som sammen pløyer andre forståelser eller "falsk" kunnskap av banen. Diskursene autoriserer og sosialiserer hverandre.

Tekstutdragene kan forstås gjennom Foucault sitt styringsperspektiv, hvor skriveren kan forstås som aktør for statens disiplinering når det gjelder individets selvstyring. Hvor de som har falt utenfor defineres gjennom psykiatriske og kriminelle kategoriseringer. Ved styringsperspektivet synliggjøres også barnevernets rolle som produsenter av kunnskap om barn og voksne, og da som støttespillere og medarbeidere i disiplineringen av borgerne sine. Det skal lønne seg å ville det samme med sitt liv som det staten vil.

Jeg vil nå se litt nærmere på hvilket kunnskapssyn som kommer fram i fagteksten

Det er beskrevet at Petter er en gutt med behov utover det andre ungdommer på hans alder har. Petter har mye angst, han er redd for andre ungdommer og har enetiltak i skolen. Det er fare for at Petter kan utvikle ytterligere psykiske vansker (1, s.2,1).

Dette blir barneverntjenestens argument etter å ha skrevet fram opplysninger gitt av andre profesjoner, som her i hovedsak Bupa, men også skolen. Innledningsvis i sitatet skrives et utviklingspsykologisk kunnskapssyn fram. Hennem (2010) argumenterte for at velferdsstaten tok utgangspunkt i et standardisert bilde av barn – et barn uten kjønn, klasse og etnisitet. Barn antas å ha noen gitte behov, som defineres aldersadekvat. Gutten defineres å ha behov utover det standardbarnet har. Barnet blir da ikke sett på som unikt, med individuelle behov.

Vagli (2014) peker på at det er nyttig å få kunnskap om hva en tar for gitt i tenkingen knyttet til forståelsen av barn, ved å søke sammenlikningsgrunnlag. Dette kan gjøres ved å lese antropologiske tekster om barneoppdragelse i ulike kulturer, reflektere over egen barndom og gjennom ulike sosiologiske teorier knyttet til ulike foreldrepraksiser i ulike sosiale klasser. Gjennom en denne refleksjonsprosessen kan jeg se hvordan kunnskapen om barn som synliggjøres i fagteksten er bygget på tenkemåter som er betinget historisk, kulturelt og sosialt. Å forstå barnet som sårbart og foreldrepraksiser som avgjørende for hvordan barnet har det er en forståelse som ikke deles av alle. En slik forståelse av barnet kan knyttes til allmenne psykoanalytiske perspektiver (Vagli 2014). Innen disse perspektivene blir barndommen, kvaliteten på relasjoner og særlig tilknytning til mor avgjørende. Gjennom dette kan jeg knytte fagteksten opp mot en forståelse av barn som avhengig av omgivelsene og kvaliteten på sosialiseringen mer enn barnet som en selvstendig aktør. Det hevdes at på tross av nyere forståelser av det kompetente og aktive barnet sitter en psykoanalytisk forståelse dypt i den kulturelle doxaen (Vagli 2014), noe jeg også finner i undersøkelsesrapportene som jeg har analysert.

At barn settes inn i psykiatriske forståelsesrammer kan ses i lys av statens individualiserende makt, med velferdsstatens fokus på individets selvoppfattelse og psykiske helse. Foucault benevnte dette som den pastorale makt (Hennem 2010). Pastoral makt betyr for Foucault at man i dagens samfunn ikke styrer borgerne gjennom eksterne tvangsmekanismer, men prøver å gjete innbyggerne i tråd med hvert enkelt individs drømmer. Dette kaller han *biopolitikk* – det vil si en politikk som styrer utenom den tradisjonelle politikken – og gjerne via ulike ekspertregimer som medisin og psykologi. Selvet og kroppen blir et livsprosjekt vi alle må forvalte, og et fag som psykologi forsørger av selvets teknikker (Madsen 2012).

3.3.2 Undersøkelserapportens konstruksjon av fakta

Undersøkelserapportene ser ut til å søke objektivitet, ved å basere seg på "fakta". Det konstrueres fakta om de ulike aktørene i teksten. Hvordan fakta konstrueres får betydning for hvordan de ulike aktørene og klienten kommer til syne i fagteksten. Jeg skal gjennom et eksempel se på hvordan fakta konstrueres i undersøkelserapporten.

Far sier at jenta ikke vil gå på skolen og at det er store problemer med å vekke henne. Far forteller at dagen før sto (navnet på jenta) opp, spiste frokost og gikk rundt uten tegn på at hun var syk. Etter en ½ time gikk hun og la seg igjen og sa at hun var syk. Far sier at både han og tanten så at hun var frisk og ba (navn) stå opp og gå på skolen. Både han og tanten ble sint på henne. Far sier at han hadde tatt (navn) i hendene og forsøkt å dra henne ut av sengen, men måtte gi opp. Ca kl 14 eller 15 sto (navn) opp og gikk til venninnen sin og var ute hele ettermiddagen. Far sier at det har kommet brev fra skolen om at (navn) står i fare for å ikke få karakter i ett fag.

Far sier at (navn) nå gjør alt hun kan for å gjøre han sint slik at hun har en unnskyldning for å kontakte barnevernet. Far sier at (navn) provoserer ved å banne og lar være å gjøre slik hun blir bedt om, og far opplever at (navn) presser han til å bli fysisk mot henne.

På spørsmål om hvilken hjelp fra barneverntjenesten far ser for seg, svarer far at de har hatt flere tiltak, bl.a. MST uten at det hjalp noe. Far sier at det eneste han ønsker er at barneverntjenesten snakker med (navn) og forteller at det er hun selv som skaper problemer for seg og foreldrene. Far ønsker også at barneverntjenesten skal si at (navn) må forsøke å være rolig og snill, gå på skolen og gjøre lekser. Far ønsker at barneverntjenesten overbeviser (navn) om at mor og far er gode foreldre, at hun har et godt hjem og at barnevernsinstitusjon ikke er noe alternativ.

(Mnd 201x) kontakter far barnevernvakten og sier det er full krise og kaos hjemme. Far sier at han prøvde å vekke (navn) om morgenen, men at (navn) hadde lagt seg til å sove igjen. Ved nytt forsøk på vekking, hadde (navn) vært sint og ville ikke gå på skolen. Far sier at (navn) bør plasseres på en institusjon langt borte fra Stavanger.

(Navn) sier at hun orket ikke en dag til hjemme, at far er manipulerende og lyver. (Navn) forteller at hun har kranglet med foreldrene så lenge hun kan huske, og at foreldrene aldri blir fornøyd med henne. (Navn) sier at hun tidligere ble slått av far, men at det ikke har skjedd det siste året, inntil sist tirsdag. (Navn) forteller at også mor har slått, og at far har forsøkt å kvele henne. (Navn) sier at hun får lommepenger for å rydde rommet sitt, men at pengene kan bli tatt fra henne dersom rommet er rotete neste dag. (Navn) sier at hun ville plasseres, men at det ikke måtte være langt fra skolen eller vennene (Tekst 9, s. 1-2).

"Far forteller" og "Far sier" er eksempler på skrivemåter som går igjen. Skrivemåten markerer en kontrast, den er med på å skape distanse mellom skriveren og uttalelsene som blir referert. Det er ikke skriverens synspunkter som presenteres. Samtidig kan bruk av presens styrke faktisiteten i teksten, og styrke dramatiseringen i teksten ved å gi leseren en opplevelse av at "det skjer her og nå".

Vi ser hvordan forskjellige tekstnormer preger teksten. Både sjangerdialogen og den måten skriveren utformer teksten på legger vekt på at skriveren skal basere seg på "fakta". Altså på nøytral og objektiv observasjon og informasjon. Det viser seg tekstnormer som henger sammen med valg av fagligforståelse og fagspråk. Skriveren betegner seg selv som saksbehandler og framstår som observatør, noe som gjør at både det forvaltningsmessige og faglige i teksten understrekes. Tekstkulturen legger altså vekt på fakta. Mange fagtradisjoner har krav om og tro på at fakta kan skilles ut som objektive fenomener. Både naturvitenskapelig tradisjon og byråkratiets vektlegging av at personen ikke skal påvirke saksbehandlingen kommer til syne ved at teksten bygges opp slik at leseren skal tro at dette er fakta. Hall (1997) hevdet at noe blir fakta hvis konstruksjonen av det ikke lenger diskuteres, det blir selvsagt. Produksjonen av fakta forsterkes ved å legge ut ledende mønstre i teksten, og tilby en fortolkningsramme. Når det bygges inn en kronologi med datoer og klokkeslett i teksten styrker det inntrykket av faktisitet. Samtidig kan det knyttes inn institusjonelle hendelser (eks. "kontaktet barnevernvakten") og prosesser som vi alle "vet om". Fakta etableres ved å henvende seg til den kompetente leser som kjenner disse hendelsene, prosessene og diskursen, i eksempelvis barnevernet. I følge Smith (1993) så er ingen hendelser i utgangspunktet fakta. De er bare allerede kategorisert sånn at vi oppfatter dem som det.

3.3.3 Undersøkelserapportens bruk av barnevernets "vi-stemme"

Jeg vil nå se nærmere på skriverens tendens til å ytre standpunkt og vurderinger på vegne av barneverntjenesten, og analysere hvilke konsekvenser dette kan ha for fagteksten.

Barneverntjenesten bemerker at det ikke er normalt at verken ungdommer eller voksne drikker midt i uka, og at han fortsatt er under lovlig grense (3, s.2, linje 5).

Her ser vi at skriveren tar standpunkt for hele barneverntjenesten, og det sies noe om normalitet og avvik. Det kan forstås på bakgrunn av verdier og holdninger i samfunnet generelt. Handler dette om et juridisk ansvar? Opplever skriveren å ha en plikt til å dokumentere at dette er sagt noe om? Dette kan forstås som en uttalelse hvor skriveren inntar en juridisk holdning på flere nivå, hvor både alkoholloven, straffeloven og barnevernloven legger rammer for ytringen. Ved at skriveren velger å skrive dette fram som en uttalelse hele barneverntjenesten kan stå inne for sier dette implisitt noe om en tydelig forståelse innen barnevernfaglig diskurs angående hva som er definert som normalt forbruk av alkohol. "Å drikke alkohol midt i uka" blir i diskursen gjenstand for utelukkelse eller "tynning". Den skjønnsmessige vurderingen framstår ikke som subjektiv og personlig, det er systemet som framstår som skjønnsutøver. I fagteksten møter vi ikke skriveren som eksplisitt skjønnsutøvende subjekt. Det er *barneverntjenesten* som vurderer og konkluderer. Det er barnevernet som system som foretar vurderingen, og som forvaltere av lov om barneverntjenester gir det tyngde. Dette vil jeg se nærmere på i neste tekstutdrag;

Barneverntjenesten har vurdert denne saken etter Bvl. § 4-24. Barneverntjenesten konkluderer med at (G-navn) sine problemer ikke kommer inn under denne paragrafens definisjon av atferdsproblemer.

Barneverntjenesten konkluderer med at (G-navn) sin utagerende atferd og påfølgende depresjon er utløp for frustrasjon over språkvansker og den livssituasjonen han befinner seg i. Mor vil ha behov for veiledning i sin foreldrerolle, samt informasjon/ opplæring i norsk kulturforståelse, normer og regler. (G-navn) vil ha behov for å komme ut av sin sosiale isolasjon.

Barneverntjenesten konkluderer med å sette inn tiltak som dekker familiens behov jfr. Bvl. § 4-4, jfr. § 4-12. (4, s. 4, 6-15).

Her ser vi hvordan verbene *har vurdert* og *konkluderer* sammen med henvisningen til loven kan virke som et faglig mytespråk for en kompetent leser, og den gir implisitt mening utover den konkrete betydningen. Ved at vurderingen knyttes til lovtekst fungerer den som en autoritativ påstand (Bergstrøm og Boreus 2005) om at det er gjort en skjønnsmessig vurdering. I diskursen anses det som godt nok, fordi barnevernet har egen autoritet i anvendelsen av loven. Barneverntjenestens konklusjon fremstår med juridisk autoritet. Skriverens rolle fremstår forvaltningsrettet og juridisk, hvor skriveren selv som skjønnsutøvende subjekt underordnes.

3.4 Klienten i undersøkelsesrapporten

3.4.1 Brukermedvirkning og klientens stemme i undersøkelsesrapporten

Særlig det siste tiåret har det vært et økt fokus på maktfordelingen i relasjonen mellom velferdsstatens brukere og myndigheten, angående dette så har *brukermedvirkning* og *empowerment* vært nøkkelbegreper når det gjelder diskursens fokus på en jevnere fordeling av makten. Hensikten har vært å gi mer makt til de som står svakest når det gjelder innflytelse på samfunnslivet (Engebretsen m.fl.2012)

Brukermedvirkning kan forstås som et verdiladet begrep og kan knyttes opp mot det menneskesynet undersøkelsesrapporten gir uttrykk for. Om brukers mening og ønsker kommer til syne i undersøkelsesrapportens vurderinger mener jeg er vesentlig her. Det vil gi referanser til Smiths (1990) menneskesyn, i det hun har hevdet at alles perspektiver må inkluderes for at sosiologien, eller her diskursen skal bli fullverdig. Den faglige diskursen (eks. Bunkholt og Sandbæk 2008) uttaler seg om hvordan forholdet mellom barnevernsarbeidere og brukere bør være; "Vi ser på brukermedvirkning som en måte å konkretisere barns og foreldres innflytelse på".

Det interessante med brukermedvirkning er hvordan det reelt gjør seg gjeldene i praksis. Vi ser at det i stor grad refereres til brukers uttalelser i undersøkelsesrapporten, det vesentlige for brukermedvirkning blir hvordan disse uttalelsene brukes i undersøkelsesrapportens vurderinger. Dersom mening og ønsker fra brukers side skal innebære innflytelse og medvirkning så bør de få innvirkning på eller komme til syne i vurderingen. Uttalelsene er med på å produsere fakta om klienten. Hvordan brukes disse faktaene videre, kommer

brukermedvirkning til syne som en sentral verdi i fagteksten? Jeg vil i den følgende analysen se på hvordan brukermedvirkning kan komme til uttrykk i fagteksten.

Foreldrene viser lite initiativ og vilje til å endre sine tenkemåter og holdninger om og overfor (j-navn). Barneverntjenesten vurderer at far og mors meninger om at (j-navn) selv må gjøre store endringer, samsvarer lite i forhold til at mor og far mener at de har gjort alt rett. Mor og far har et stort fokus på respekt overfor (j-navn) ved at de har lite aksept for (j-navn) venner og det er naturlig for (j-navn) og hennes alder å bruke mye tid på venner.

Det er riktig og viktig at foreldre skal bekymre seg og vite noe om hva barna deres gjør, også i ungdomstiden. Men det virker som om foreldrene, spesielt far har vanskelig for å sette seg inn i og forstå (j-navn) sine behov for tillit, trygghet og aksept for den hun er. Dette er grunnleggende viktig for at (j-navn) skal kunne være mottakelig for grensesetting, slik at (j-navn) kan forstå at grensesetting handler om trygge rammer og en hjelp i sosialiseringen og til et selvstendig liv.

Mor og fars ønske og vilje til å motta hjelp er positivt. Men for å få til en ønsket endring i samspillet og kommunikasjonen mellom (j-navn) og foreldrene, må foreldrene fokusere positivt på (j-navn) som person, hva hun kan, får til og legge mindre vekt på det mor og far ser på som negativt. Foreldrene må være villige til å se de små fremskrittene, men vurdere de som store(9, 8-9, 38-4).

Foreldrene beskrives som emosjonelle, og uten evne eller vilje til å definere fakta, fakta defineres av den rasjonelle skriveren. Det sies implisitt at mor og fars mening om at de har "gjort alt rett" ikke er i overenstemmelse med skriverens vurdering. Det er skriverens kunnskap, en kunnskap som ikke korresponderer med foreldrenes forståelse som etableres som fakta i undersøkelsesrapporten. Foreldrenes stemme devalueres, og gjøres til gjenstand for noe som må endres. Her trer utelukkelsesmekanismer i kraft, klientens stemme utelukkes eller forkastes i interaksjonen. Ved at deres stemme gjøres til gjenstand for avvik svekkes den reelle medvirkningen. De implisitte vurderingene kan tolkes som at teksten henvender seg mer til *overmottakeren* enn til brukeren/klienten. Hos en *overmottaker* kan skriveren hente bekreftelse for sin verdidom. Gjennom verdidommen løftes brukeren som objekt for disiplinering. Undersøkelsesrapporten sier noe om "hva foreldrene må gjøre" for å få til en endring. Vi ser dermed hvordan skriveren definerer det Foucault kaller et "sannhetsregime" (Hennum 2010), hvor barnevernets system av kunnskap definerer "sann" og "falsk" kunnskap.

Undersøkelserapporten sier implisitt hva som bør forstås som sann kunnskap, og at brukeren ikke kan få medvirkning om brukerens kunnskap anses som falsk.

Brukermedvirkning er forankret i et menneskesyn basert på demokrati og likeverd, dette er verdier som er nedfelt i internasjonale konvensjoner (Ørstavik 1996; Seim og Slettebø 2007). Det har vært en diskurs om at brukermedvirkning ikke har ført til reell endring i arbeidet med brukerne, men nettopp blitt et falskt alibi for fortsatt maktbruk forkledd med andre ord. Eksempelet kan vise hvordan bruker medvirkning ikke gir reell innflytelse når brukerens oppfatninger ikke samsvarer med den faglige diskursen. Dette gjør at brukermedvirkning i tilfeller kan ha det Foucault (i Hennem 2010) betegnet som en fornedrende maktpraksis. Dette handler om maktpraksiser som ofte ikke oppdages så lett fordi de gjerne er skjult bak den gode intensjon, som her *barnets beste*. Med Uppstad (2010) kan foreldrene forstås som passive mottakere av den medvirkning barnevernsarbeideren velger å gi.

En av tekstene i mitt utvalg har overskriften "Barnets selvrapportering". Her innledes det med:

Jenta er ikke fornøyd med sin egen situasjon. Jenta er mye trist. Hun trives ikke hjemme eller sammen med faren. Jenta sier at hun ikke er sikker på om forholdet mellom dem kan bedres og om hun i det hele tatt kan flytte hjem (2, 5, 13-15).

De tre første setningene har en aural skrivevinkel, og det er skrikerens vurderinger av jentas uttalelser og dermed skrikerens portrett av jenta som kommer fram. Det er vanskelig å få tak i jentas stemme i teksten. Det sies ikke eksplisitt hvordan jenta rapporterer at hun ikke er fornøyd, og er mye trist. I siste setning kommer jentas stemme tydeligere fram, og skrikeren synliggjør personen. Begrepet portrett hentes fra Mikhail Bakhtin (i Engebretsen 2007), i sin berømte bok *Dostojevskijs poetikk*, skiller han mellom person og portrett som to hovedtyper av romankarakterer. Disse begrepene eller karaktertypene kan betraktes som utslag av to grunn holdninger en skriver kan ha til sitt materiale. Begge karaktertypene vil være produkter av skrikerens formidling, og begrepene kan dermed sette lys på spor av skrikerens tilstedeværelse i karakteristikken.

Skriveren som fremstiller karakterene som "personer" synliggjør karakterenes identitet gjennom deres ord og handlinger, ikke gjennom en ytre beskrivelse (Bakhtin 1970, i Engebretsen 2007). Skriveren trer ned på karakterens nivå, og setter ikke sin egen vurdering av karakteren over karakterens egen innsikt. Skriveren snakker til karakterene sine som om de

var til stede og kunne svare, skriveren inviterer til dialog. Om skriveren fremstiller karakterene sine som "portretter" vil de fremstå som passive objekter, vurdert og definert av skriveren. På denne måten blir karakterer tingliggjort, hevdet Bakhtin (1970, i Engebretsen 2007), de fremstår mer som symboler innenfor språket til skriveren, enn som levende subjekter. Skriveren påberoper seg større innsikt i karakteren enn karakteren selv. Skriveren uttaler seg om klienten uten at hun gis mulighet til å svare eller protestere.

Nytt eksempel:

(j-navn) sier at hun ikke orker en dag til hjemme, at far er manipulerende og lyver. (J-navn) forteller at hun har kranglet med foreldrene så lenge hun kan huske, og at foreldrene aldri blir fornøyd med henne. (J-navn) sier at hun tidligere ble slått av far, men at det ikke har skjedd det siste året, inntil sist tirsdag. (J-navn) forteller at også mor har slått og at far har forsøkt å kvele henne. (J-navn) sier hun får lommepenger for å rydde rommet sitt, men at de blir tatt fra henne dersom det er rotete neste dag. (J-navn) sier at hun ville plasseres, men at det ikke måtte være langt fra skolen eller vennene (9,2,20-26).

I dette eksempelet kommer jenta som person tydeligere fram, og det refereres til hennes uttalelser, men ikke i direkte sitat. Måten fakta slås sammen i setninger på gjør at det kan se ut til å være skriverens utdrag av jentas uttalelser, samtidig som skriveren gir uttrykk for at hun "ser" sammen med jenta. Dette styrker inntrykket av at det er jentas synspunkter som skrives frem. Samtidig fremstår det som usikkert om jenta ville brukt begrep som "plasseres". Og det kan antas at det er andres oppfatning av det jenta har sagt som kommer fram. Dette kan også si noe om skriverens makt til å definere jentas stemme. Med Foucault kan vi forstå dette som en teknikk for selvstyring. Jenta refereres videre i presens, og det er med på å styrke inntrykket av faktisitet. Det vil innebære selvstyring av jenta ved at hennes beskrivelse blir stående som en tydelig ramme for hvordan hun har beskrevet, og kan forstå seg selv. Ved å anvende Foucault tenking om hvordan vi lærer å forplikte oss ved selvstyring kan vi se en utilsiktet tilsløring av makt gjennom undersøkelsesrapportens fokus på brukermedvirkning og barnets stemme.

3.4.2 Objektivisering gjennom kategorisering av klienten i undersøkelsesrapporten

Jeg vil nå se på hvordan barnevernets undersøkelsesrapport kan benytte seg av standardisering og kategorier, for å forstå eller definere klienten. Dette er et forhold som bidrar til objektivisering av subjektet, og gir en tydelig referanseramme til hvordan klienten skal forstås og kan forstå seg selv.

Eksempel:

Der er fire temperamentstiler; lett (vanlig), reservert, vanskelig og en blanding av to eller tre av de nevnte temperamentstilene. Ut fra den informasjon barneverntjenesten har om (navn), kan det være grunn til å tro at (navn) har en vanskelig temperamentstil (tekst 9, s.6, linje 13-16).

Her settes klienten inn i en kategori for temperament. Kunnskapen om temperament fremstår som absolutt, og fagteksten fremstår som primærkilde til denne kunnskapen, det sies ikke eksplisitt hvor kunnskapen kommer fra. Kunnskapen fremstår som "sann", og andre måter å forstå klientens atferd på utelukkes. Å sette klienten inn i en kategori for temperament skaper en objektforståelse av klienten. Skriveren refererer til informasjon, det sies ikke eksplisitt hvilken informasjon som danner grunnlaget for denne vurderingen. Den manglende forklaringen gjør at klienten i enda større grad fremstår som objekt.

Nytt eksempel:

En oversikt over de mest skadelige omsorgsformer:

-Avreagering for ens egen smerte og frustrasjon på barnet.

- Fiendtlighet rettet mot barnet (ydmyker og fornedrer), og som på en urimelig måte årsaksforklarer negative hendelser med egenskaper i barnet, eller at slike egenskaper i barnet berettiger den voksnes avreagering på det.

- Foreldre som er betydelig inkonsistente i grensesetting og blir uforutsigbare.

- Foreldre som er insensitive overfor barnets signaler, og derfor ikke responderer på dem eller gir sterkt forsinkede og/ eller korte responser på barnet.

- Foreldre som er lite kjærlige (lite varme), og som derved ignorerer eller avviser barnet.

- Foreldre som påfører barnet dårlig samvittighet for å kontrollere det.

- Foreldre som er eksplosive og virker skremmende på barnet.

Flere av disse punktene passer inn i beskrivelsen av omsorgssituasjonen for (navn) (tekst 9, s.10, linje 9-20).

Også her refereres implisitt barnevernfagligteori, det sies ikke eksplisitt hvor denne kunnskapen kommer fra og undersøkelsesrapporten fremstår som primær kilde. Far i dette tilfellet, plasseres inn i en oversiktsliste. Oversiktslisten defineres implisitt som "sann" og objektiv kunnskap. Det sies ikke eksplisitt hvilke punkter som gjelder, men det sies at flere av punktene gjelder. Det kan antas at noen av punktene er overflødige. At listen likevel presenteres i sin helhet kan si noe om at det er et behov for kategorisering. Kunnskapen om enkelt individet kommer ikke til syne. Det kan forstås som at det skapes portretter av personer ved hjelp av kategorier, da det ikke er personen som får komme fram her, men andres forståelse av personen knyttet til en liste.

3.4.3 Undersøkelsesrapportens tildeling av (kjønns?) roller

Jeg vil nå se på hvordan undersøkelsesrapporten kan skrive fram ulike forventninger og forståelser knyttet til roller og kjønn. Når jeg skal se nærmere på dette har deltagelse på workshopen *Fathering and childs welfare*, ved UIS 03.03.14 vært et viktig utgangspunkt. Her ble det vist til Brown m.fl. (2009) som hevdet at til tross for en samfunnsdiskurs og forskning som satt fokus på fars rolle i barns utvikling, så var dette lite synlig i barnevernets diskurs. I deres forskning på det Canadiske barnevernet kom de fram til at barnevernet ofte feilet i målrettet arbeid med fedre, enten som risiko eller beskyttelse, og at mødre snarere ble holdt ansvarlig for de fleste områdene når det gjaldt familie fungeringen, inkludert å håndtere fedres oppførsel. De hevdet at barnevernsloven, politikken og diskursen støttet denne praksisen (Brown, m.fl. 2009).

Når det gjelder rolleforventninger og kjønn i undersøkelsesrapportene som jeg har analysert er det ulikheter i hvem av foreldrene som fremtrer som sentral i teksten. I flere av tekstene er det far som har hovedomsorgen for barnet som skrives om. Den andre forelderens blir flere ganger usynlig i barnevernets undersøkelsesrapport.

Jeg vil se på hvordan mor kan ansvarliggjøres når det gjelder omsorgen for barnet, i tilfeller hvor vold er et tema;

Så lenge far ikke innser eller er villig til å ta i mot hjelp for sin voldsproblematikk, og at mor står ved fars side, kan det bli vanskelig for (J-navn) å få et tillitsfullt forhold til mor og far. (J-navn) har også behov for rom til å bearbeide opplevelsene, og kjenne seg trygg på at hun ikke skal oppleve vold igjen (9, s.10, 22-26).

Eksempelet viser at en dominerende far kan innebære en ansvarliggjøring av mor i undersøkelsesrapporten. Det sies implisitt at mor bør skape et "trygt rom" som hun ikke skaper. Det anes her relasjoner som preges av fysisk og psykisk vold, hvor det implisitt vurderes at mor bør stå opp mot far, og være mer lojal mot barnet. Jeg ser her et søkelys på relasjonen mellom mor og barn, som også av andre har blitt beskrevet som dominerende i barnevernets beslutningsprosesser (Vagli 2014). Sterkt søkelys på morsfunksjoner kan forklares ved grunnleggende dominerende tenking angående et symbiotisk forhold mor og barn (Bowlby 1969; Ainsworth 1978; Vagli 2014), sammen med tilknytningsteorier og utviklingspsykologiske teorier som står for den dominerende kunnskapen om barn i den vestlige verden. Vagli (2014) hevder at dette kunnskapsgrunnlaget kan ses som doxaen for barnevernfeltet i Norge, noe jeg vil hevde også blir synlig i undersøkelsen min.

Det er imidlertid overveiende for mine data at en av foreldrene som har omsorgen for barnet, og det er en av foreldrene som skrives fram med sine evner og egenskaper. I enkelte tilfeller blir ikke den andre forelderens nevnt. I noen av sakene nevnes den andre forelderens, gjerne gjennom annen håndinformasjon;

Far er uføretrygdet. Det har blitt informert av behandler at han har et langvarig rus problem og psykiske vansker (1, s.1, 15-16).

Dette skrives innledningsvis, og blir en dominerende ramme for forståelsen av far. "Fakta" om far basert på annenhånds informasjon, gitt av annen profesjon og fokus på avvik skrives fram. Og gjennom dette trer ikke far inn i diskursen som angår rolleforventningene til fedre, og han utelukkes. Videre i fagteksten beskrives det;

(G-navn) bodde sammen med mor og to brødre fram til begynnelsen av (mnd)2012. Da flyttet hans yngre bror til faren fordi han ikke orket å bo hos mor lenger. Det ble opplyst at mor drikker mye alkohol og er ofte borte fra hjemmet.

(G-navn) har sagt at mor kjefter mye på ham, og at hun er deprimert for tiden. Han har fortalt at hun kan drikke seg overstadig beruset.

(G-navn) er svært misfornøyd med at broren fikk flytte til faren, mens han må bo hjemme. Fars leilighet er på 42 kvadratmeter og har et soverom. (G-navn) mener han må få lov til å bo der (1, s. 2, 20-27).

Vi ser at begge foreldrene trer inn i en diskurs som angår avvik og faktorer som psykiatri og rus som gjenstand for det Foucault betegner som "tynning". Undersøkelserapporten sier ikke eksplisitt hva som gjør at far utelukkes som alternativ. Mor tilskrives å ha rollen som "hjemmet", og ansvarliggjøres når det gjelder å ha egnet bolig for barna. Far fremstår implisitt som et offer for en for liten bolig, som implisitt avgjør at han ikke kan vurderes når det gjelder å ta større grad av ansvar angående omsorgen for barna. Det fremkommer ingen drøftinger angående hvilke risikoer dette utgjør eller hvilke ressurser som kunne vært hentet her. Det jeg finner her samsvarer med annen forskning hvor det vises til at den rådende kunnskapsdiskursen har fokus på mors rolle når det gjelder barnets utvikling, og at fars rolle ikke vektlegges i samme grad.

Jeg vil nå gjennom et eksempel se på hvordan en mor og en far kan komme fram i undersøkelserapporten på ulik måte. Dette kan si noe om barnevernets diskurs når det gjelder rolleforventninger og kjønn. I eksempelet får far her anledning til å si noe om sin personlige opplevelse av sin egen psykiske helse;

Faren beskriver at situasjonen forverret seg i august da samboeren flyttet ut. Han sier at han ble trist og opplevde det som vanskelig. Faren sier at han ikke har psykiske vansker og at han aldri har fått hjelp når han har følt seg "nedfor". Han sier at han en gang ble henvist til livskrisehjelpen, men at han opplevde ikke at det hjalp/ var nyttig (22, linje 13-17).

Her får far som person komme fram. Det er fars uttalelser som kommer til syne, og hans opplevelse som kommer fram her, ikke andres vurderinger. Da kan det sies at det er far som person som skrives fram, heller enn et portrett av far.

(Gutten) har sagt at mor kjefter mye på ham, og at hun er deprimert for tiden. Han har fortalt at hun kan drikke seg overstadig beruset. (1, 2, linje 23-24).

I denne beskrivelsen av en mor ser vi mer et portrett, det er barnets beskrivelse og opplevelse av mor som skrives fram. Det ser samtidig ut til at det refereres til uttalelser, uten at det er direkte sitat. Mors person uteblir, da det ikke sies noe om hennes opplevelse av egen psykiske helse.

Barneverntjenesten vurderer at far ikke har evnet å se (jenta) sine behov med bakgrunn i egen psykisk helse (2, 2, linje 29-30).

Det er barneverntjenestens vurdering at (gutten) ikke har fått god nok omsorg hos sin mor (1, 3, linje 6).

Eksempelet viser at fars manglende evne forklares, mens mors svikt konstateres. Mor ansvarliggjøres for manglende oppfølging av gutten. Det kan samtidig se ut til at fedre i større grad vurderes når det gjelder innsikt, psykiatri og hjelpebehov. Det fremstår mer omfattende beskrivelser av omsorgsdimensjoner i teksten når far er sentral. Det redegjøres for fars psykiske helse i form av beskrivelser på grunnlag av informasjon fra far selv, og andre. Det kan se ut til at far i større grad møtes som en person enn mor, hvor mor heller møtes i kraft av sin rolle. Far vurderes i forhold til psykiatri – i hvilken grad han viser innsikt i konfrontasjon med dette, vurderes angående egentlig hjelpebehov når det gjelder psykiatri.

Det sies implisitt at far kan være psykisk syk. Det vises til fars beskrivelse av *å ha følt seg nedfor*, hvor det implisitt legges føringer for, ved bruk av anførselstegn for at fars beskrivelse egentlig utfra skrivers vurdering handler om mer alvorlige avvik knyttet til psykisk helse. Tanken om at far egentlig er psykisk syk bli ikke uttalt eksplisitt. Her blir det skapt fakta om far i beslutningsprosessen som trekker fram fars avvik fra en standard som gjelder for psykisk helse, og andre faktorer som påvirker far og barnets livskvalitet kommer i bakgrunnen. På denne måten blir kunnskapen om mennesket, i undersøkelsesrapporten i stor grad knyttet opp mot psykologien.

3.4.4 Undersøkelsesrapportens legitimering gjennom mediering av klienten

Det har gjennom siste halvdel av 1900-tallet vist seg en endring angående barnevernets syn på barn og foreldre. Engebretsen (2006) fant i sin studie av barnevernjournaler fra 1950- og 1980-tallet at barn og foreldre ble mer synlige gjennom direkte og indirekte tale, og viste

blant annet hvordan en skolepsykolog gjennom mediering av eleven styrket egne vurderinger. Det viser seg også at barn og foreldre kan brukes som referanser for å gi teksten autoritet når avvikende oppførsel beskrives (Engebretsen 2006). Som jeg har trukket fram tidligere i analysen, så har det vært en faglig og politisk diskursendring for barnevernet hvor brukermedvirkning har blitt tiltakende sentralt. Dette gjør det interessant å studere nærmere hvordan skriveren forholder seg til klienten som medieringsreferanse, og hvordan identitetsforståelser formes gjennom dette.

Jeg vil nå vise et eksempel på hvordan barneverntjenesten henter autoritet til sin vurdering av en mor gjennom barnet:

Mor har hatt et økende alkoholkonsum det siste året. (G-navn) har fortalt om det, og opplevd det som et betydelig problem. Det er ikke opplysninger om hvor lenge det har vært slik. (G-navn) har imidlertid fortalt at ofte tok guttene med på besøk til (...) i helgene og da drakk hun hele helgen. Mors drikking har skremt (G-navn). Mor benekter at hun drikker mye og det gjør (G-navn) frustrert (1, s.4, 26-30).

Skriveren legitimerer her sin påstand om mor gjennom å tilsynelatende presentere guttens synsvinkel, gjennom *(g-navn) har fortalt*. Skriveren balanserer godt ved å presentere kildedialogen i fortid, noe som jeg heller ser unntaksvis i fagtekstene hvor den oftest presenterer kildedialogen i presens selv om det ikke skjer her og nå. Jeg har tidligere i analysen vist hvordan presensbruk er et særlig trekk ved fagteksten, som gir en følelse av nærhet til alvoret i saken. Her viser det seg at dette ikke er absolutt, og at skriveren som skjønntøvende subjekt har frihet når det gjelder dette.

Skriveren henter autoritet til sin påstand i første setning, ved å referere til hva gutten har fortalt om i andre, det sies ikke eksplisitt hva gutten har sagt. Her fungerer gutten som medieringsreferanse for mor sine handlinger. Mors handlinger konkretiseres gjennom guttens synsvinkel i fjerde setning. I tredje setning trekkes det tvil til påstanden i første setning, med dette synliggjøres det at det er skriverens synsvinkel vi egentlig presenteres for. Skriveren henter autoritet hos barnet for å legitimere sin påstand om at det kan knyttes bekymring til mors alkoholforbruk, men legitimerer implisitt ikke barnets opplysninger når det gjelder tidsaspektet for dette. Ved dette synliggjøres en forståelse av barnet som jeg vil knytte opp mot et syn på barnet som delvis troverdige i sine fortellinger.

4 Oppsummering og refleksjon rundt analysen

Jeg finner i analysen at undersøkelsesrapporten fremstår som objektiv og nøytral faktabeskrivelse. På bakgrunn av disse objektive og nøytrale faktabeskrivelsene gjøres en risikovurdering. Her ser jeg spor av en kunnskapsdiskurs som kan knyttes til økonomisk tenkning. Undersøkelsesrapporten fremstår byråkratisk ved at skriveren blir en usynlig aktør som har inngått i det som i analysen betraktes som en "agent-posisjon" i de styrende relasjonene for barneverntjenesten. Det innebærer at barnevernsarbeideren ikke framstår som et fritt skjønnsutøvende subjekt, men forpliktes til å handle innenfor de tenkemåtene og talemåtene som er gjeldene i institusjonen og systemet. De gyldige talemåtene og tenkemåtene er hentet fra ulike fagområder med tilhørende diskurser. I oppgaven vises det til en forståelse av diskursbegrepet knyttet til at de skapes gjennom måten folk snakker om et fenomen på innenfor et konkret felt, på et gitt historisk tidspunkt. Analysen viser at fagteksten domineres av psykologisk kunnskap, og at den ofte viser en juridisk og byråkratisk form som gjør at den rettes mot "overmottaker". På denne måten kan teksten i undersøkelsesrapporten vise et større behov for å kunne hente legitimitet hos for eksempel Fylkesnemnda og andre kontrollorganer enn å gjøre teksten forståelig for klienten. Samtidig viser undersøkelsen noen ganger klienten som "modelleser". Det har vært hevdet at sosialt arbeid har vært preget av større statlig kontroll enn andre profesjoner (Eraut 1994, Vindegg 2014). Det rådende psykologiske kunnskapssynet svekker praksisbasert og kontekstuell kunnskap. Sammenhenger mellom levekår, sosial integrasjon og psykisk helse utelukkes. Det blir altså mindre plass til å jobbe med endring og hverdagsfungering i sammenheng med materielle, sosiale og økonomiske belastninger.

Jeg finner videre at skriveren har mandat til å gjøre vurderinger på vegne av hele barnevernstjenesten, og at undersøkelsesrapportene produserer mange negative karakteristikk og perspektiver på klientenes liv. Dette vil i praksis kunne unnskyldes gjennom den gode intensjon bak barnevernets arbeid ("barnets beste"), noe som bør settes søkelys på da det innebærer det som av Foucault betegnes som "fornedrende maktpraksiser". Det ligger mye makt bak den gode intensjon, dette synliggjøres gjennom min analyse. Hvor jeg blant annet finner at negative karakteristikk av en far innebærer at brukermedvirkningen ikke får plass. Jeg vil si at min analyse kan støtte Hennem (2010, i Vagli 2014) sin påstand etter å ha analysert barneverndokumenter; "normalitetens fortellinger ligger utydelig i forgrunnen som vurderingsgrunnlag, men fortellingene om avvik kommer i forgrunnen".

Analysene av undersøkelsesrapportene viser at dramatiserende og negative fortellinger ofte kommer i forgrunnen, det samme fant Vagli (2009) i sin avhandling, og analyser av andre velferdsinstitusjoner har også vist dette (Egelund 2004, i Vagli 2014). Vagli (2009) kom til at en kumulativ effekt av barnevernskontorets interne liv var forestillinger av elendighet, og at elendigheten forstås som et karaktertrekk ved klienten. Dette er noe som også blir synlig i undersøkelsen min, hvor de psykologiske perspektiver får størst gjennomslagskraft angående hva som skrives.

Det kan stilles spørsmål ved om det ikke er slik at barnevernet med sin funksjon må ha et elendighetsperspektiv. Det er jo derfor vi har et barnevern, fordi virkelighetene hvor barn sviktes på grunn av foreldres avvik finnes. En annen måte å se det på er at barnevernet kommer i kontakt med mennesker som strever med livene sine fordi de er i vanskelige livssituasjoner. Det er viktig å se på utfordringene knyttet til en vanskelig livssituasjon på bakgrunn av flere ulike perspektiver. Dominansen av vitenskapelige og psykologiske perspektiver gjør at blant annet perspektiver som tar for seg sosiologiske, økonomiske og kulturelle forhold knyttet til livskvalitet må vike. Brukerperspektivet og aktørperspektivet får heller ikke den plassen som den overordnede diskursen ønsker. De ser heller ut til å hemmes, eller måtte vike for de psykologiske forklaringsmodellene. For å unngå å holde fast ved en forståelse av klienten som umulige, vanskelige og annerledes er det viktig at den kunnskapen som "tas for gitt" blir eksplisitt og kan diskuteres. Dette støttes av Vagli (2014) som hevder at elendighetsblikket og dramatiseringen kan knyttes til noen typiske "tatt for gitt"-heter og et samfunnsskapt *doxa* angående *hva vi alle vet* om sosiale problemer, og hvordan et menneske som har slike problemer er. Ved dette kan jeg se at fagteksten kan bidra til å opprettholde kategorier for å forstå enkelt mennesker, og at den identitetsforståelsen som tilbys kan puttes inn i forhåndsdefinerte eller standardiserte forståelser av mennesker med sosiale problemer.

4.1 New public management og evidensbasert praksis

Gjennom analysen min synliggjøres det at fagteksten preges av en diskurs som kan ses knyttet til "New public management" (NPM), og kravet om såkalt evidensbasert praksis.

Evidensbegrepet oppfattes ofte synonymt med forskningsbasert kunnskap, og viser da i stor grad til kunnskap som er fremkommet gjennom positivistiske eksperiment, gjerne med RCT-design (Vindegg 2014). Innen RCT (Kontrollerte randomiserte studier) vil metoden som

anbefales være den som har vist seg å ha best effekt på et gjennomsnittsnivå. Det er påpekt i debatten om evidensbasert praksis at det opereres med et kunnskapshierarki som undertrykker erfaringsbasert, humanistisk og kvalitativ kunnskap. Dette evidenshierarkiet kan oppfattes problematisk innen sosialt arbeid og barnevern, hvor det opereres med komplekse ideologiske, økonomiske og politiske kontekster (Trinder 2000, i Vindegg 2014). En kan se det slik at i barnevernet avpolitiseres faget ved krav om evidensbasert praksis, ved at handlinger, hendelser og prosesser som mennesker opplever i sine liv isoleres fra sin kontekst.

Debatten om evidensbasert praksis tar for seg grunnlaget og betingelsene for god profesjonsutøvelse, som også har etiske, juridiske og økonomiske sider. Jeg vil her i størst grad konsentrere meg om de kunnskapsmessige, da det er kunnskapsperspektivet som i størst grad blir synlig i min analyse. Spørsmålet om evidensbasert praksis kommer likevel ikke unna etiske og politiske dimensjoner, noe jeg viser i min analyse ved at kunnskapen som synliggjøres kan knyttes opp mot NPM-ideologien sin innflytelse på praksisfeltet. Spørsmålet om hva som virker best når det gjelder å hjelpe mennesker ut av vanskelige livssituasjoner handler både om metodisk tilnærming, og etiske sider angående hva som bør være målsetningene og beslutningsgrunnlaget for å gripe inn i menneskers liv. Noen av de som er kritiske til evidensbasert praksis mener at den harmonerer best med styringsformer knyttet til NPM, hvor det søkes å kontrollere utgiftsøkninger og ensrette profesjonene og profesjonsutøvelsen (Holloway 2001; Taylor og White 2002; Angel 2003; Martinsen 2004; Vindegg 2009, i Vindegg 2014). Evidensbasert praksis kan problematiseres ved at pålegg om standardiserte arbeidsmåter oppleves å være i strid med en åpen fagkritisk måte å arbeide på for å unngå feilbehandling. Samtidig er det å unngå feilbehandling eller å bruke metoder som ikke virker argumenter for evidensbaserte arbeidsmåter. Evidensbasert praksis brukes ofte synonymt med kunnskapsbasert praksis, jeg vil argumentere for at dette snevrer inn og monopoliserer kunnskapsbegrepet. Det blir vanskelig å argumentere mot at praksis skal være kunnskapsbasert. Slik jeg ser det, er det kriteriene for gyldig kunnskap, hvordan den fremskaffes og utvikles viktig å løfte fram til debatt, uten at den begrenses av den evidensbaserte tenkningen. Foucault sin tenkning har vært avgjørende i min analyse for å kunne si noe om "den gyldige kunnskapen" som gjør seg synlig gjennom analysen.

New public management knyttes til nyliberalismens menneskesyn som har fokus på målbarhet, rapporterings- og kontrollregimer. Det som ikke kan måles utelukkes, det er det som kan telles som teller. Det nyliberale menneskesynet bygger på at enkelt mennesket er

økonomisk motivert og mest opptatt av å maksimere sin egennytte. Videre bygger det på at mennesket fra naturens side er konkurranseorientert (Wahl 2012). Konsekvensen av NPM sin innflytelse på barnevernet kan være at kontakten med klientene får et mer autoritært preg med fokus på standardiserte arbeidsmetoder og målbarhet. Hjelpen som settes inn skal være virksom og effektiv, hvor rask endring og avslutning av saker er målet. Mennesker blir behandlet mer som saker enn subjekter. New public management utelukker kvalitative møter og samtaler som gir støtte og mening i hverdagen. En effektivisering av barnevernets arbeid kan medføre at hjelpetiltak avsluttes for raskt, dette kan ha som konsekvens at "svingdørsklienter" blir et begrep i barnevernet. New public management som organisasjonsmodell innebærer en ideologisk basert mistillit med fokus på rapportering og kontroll. Tenkingen utelukker at barnevernsarbeideren kan motiveres av yrkesetikk, faglighet, lojalitet og solidaritet med klienten. Dette vil begrense barnevernsarbeiderens mulighet til å bruke faglig kompetanse og skjønn fullt ut. New public management sin innflytelse gjør altså at relasjonen svekkes, altså blir til gjenstand for det som Foucault betegner som "tynning" i barnevernets arbeid. Denne effektivitetstenkningen ser altså ikke ut til å fremme kvalitet og helhetlig hjelp basert på en god og tillitspreget relasjon. Heller ser det ut til at empowerment-tenkning og brukerperspektiv svekkes til fordel for standardiserte hjelpetiltak.

Analysen min viser at den gyldige kunnskapen i barnevernet marginaliserer grunnleggende sosialfaglige perspektiver bygget på et humanistisk menneskesyn. Den gyldige kunnskapen i barnevernet kommer i strid med et humanistisk menneskesyn, og det blir mindre plass til å arbeide med mennesker i deres livssammenhenger. Sanness Vika og Jørgensen (2006) knytter bekymring til marginalisering av sosialfaglige og sosialpsykiatriske perspektiver innen psykisk helsevern. De hevder at denne utviklingen også gjelder for barnevernet. Dette er noe som min analyse kan bekrefte. Som jeg har vist kan vi knytte denne utviklingen til endringer i den politiske diskursen ved at blant annet konsekvenser av NPM synliggjøres. Ved denne viser jeg at menneskers problemer kan patologiseres, og tjenestene utfordres særlig i å skape handlingsrom for sosialfaglige tilnærminger. Foucault sitt maktperspektiv har gjort det mulig for meg å se dette. Eksplisitt er denne maktbruken mindre synlig, noe som gjør at det i praksis kan være vanskelig å oppfatte marginaliseringen eller utelukkelsen. Det dominerende synet på kunnskap i fagfeltet internaliseres hos utøverne og rammene for diskusjonene blir etter hvert "tatt for gitt". Med Foucault sitt perspektiv, kan jeg forstå dette som at mennesker eller profesjonsutøvere disiplineres av staten, og de undertrykker seg selv. Disse faktorene betraktes av Foucault som vesentlige i nyere makt og styringsformer. Gjennom disse

maktstrategiene mener jeg at mennesker i større grad vil forstå seg selv gjennom kategorier. Og selv om barnevernsarbeideren vet at livssammenhenger og individuelle forskjeller har mer å si enn diagnosen, så utelukkes dette i møte med sterkere profesjoners definisjonsmakt og diskursen om et evidensbasert barnevern.

4.2 Hvordan tilskrives identiteter i barnevernets undersøkelse?

I denne oppgaven forstås identiteter som en sosial størrelse. *Identitet* betinges av en persons sosiale og institusjonelle sammenhenger. Det er fordi oppgaven legger til grunn at mennesker forsøker å se seg selv gjennom andre, hvor andre fungerer som sosiale spill. Det betyr at et menneskes selvbylde ofte harmonerer med andres bilder av vedkommende (Mead 1967, Mik-Meyer 2003).

Gjennom elendighetsperspektivet som viser seg i undersøkelsen skapes "problemidentiteter". Det betyr ikke at alle klienter vil påta seg eller påtvinges en slik identitet. Men mitt fokus er å løfte fram hvordan barnevernet skaper identiteter, og undersøkelsen min viser at identitetene ofte kan karakteriseres som problemidentiteter. "Å ha en vanskelig temperamentstil", "å utøve skadelig omsorg" eller "å være rusmisbruker" er eksempler på problemidentiteter som skapes i undersøkelsesmaterialet mitt. Dette er ikke bare beskrivelser av klienter, det er samtidig institusjonelle identiteter som har blitt formet av det hjelpe-, kontroll-, og behandlingstilbudet som finnes i barnevernet. Mik-Meyer (2003) løftet fram at disse identitetene ikke er "moralsk nøytrale". Begreper som "vanskelig personlighet", "misbruker" eller "tilpasningsvansker" sier noe om samfunnets sentrale normer for hvordan mennesker bør leve livene sine. Barnevernets oppgave blir i denne sammenheng "tynning" av problemidentiteter, altså å endre handlingsmønstre, holdninger og ferdigheter hos klienten. Det har vist seg en endring fra 1980-tallet hvor det var fokus på levekår, fattigdomsproblemer og marginalisering, nå har en individfokusering i større grad utelukket disse perspektivene. Undersøkelsen min støtter Mik-Meyer (2003) som sier at denne individfokuseringen innebærer at begreper som "motivasjon", "omstillingsevne" og "individuell ansvar" blir sentrale. Denne individfokuseringens forutsetning er at det finnes klienter som innstiller seg på "personlig forandring" som er i tråd med barnevernets mål for dette.

Analysen viser hvordan ulike profesjoner påvirker de identitetene som skapes i undersøkelsesrapporten. De identitetene som skapes i de ulike institusjonene som barnevernet

medierer er avhengige av at noen påtar seg de identitetene som skapes, da de og barnevernet er avhengige av dette for å kunne eksistere. Undersøkelsen min viser noe som løftes fram av Gubrium og Holstein (2002) nemlig at menneskers mest *private essens* i utstrakt grad skapes og tolkes i regi av offentlige institusjoner. Mik-Meyer (2003) peker i denne sammenheng på at klienters problemer kategoriseres i møte med for eksempel barnevernsarbeidere, problemer blir begrepsliggjort i regi av institusjonen, handlingsvalgene og prognosen til klienten bestemmes dermed av barnevernet. En stor del av dette vil kunne bestemmes av barnevernets *doxa*. Det er viktig at disse selvfølgelighetene knyttet til *doxa* diskuteres, for eksempel gjennom spørsmål om personlig forandring alltid er bra. I følge Bourdieu (2000) så vil i denne sammenheng forholdet mellom de dominerende (eks. barnevernsarbeideren) og de dominerte (eks. klienter) avspeiles i de dominertes interesse av å utfordre barnevernets *doxa*. Ved å anerkjenne spørsmålet om personligforandring alltid er bra kan barnevernets problemforståelse utfordres. Kategoriseringer knyttet til "endringsevne" vil gjennom dette kunne utelukkes.

Som jeg nå har beskrevet så er kategoriseringer i barnevernets undersøkelse en del av barnevernets institusjonelle identitetsarbeid. Med Foucault har jeg vist at hva som oppfattes som problemer endres over tid, det ikke er naturgitt. Undersøkelsen viser at problemer søkes standardisert, på den måten skapes en hjelpesøkende person om til en hjelpeberettiget klient i barnevernet. Dette handler om barnevernets "institusjonelle logikk" (Mik-Meyer 2003), hvor det kreves at klienten tilpasses barnevernet som institusjon på en sånn måte at klienten passer til barnevernets kategorier og arbeidsmåter. Hvis barnevernet får til dette så skapes en problemidentitet som kan (sam-)arbeides med. I følge Prottas (1979) så må barnevernet som institusjon skape klienter, ingen velferdsinstitusjon klarer å forholde seg til et helt menneske, det blir for komplekst. Det jeg mener er viktig at drøftes i denne sammenheng er hvilke sider ved menneskers historier som får komme i forgrunnen, og hva som utelukkes i barnevernets undersøkelse. Undersøkelsen viser at barnevernets undersøkelse fortrinnsvis handler om å samle inn informasjon om klienten som kan settes inn i en kategori, for eksempel "vanskelig personlighet", "misbruker" eller "tilpasningsvansker". At barnevernets undersøkelse konstruerer klienter ved å sammenlikne informasjonen om klienten med barnevernets forhåndsdefinerte problemkategorier preges barnevernets undersøkelse av *analogisk tenkning* (Mik-Meyer 2003). Dette innebærer en enveiskommunikasjon som gjør at dialogen med klienten svekkes.

4.3 Utfordringene knyttet til brukermedvirkning

Analysen min viser noe som jeg vil trekke fram som et særlig dilemma, nemlig at brukermedvirkning blir vanskelig. Det kan bli vanskelig å løfte fanen for brukermedvirkning når effektivitetskrav og evidensbasert praksis "pløyer over" med sin dominans. Andre undersøkelser har vist at både barnevernsarbeidere og klienter opplever brukermedvirkning som vanskelig (Healy og Darlington 2009; Slettebø m. fl. 2010; Woolfson m.fl 2010; Buckley m.fl 2011; Gallagher m.fl 2012). Gjennom å drøfte utfordringene knyttet til brukermedvirkning, ønsker jeg å bidra med kunnskap som kan forbedre mulighetene til sårbare barn og unge. Som jeg har vist tidligere i dette kapittelet så vil faktisk brukermedvirkning, som innebærer at klienten er med og påvirker beslutningene, være mer nyansert enn den politiske diskursen ser ut til å tillate.

Gallagher m.fl. (2012) identifiserte tre faktorer for effektiv medvirkning. Den første faktoren var gode og tillitspregede relasjoner av stor betydning, og for det andre handlet det om hvilken informasjon som ble gitt. Den siste faktoren knyttes til at det i noen tilfeller må sikres støtte for å muliggjøre medvirkningen. Effektiviseringstenkningen som synliggjøres i analysen medfører at barnevernsarbeideren ikke har tilstrekkelig med tid til å bygge gode relasjoner. At barns deltakelse i beslutninger om seg selv kan ha betydning for trygghet og livskvalitet er noe jeg mener er viktig å løfte fram. Dette ble også påpekt av Vis m.fl. (2011). Warming (2011) konkluderte med at å ikke få medvirke kunne skade barns selvtilit og engasjement i grunnleggende demokratiske normer, knyttet til enhvers rett til innflytelse på beslutninger som påvirker eget liv. Dette er erfaringer som sårbare barn og unge bør skjermes for i møte med barnevernet, til fordel for opplevelser av gjensidig anerkjennelse. I følge Honneth (2008) er anerkjennelsesformene *kjærlighet*, *rettighet* og *solidaritet* essensielt for å utvikle god selvtilit. Det fokuset som har blitt satt på brukermedvirkning i barnevernet synes ikke tilstrekkelig. Brukermedvirkning har et stort potensial når det gjelder å forbedre resultatet av barnevernets arbeid, da det synes å ha stor betydning for menneskers opplevelse av livskvalitet. Barn og unge må gis mulighet til innflytelse på avgjørelser om egne liv. En viktig faktor for brukermedvirkning er en tillitspreget relasjon til barnevernsarbeideren. Med en slik relasjon ser samtidig ut til å motvirke negative oppfatninger knyttet til kontakt med barnevernet (Buckley m.fl. 2011). Sæbjørnsen og Willumsen (2015) viste i sin undersøkelse at de så at en jente, ved å knytte hennes erfaringer til Honneths (2008) teori, fikk bygget

selvtillit gjennom *kjærlighet* fra sin kontaktperson i barnevernet. Dette gjorde henne i stand til å medvirke. Å få informasjon om sine *rettigheter*, for eksempel knyttet til menneskerettighetene og Barnevernlovens § 6-3 kan ha virket inn på følelser av selvrespekt. Det er også viktig å oppleve anerkjennelse gjennom *solidaritet*, da disse tre faktorene, som allerede nevnt er sentrale for utvikling av selvtillit. Selvtillit har stor betydning for menneskers deltakelse og medvirkning i samfunnet (Honneth 2008).

Barnevernsarbeideren kan utfordres spesielt når klienten har væremåter eller en historie som bryter med sentrale normer eller vekker forakt. Dette fordrer en genuin respekt for individet og allmenne rettigheter. Faren for maktmisbruk og stigmatisering av klienten er særlig stor i disse tilfellene. Systemer i interaksjon med barnevernet kan framstå som sammensvorne mot klienten. Klienten kan dermed gjøre seg erfaringer som påvirker selvtilliten negativt og får negativ innvirkning på livet videre. For å få til en positiv endring er det som sagt vesentlig med en relasjon preget av tillit. En slik relasjon bygges på empati, hjelpsomhet, åpenhet og evnen til å lytte (Maiter m.fl. 2006; De Boer og Coady 2007). Tillitsbygging krever tid, og tid er ofte en knapphet innen barnevernet (jf. McLeod 2010). Tid er en ressurs som bør tilføres barnevernet, og om barnevernet skal kunne jobbe tilfredsstillende med en så essensiell del av arbeidet som brukervedvirkning mener jeg at barnevernet bør sikres tilstrekkelige ressurser. Barnevernet har en oppgave som ikke passer med den politiske diskursens effektivitetsjag. Tillitsfulle relasjoner og fremsnakking av brukervedvirkning mener jeg er sentralt for hva som bør være fokus i barnevernet framover. Barnevernet bør ha fokus på synlighet i sine vurderinger, samt å gi klienten tilstrekkelig informasjon om beslutningsprosessene. Dersom barnevernsklienter ikke får informasjon om retten til å si sine meninger og å medvirke, så vil brukervedvirkning bare være et flott ord.

4.4 Oppsummering

I dette kapitlet viser jeg hvordan identitetstilskrivelser er en nødvendig del av barnevernets arbeid og institusjonelle eksistens. Jeg løfter fram hvilke tenkemåter og kunnskap som gjør seg gjeldene når disse identitetstilskrivelsene gjøres. Disse tenkemåtene og kunnskapen kan lett "tas for gitt" i en travel praksis hverdag. Min anbefaling er at det må skapes rom for at disse tenkemåtene og kunnskapen drøftes. I barnevernet bør det stilles spørsmål ved hvordan kunnskapen kan bli nyttig for barnet og familien.

I barnevernets praksis vil velferdsstatens fokus på brukermedvirkning utfordres av den rådende kunnskapen. Klienten er på ulike måter prisgitt den enkelte barnevernsarbeideren for å faktisk kunne medvirke. Dette handler om barnevernsarbeiderens relasjonelle ferdigheter og evne til anerkjennelse gjennom kjærlighet, rettigheter og solidaritet. Kampen for tilstrekkelige ressurser til barnevernet må ikke gis opp. Tid er en knapphet innen barnevernet, men samtidig en nødvendig faktor for å kunne skape tillitspregede relasjoner og faktisk brukermedvirkning.

5 Referanser

Ainsworth, M.D.S, Blehar, M.C., Waters, E. og Wall, S. (1978). Patterns of attachment. A psychological study of the strange situation. Lawrence Erlbaum, Hillsdale, New Jersey.

Angel, B.Ø. (2003). Evidensbaserte programmer. Kunnskapsformer og menneskesyn i sosialt arbeid. Nordisk sosialt arbeid (2003): 66-73.

Andenæs, A. (2004). Hvorfor ser vi ikke fattigdommen? Fra en undersøkelse av barn som blir plassert utenfor hjemmet. Nordisk sosialt arbeid 24: 19-33.

Barnevernloven - bvl (1992) Lov om barneverntjenester av 17. Juli 1992 nr.100. Hentet 15.Juni 2015 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>

Bauman, R. (2004). A World of Others` Worlds: Crosscultural Perspectives on intertextuality. Blackwell Publishing, Oxford.

Berg, M. (1997). Rationalizing Medical Work. Decision-Support Techniques and Medical Practices. MIT Press, Cambridge.

Berg, M. (1996). Practices of reading and writing. The constitutive role of patient record in medical work. Sociology, Health and Illness 18(4), 499-524.

Berge, K.L. (1990). Tekstnormers diakroni : Noen idéer til en sosiotekstologisk teori om tekstnormendring. Institutionen för nordiska språk, Stockholm.

Berge, K.L. (2003). Hvor er makten i teksten? I: Berge, K.L., Meyer, S. og Trippestad, T.A. (red). Maktens tekster. Gyldendal Akademisk Forlag, Oslo.

Bergstrøm, G. og Boreus, K. (2005). Tekstens mening og makt: metodebok i samhällvetenskapelig text- og diskursanalys. Studentlitteratur, Lund.

Berger, P.L. og Luckmann, T. (1966). Social construction of reality. Anchor Books.

Bjørnebekk, W. (2008). Profesjonelt skjønn i barnevernets undersøkelse – analyse av skjønnforståelser i barnevernets tekster. Masteroppgave i sosialt arbeid, Avdeling for samfunnsfag, Høgskolen i Oslo.

- Bo, K-A. og Gehl, I. (2003). Børnesamtalen. Tidsskrift for Social Forskning 6/2003, Dansk socialrådgiverforening, København.
- Bowlby, J. (1969). Attachment and loss. Hogarth press, London.
- Brown, L., Strega, S., Dominelli, L., Walmsley, C. og Callahan, M. (2009). Engaging fathers in child welfare practice. I: Strega, S. og Carriere, J. (red). Walking this path together: Anti-racist and anti-oppressive practice in child welfare. s. 238-256. Halifax, Fernwood Publishing.
- Buckley, H., Carr, N. og Whelan, S. (2011). Like walking on eggshells: service user views and expectations of the child protection system. Child and Family Social Work, 16 (1): 101-110.
- Bunkholdt, V. og Sandbæk, M. (2008). Praktisk barnevernsarbeid. 5. utgave, Gyldendal Akademisk Forlag, Oslo.
- Christensen, E. (1998). Anbringelser af børn. En kvalitativ analyse af processen. Rapport 98:2, Socialforskningsinstituttet, København.
- Claussen, C.J. og Tiller, P.O. (1997). Barnevern og barns ytringsfrihet. Norges Barnevern 4/1997.
- De Boer, C. og Coady, N. (2007). Good helping relationships in child welfare: learning from the stories of success. Child and Family Social Work, 12 (1): 32-42.
- Engebreetsen, E. (2007). Hva sa klienten? Retorikken i barnevernsjournaler. Cappelen Damm, Oslo.
- Engebreetsen, E. (2006). Barnevernet som tekst – Nærlesning av 15 utvalgte journaler fra 1950- og 1980-tallet. Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo.
- Engebreetsen, E. (2005). Barnevernet som tekst. I: Markussen, I. og Telste, K. (red). Bilder av den gode oppveksten gjennom 1900-tallet. Novus Forlag, Oslo.
- Engebreetsen, E. og Heggen, K. (red) (2012). Makt på nye måter. Universitetsforlaget, Oslo.
- Egelund, T. (1997). Beskyttelse av Barndommen. Socialforvaltningens risikovurdering og indgrep. Hans Reitzels Forlag, København.

- Eraut, M. (1994). Developing professional knowledge and competence. Falmer Press, London.
- Fairclough, N. (1992). Discourse and Social Change. Polity Press, Cambridge.
- Fairclough, N. (1995). Critical Discourse Analysis. The critical study of language. Longman, An imprint of Pearson Education, Harlow.
- Fay, B. (1996). Contemporary Philosophy of Social Science: A Multicultural Approach. Wiley, Connecticut.
- Flaseth, M. (2003). Metaforenes makt. I: Berge, K.L., Meyer, S. og Trippestad, T.A. (red). Maktens tekster. Gyldendal Akademisk Forlag, Oslo.
- Forvaltningsloven – fvl (1967) Lov om behandlingsmåten i forvaltningsaker av 10. Februar 1967. Hentet 15. Juni 2015 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10>.
- Foucault, M. (1972). The archaeology of knowledge and discourse on language. Pantheon Books, New York.
- Foucault, M. (1991). Galskapens historie. Gyldendal, Oslo.
- Foucault, M. (1996). Tingenes Orden: En arkeologisk undersøkelse av vitenskapene om mennesket. Aventura, Oslo.
- Foucault, M. (1999). Overvåkning og straff: Det moderne fengsels historie. Gyldendal, Oslo.
- Foucault, M. (2000). Klinikkenes fødsel. Hans Reitzels Forlag, København.
- Foucault, M (2002): Forelesninger om regjering og styringskunst. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo.
- Foucault, M. (2002). Seksualitetens historie 3: Omsorgen for seg selv. Exil Forlag.
- Foucault, M. (2005). Vidensarkæologien. Århus Universitet, Forlaget Philosophia.
- Gallagher, M., Smith, M., Hardy, M. og Wilkinson, H. (2012). Childrens and families`involvement in social work decision-making. Children and Society, 26: 74-85.
- Gennete, G. (1972). Figures III. Edition du Seuil, Paris.

Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity. Self and identity in Late Modern Age.* Polity Press, Cambridge

Goldstein, H. (1990). The knowledge base of sosial work practice. Theory, wisdom, analogue or art? *Families in Society*, 71: 32-43.

Grimen, H. og Terum, L.I. (2009). *Evidensbasert profesjonsutøvelse.* Abstrakt Forlag, Oslo

Guldager, J. og Zeeberg, B. (2008). *Udsatte børn -: et helhedsperspektiv.* Akademisk Forlag, København.

Hagen, G. (2001). *Barnevernets historie. Om makt og avmakt i det 20.århundret.* Akribe, Oslo.

Hall, S. (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices.* Sage, London.

Havik, T, Hassel, K. og Poulsson, A. (2003). *Hjem igjen? En analyse av Fylkesnemndas vedtak etter barnevernlovens paragraf 4-21.* Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet, Bergen.

Havnen, K., Christiansen, Ø. og Havik, T. (1998). *Når gir barnevernet hjelp? Kartlegging av barneverntjenesta sine beslutningar i meldings- og undersøkingssaker.* Barnevernets Utviklingssenter på Vestlandet, Bergen. Rapport nr. 2/98.

Healy, K. og Darlington, Y. (2009). Service user participation in diverse child protection contexts: principles for practice. *Child and Family Social Work*, 14 (4): 420-430.

Hellevik, O. (2003). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap.* Universitetsforlaget, Oslo.

Hennum, N. (2010). *Mot en standardisering av voksenhet? Barn som redskap i statens disiplinering av voksne.* *Sosiologi i dag*, vol. 40.

Hennum, N. (2010). *Controlling children's lives: covert messages in child protection service reports.* doi: 10.1111/j.1365-2206.2010.00744.x

Hestbæk, A.D. (1997). Når barn og unge anbringes. En undersøgelse av kommunernes praksis i anbringelsessager. Socialforskningsinstituttet, København. Rapport 97:6.

Holloway, W. (2001). The psycho-social subject in evidence-based practice. *Journal of Social Work Practice* 15 (2001):9-22.

Holstein J.A. og Gubrium, J.F. (2000). *The Self We Live By. Narrative Identity in a Postmodern World*. Oxford University Press, Oxford.

Honneth, A. (2008). *Kamp Om Anerkjennelse: Om De Sosial Konfliktenes Moralske Grammatikk*. Pax Forlag, Oslo.

Husby, I. S. D. (2000). Og så må jeg treffe barnet. En kvalitativ studie av klientarbeid med barn ved undersøkelser. Hovedoppgave ved Institutt for Sosialt Arbeid, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.

Hydén L.-C. (1995). Det sociale misslyckandet som berättelse. *Socialvetenskapelig tidskrift*, 3: 197-207.

Hærem, E. og Aadnesen, B.N. (2004). *Barnevernets undersøkelse*. Universitetsforlaget, Oslo.

James, A., Jenks, C og Prout, A. (1998). *Theorizing Childhood*. Polity Press, Cambridge.

Jarvinen M., Mik-Meyer N. (2003). At skabe en klient. Institutionelle identiteter i sosialt arbejde. Hans Reitzels Forlag, København.

Juul, R. (2010). *Barnevernets undersøkelser av bekymringsmeldinger. Diskursive praksisformer og barneperspektiver i den kommunale barneverntjeneste og konsekvenser i forhold til barna*. Doktorgradsavhandling, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.

Jørgensen, M.W. og Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode. Samfunnslitteratur*, Roskilde Universitetsforlag, Roskilde.

Killén, K. (2007): *Barndommen varer i generasjoner*. Kommuneforlaget, Oslo.

- Kvello, Ø. (2007). Barn i risiko - Utredning av atferdsvansker, omsorgsvikt og mishandling. Universitetsforlaget, Oslo.
- Levin, I. (2004). Hva er sosialt arbeid? Universitetsforlaget, Oslo.
- Lothe, J. (2000). Narrative fiction and Film. An introduction. Oxford University Press, New York.
- Madsen (2012). Kritisk psykologi. Tidsskrift for Norsk Psykologforening, 49 (8).
- McLeod, A. (2010). A friend and a equal: do young people in care seek the impossible from their social workers? *British Journal of Social Work*, 40 (3): 772-788.
- Maiter, S., Palmer, S. og Manji, S. (2006). Strengthening social worker-client relationships in child protective services. *Qualitative Social Work*, 5 (2): 167-186.
- May, T (2003): Social research. Issues, methods and process. Open University Press, Maidenhead.
- Martinsen, E. (2004). "Evidensbasert" praksis og ideologi. *Nordisk sosialt arbeid*, 24: 290-302.
- Mik-Meyer, N. (2003). Anne er sykdomsfiksert: Forhandling af en institutionel diagnose. I: Jarvinen M., Mik-Meyer N. (red). At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde. Hans Reitzels Forlag, København.
- Mik-Meyer, N. (2005). Dokumenter i en interaktionistisk begrepsramme. I: Kvalitative metoder i et interationistisk perspektiv. Järvinen, M. og Mik-Meyer, N (red). At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde. Hans Reitzels Forlag, København. s. 193-214.
- Mead, G.H. (1967). Mind, self and society from the standpoint of a Social Behaviorist. University of Chicago Press, Chicago.
- Nybø, E. (2006). Barnet i teksten. En studie av språk og fortellermåter i tekster om barnevern. Masteroppgave i sosialt arbeid, Avdeling for økonomi-, kommunal- og sosialfag, Høgskolen i Oslo.

Oppedal, M. (1997). Blir barn sett og hørt ved akutte vedtak? I: Backe-Hansen, E. og Havik, T. (red). Barnevern på barns premisser. Ad Notam Gyldendal, Oslo.

Pence, E. (2001). Safety for Battered Women in a Textually Mediated Legal System. I: Studies in cultures. Organisations and Society, 7: 199-229.

Phillips, N. og Hardy, C. (2002). Discourse Analysis, Investigating Processes of Social Construction. Sage Publications, London.

Potter, J. (1996). Representing Reality: Discourse Rhetoric and Social Construction. Sage, California.

Prior, L. (2003). Using documents in social research. Sage, London.

Prior, L. (1998). Doing things with documents. I: Silverman, D. (red). Qualitative research. Theory, Method and Practice. Sage, London.

Ritzer, G. (1975). Sociology: A Multiple Paradigm Science. I: The American Sociologist, 10 (3): 156-167.

Rosbach, J. H. (2001). Ord og begreper: Norsk thesaurus. Pax forlag, Oslo.

Røberg, L. (2011). Hvordan kan vold mot barn avdekkes i psykisk helsevern? Tidsskrift for norsk psykologforening, 48 (2011): 538-543.

Sannes Vika, O.S og Jørgensen, B. (2009). Sosialt arbeid – nødvendig i psykisk helsevern. Fontene nr.7

Skehill, C., Satka, M. og Hoikkala, S. (2012). Michel Foucault and Dorothy Smith in Case File research: Strange Bed-Fellows or Complimentary Thinkers. Qualitative Social Work, 11(2): 191-205.

Slettebø, T., Oterholm, I. og Stavrum, A. (2010). Brukermedvirkning i det statlige regionale barnevernet. Rapport 2010/3.

Smith, D.E. (2005). Institutional Ethnography: A Sociology for People. AltaMira Press, Oxford.

- Smith, D.E. (2001). Texts and the ontology of organizations and institutions. *Studies in Cultures, Organizations and Society*, 7: 159-198.
- Smith, D.E. (1993). *Texts, Facts and Femininity: Exploring the Relations of Ruling*. Routledge, London.
- Smith, D.E. (1974). The social construction of documentary reality. *Social Inquiry*, 44: 257-268.
- Smith, D.E. (1984). Textually mediated social organization, *International Social Science Journal*, 36: 59-75.
- Smith, D.E. (1990). *The Conceptual Practices of Power: A Feminist Sociology of Knowledge*, University of Toronto Press.
- Solberg, A.K. (2006). Kjønn i sosialt arbeid – et (u)aktuelt tema? I: Omre, C., Schelderup, L. og Østerhaug, R.S. (red). *Fasetter av sosialt arbeid*. Tapir Akademisk Forlag, Trondheim.
- Sommer, D. (2004). *Barndommens psykologiske facetter*. Systime Academic, Århus.
- Stang, E.G. (2007). *Det er Barnets sak. Barnets rettsstilling i sak om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Svendsen, L. (2006). Patologiseringen av menneskelivet. *Samtiden*, 1: 131-139.
- Søndergaard, D.R. (2000). Destabiliserende diskursanalyse: veje ind i poststrukturalistisk inspireret empirisk forskning. I: Haavind, H. (red). *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.
- Sørensen, T.H. (2001). *Forståelse og praksis i børnesager. En kvalitativ undersøgelse av børnesagerne i kommunene*. Socialministeriet, Project Socialforvaltning, København.
- Taylor, C. og White, S. (2002). What works about what works? Fashion, fad and EBP. *Social Work and Social Sciences Review*, 10(2002): 63-81.
- Thomas, W.I. og Thomas, D.S. (1928). *The child in America: Behavior problems and programs*. Knopf, New York.

Thomassen, M. (2006). Vitenskap, Kunnskap og Praksis. Innføring i Vitenskapsfilosofi for Helse- og sosialfag. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

Torvik Nilsen, H. (2006). Omsorgsovertakelse som tekst - Om meningsdannelser i barnevernsdokumenter. Hovedfagsoppgave, Høgskolen i Oslo.

Tønneson, J. L. (2008). Hva er sakprosa? Universitetsforlaget, Oslo.

Uggerhøj, L. (2001). Identitet i mangfoldighet: Om at sitte mellom to stole. Uden for nummer – Tidsskrift for forskning og praksis i sosialt arbeid, 2 (3): 20-34.

Ulvik, O.S. (2005). Seinmoderne fosterfamilier: En kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger. Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo.

Vagli, Å. (2009). Behind closed doors: Exploring the Institutional Logic of doing Child Protection Work. Doktorgradsavhandling. Universitetet i Bergen.

Vagli, Å. (2014). Ubehag i barnevernsarbeid. I: Ohnstad, Rugkåsa og Ylvisaker (red) Ubehaget i sosialt arbeid. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo. s.100-114.

Vis, S.A., Strandbu, A., Holtan, A. og Thomas, N. (2011). Participation and health – a research review of child participation in planning and decision making. Child and Family Social Work, 16 (3): 325-335.

Vist, G., Martinsen, E., Aasen, K. og Vold, A. (2010). Fagtekstprosjektet: Ny dokumentasjonsstruktur for faglig arbeid, NTNU Samfunnsforskning AS, Trondheim.

Vindegg, J. (2014). Ubehaget i kunnskapsdebatten. I: Ohnstad, Rugkåsa og Ylvisaker (red). Ubehaget i sosialt arbeid. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo. s.160-181

Vindegg, J. (2009). Evidensbasert sosialt arbeid. I: Grimen, H. og Terum, L.I. (red). Evidensbasert profesjonsutøvelse. Abstrakt forlag, Oslo.

Wadel, C. (1990). Den samfunnsvitenskapelige konstruksjon av virkeligheten. SEEK, Flekkefjord.

Warming, H. (2011). Children`s participation and citizenship in a global age. Empowerment, tokenism or discriminatory disciplining? Social Work and Society, 9 (1): 119-134.

Woodhead, M. og Faulkner, D. (2000). Subjects, objects or participants? Dilemmas of psychological research with children. I: Christensen, P. og James, A. (red). Research with Children: Perspectives and Practice. Routledge Falmer, London.

Woolfson, R.C., Heffernan, E., Paul, M. og Brown, M. (2010). Young people`s views about the child protection system in Scotland. British Journal of Social Work, 40: s. 2069-2085.

Aaslestad, P. (2007). Pasienten som tekst. Fortellerrollen i psykiatriske journaler. Gaustad 1890-1990. Universitetsforlaget, Oslo.